TARİHİMİZDE İLKLER

Burhan Atan

TARİHİMİZDE İLKLER

KARMA
kitaplar

Yayın No: 9

İlkler Tarihimiz
Burhan Atan

ISBN: 978 9944-321-42-6

Genel Yayın Yönetmeni
Sadettin Bayrak

Editör
Ergül Karakaya

Kitap İç Düzenleme
Adem Şenel

Kapak
Salih Koca

Baskı ve Cilt
Günaydın Ofset
Litros Yolu 2.Matbaacılar Sit.
Topkapı/İstanbul

Birinci Baskı
EYLÜL 2007

KARMA KİTAPLAR
Molla fenari sok.
İnel han no:3 Kat:2
Cağaloğlu/İstanbul

Tel:0212 526 52 43 - 526 85 50-51
Faks:0212 526 85 52

bilgi@karmakitap.com

© Bu eserin her hakkı saklıdır. Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

ÖNSÖZ

Tarih ilminde ilklerin yeri pek ayrıdır ancak "ilkler tarihi" gibi kapsamlı bir eser de şu ana kadar kaleme alınmamıştır. Derlemeye çalıştığımız bu eser de binlerce yıllık geçmişi olan Türklerin ilkler tarihinden sadece küçücük bir kesit. Ayrıntılardan uzak, dipnotlar içermeyen, herhangi bir tasnife gidilmeden yazılan bu eserde öncelikli hedefimiz, kısa metinlerle kitabı anlaşılır ve kolay okunmasını sağlamaktı.

Dünyanın ilk arabalı vapurunun bir Türk'ün tasarımı olduğu, nüfus cüzdanının 1863'ten sonra verilmeye başlandığı, ülkemizde gecekondu sorununun 1945'ten bu yana yaşandığı, ilk resim sergisinin Sultan Abdülaziz Han sayesinde açıldığı, ilk iftar topunun Sultan III. Mustafa döneminde atıldığı, ilk Türkçe dilbilgisi kitabını bir sadrazamın yazdığı, ilk nüfus sayımının 1831'de yapıldığı, ilk kürekçilerimizin güreşçi olduğu, dünyanın ondalık kesirleri bir Türk'ten öğrendiği, ilk futbol maçının Bornova'da oynandığı, ülkemizdeki ilk sinema gösteriminin 1896'da yapıldığı gibi tarih sayfalarında gizli pek çok 'ilk'i bu kitapta derlemeye çalıştık.

Bu eserle, tarihin karanlık sayfaları arasında unutulmuş, bir kısmı kayıt altına dahi alınmamış olan bu ilkleri gün ışığına

çıkarmayı hedefledik. Ve aslında bu kitabın bir başlangıç olduğunu ve sonu olmadığını da hemen belirtelim. Böylesine kapsamlı bir çalışmada ciddi eksikliklerin ve hatta yanlışlıkların da olabileceğini biliyoruz. Uzun bir tarihe sahip bir medeniyetin kayda düşülmemiş veya tarih sayfaları arasında unutulup gitmiş pek çok ayrıntısı olduğunu da unutmamak gerek. Son olarak bu çalışmanın daha da genişleyerek kapsamlı bir eser haline dönüştürme çabamızın olduğunu da belirtelim...

Burhan Atan

Tefecilerden bankacılığa

Türkiye'de İlk Banka: Türkiye'de on dokuzuncu yüzyılın ortalarına değin para işlemleri genellikle Galatalı tefeciler aracılığıyla yapılırdı. Türkiye'de ilk banka, 1845 yılında kurulan İstanbul Bankası'dır. 1863 yılında açılan Osmanlı Bankası'nın hemen ardından birçok yabancı banka daha açıldı. Bunların açılma nedenleri kapitülasyonların getirdiği ayrıcalıklar yüzündendi. 1867 yılında bütünüyle yerli sermayeli bankalar kurmak kararı alınınca, ilk yerli banka kuruluşumuz olan Emniyet Sandığı ortaya çıktı.

Kafa kâğıdımız 1863'ten beri var

Türkiye'de ilk nüfus cüzdanı, 1863 - 1864'te yapılan sayımdan sonra verildi. "Osmanlı Tezkiresi" denilen bu "nüfus hüviyet cüzdanları"nın çizgili, düz bir kâğıt belge niteliğinde birer "tezkire" (pusula) olduklarını vakanüvis Lütfi Efendi yazmaktadır. Nüfus sayımından sonra her yurttaşa birer tane verilmiştir.

Televizyonla 1967'de tanıştık

İstanbul Teknik Üniversitesi'nin uzun yıllardan bu yana başarılı bir amatörlük çabasıyla yürüttüğü ve hatta son zamanlar-

da hayli geliştirdiği TV yayınları hesaba katılmazsa, Türkiye'de ilk resmî televizyon yayını 31 Ocak 1967 akşamı Ankara'da yapıldı.

Federal Batı Almanya Hükümetinin bağışladığı TV eğitim merkezi stüdyosu ile alçak güçlü TV vericisinin montajı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından tamamlandı ve işletmeye açıldı.

Ve reklamlar başladı...

Türkiye'de ilk televizyon reklamı 1972 Nisanında yapıldı. Türkiye'de devlet televizyonunun yayına geçmesi, televizyon reklamcılığının doğmasına yol açtı. Özel televizyonlarla çığ gibi büyüyen bir sektör oldu.

Dünyada ilk arabalı vapuru biz yaptık

Boğaziçi'nde vapur seferleri düzenleyen Şirket-i Hayriye kuruluşu Boğaziçi gibi iki denizi bağlayan, sert akıntıları olan geniş bir boğazın iki yakasında at, araba ve yük taşınması için özel bir vapura ihtiyaç duyuyordu.

Şirket-i Hayriye Vapur İşletmeleri Müdürü Hüseyin Hâki Efendi, umum müfettişliklerde bulunmuş olan İskender Efendi ve Hasköy Fabrikası Sermimarı Mehmet Usta ile baş başa verip o güne kadar benzeri görülmemiş bir vapur tipi meydana getirmişlerdi. Bu; bugün araba vapuru ya da feribot dediğimiz vapur tipinin atasıydı.

Gecekondu rezaleti 1945'ten beri var

Belediyelerden izinsiz, bir gecede kurulup çatılıveren evcikler olan gecekondular, Türkiye'de ilk kez 1945 yılında görüldü. Yurdun çeşitli yerlerinde baş gösteren işsizlik, II. Dünya Savaşından sonra kendini iyice belli etmişti. İzmir, Ankara, İstanbul gibi büyük kentlere yapılan iç göçler, buralarda ev bulup oturma güçlüğünü oluşturdu. O yüzden, belediyeye ait birçok boş yerde kaçak gecekondu yapımına başlandı. Yasaların boşluğundan yararlanarak gecekondu yapımı yaygın bir durum aldı ve hala devam ediyor.

İlk sergi Abdülaziz Han sayesinde açıldı

Ülkemizde ilk resim sergisi 27 Şubat 1863'te İstanbul Atmeydanı'nda açıldı. Sultan Abdülaziz'in desteğiyle açılan bu resim sergisinin bir özelliği de uluslararası olmasıydı.

İlk müzemiz 1846'da açıldı

Tophane-i Amire Müşiri Ahmet Fethi Paşa, 1846 yılında Topkapı Sarayı'nın dış avlusundaki Aya İrini Kilisesi'nde eski silahları toplamış, bu arada imparatorluğun çeşitli bölgelerinde bulunan eski eserler de, Sultan Abdülmecit'in teşvikiyle İstanbul'a getirtilmişti.

Ancak henüz deponun ötesinde, halka açık gerçek bir müzeden söz etmek mümkün değildi. 1867 yılında İstanbul'a gelmiş olan Albert Dumant, 'Mecma-i Asar-ı Atika' (eski eserler koleksiyonu) ve "Mecma-i Esliha-i Atika" (eski silahlar koleksiyonu) diye iki bölüme ayrılan eski eser derlemesinin bir kataloğunu

çıkartmıştı. Bu ilk müze çalışması İstanbul Askeri Müzesi'nin temelini oluşturmuştu.

Toplanmış olan eserlere "müze" adı verilmesi ve düzenlenmesi Ali Paşa'nın (1815-1871) sadrazamlığı dönemine, 1869 tarihine rastlar. Bu ilk müzeye 'Müze-i Hümayun' adı verilmişti. İlk müze bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin ilk başlangıcıdır.

1875 tarihine kadar halka açık olmayan Müze-i Hümayun, bu tarihte Topkapı Sarayı kompleksinin bir parçasını oluşturan Çinili Köşk'te halka açılmıştı. Müzeye giriş ücreti de 100 para olarak belirlenmişti. Çarşamba günleri müze kadınların ziyareti için tahsis edilmişti. Müzenin eski silahlar koleksiyonu da Aya İrini Kilisesi'nde sergilenmekteydi.

Mizah anlayışımız çok eski

Tarihimizde ilk resimli mizah gazetesi de, Diyojen'di. On dokuzuncu yüzyıl mizah ve oyun yazarlarından Kayseri doğumlu Teodor Kasap tarafından yayımlanmıştı. Teodor Kasap, dokuz yaşındayken, İstanbul'a gelerek Kuruçeşme'deki Rum okulunda öğrenim görmüştü. Daha sonra Fransa'da öğrenim imkânı bulmuş ve dil öğrenmişti. İstanbul'a dönüşünde gazeteciliğe başlayan Teodor Kasap, tarihimizin ilk resimli mizah dergisi olan Diyojen'i ilkin Fransızca, sonra Türkçe çıkarmaya başladı. Direktör Âli Bey, Ebüzziya Tevfik ve Namık Kemal gibi yazarların da yer aldığı gazetenin ömrü 10 Ocak 1873'te sona erdi. Bu kapatılma üzerine Teodor Kasap, 5 Nisan 1873'te Çıngıraklı Tatar, 30 Ekim 1873'te Hayal ve 9 Ağustos 1875'te de İstikbal gazetelerini çıkardı.

İlk iftar topu III. Mustafa döneminde atıldı

İftar ve imsak zamanında Rumeli Hisarı muvakkithanesi önünde birer kez top atılması Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774) uygulanmıştı. Sonraları Yedikule'de de birer kez top atılması âdet oldu. Daha sonra İstanbul'un çeşitli semtlerine de bu hak tanındı.

1824 yılının ramazan ayında Rumeli Hisarı'ndan top atılmasına ek olarak Anadolu Hisarı ile Yedikule'den iftar ve imsak topları atılması için padişah iradesi çıkarıldı.

Bu da ansiklopedi tarihimiz

Tarihimizde ilk ansiklopedi denemesini yapan kişi Ali Suavi'ydi. Kamus-ül-Ulûm-vel-Maarif (Eğitim ve Bilimler Ansiklopedisi) adıyla, ancak beş forma yayınlanabilmişti. Ali Suavi'nin Paris'te, 1870 yılında çıkardığı Ulûm (Bilimler) gazetesinin ekiydi. Batıdaki örneklerine ilk ve tam uygun ansiklopedilerse, şunlar olmuştu: Mehmet Rifat'ın Tarih ve Coğrafya Sözlüğü, Şemsettin Sami'nin Kamus-ül-Alâm'ı, Mehmet Süreyya'nın Osmanlı Yazarlarının Sicilleri ve Ali Cevat'ın Osmanlı Ülkelerinin Resimli Tarih ve Coğrafya Sözlüğü.

Dilbilgisini bir sadrazam yazdı

İlk Türkçe dilbilgisi kitabı, sonradan sadrazam olan Keçecizade Fuat Paşayla Ahmet Cevdet Paşanın ortaklaşa hazırladıkları "Kavaid-i Osmaniye" (Osmanlı Dilbilgisi Kuralları) adında ve 1884 yılında yayımlanan eserdi. Encümeni Dâniş denilen ve Tanzimat devrinde Fransız Akademisi örnek alınarak kurulan bir bilim kurulu tarafından yayımlanmıştı.

İlk tebdil-i kıyafetle gezen Kanuni oldu

İstanbul'un fethinden sonra Kanuni Sultan Süleyman'dan (1520-1566) önceki padişahların tebdil gezdiklerine ilişkin bilgi yoktur. Bilindiği kadarıyla Kanuni, Veziriazam Makbul İbrahim Paşa ile kapıkulu süvarisi kıyafeti giyerek ilk defa İstanbul'u teftişe çıkan padişahtı. 17. yüzyıldan sonra padişahların tebdil gezmeleri daha sık olmaya başladı. Tebdil-i kıyafetle gezen padişahların en meşhuru ise Sultan IV. Murat'tı. Geceleri yanında bostancılar ile kaçak işletilen yerleri basar, bekâr odalarını kontrol ederdi.

İlk resimli roman 1935'te kaleme alındı

Ülkemizdeki ilk resimli roman çevirisi 1935'te yayımlanan Aleksandr Raymont'un "Baytekin Meçhul Dünyalarda" adlı resimli romanıydı. Mehmet Faruk Gürtunca'nın "Çocuk Sesi" dergisinde yayımlandı. İlk yerli resimli roman da yine Çocuk Sesi dergisinde, yine 1935'te yayımlanan Zıpzıp Ali ve Arkadaşları'ydı. Orhan Ural tarafından çizilmişti.

Günlük gazetede yayımlanan ilk yerli resimli roman da Çetin Özkırım'ın Toprak Kokusu'ydu.

İlk resmî tatilimiz

1825 yılına kadar sadece hazine memurlarının haftada bir gün tatilleri varken. Sultan II. Mahmut tarafından alınan bir kararla Babıali memurlarının da perşembe günlerinde tatil yapmaları kararlaştırılmıştı. Resmî daireler ve Müslümanlar için de cuma gününün tatil olması kararı alınmıştı.

İlk Kültür Bakanımız Sait Halman

Ülkemizde ilk Kültür Bakanlığı 14 Temmuz 1971'de kuruldu. Türk kültürünün araştırılması, korunması ve yayılmasını amaçlayan bu örgütün ilk ve sonuncu bakanı Talât Sait Halman'dı. İkinci Nihat Erim kabinesinde yer alan Kültür Bakanlığı, bu kabinenin çekilmesiyle 1972 yılında kaldırılmış, görevleri Kültür Müsteşarlığına aktarılmıştı.

İlk nümismatik uzmanımız

İlk Nümismatik (sikke ve madalya uzmanı) 1847 - 1895 yılları arasında yaşamış olan Galip İsmail Beydi. Sadrazam İsmail Ethem Paşanın oğluydu. Soyca bu konuda derin bilgileri vardır. Nümismatizm alanında şu önemli eserleri vardı: Osmanlı Paraları Takvimi (1891), Selçuklu Paraları Takvimi (1892), Türkmen Kataloğu (1894), Başlangıçtaki İslam Paraları (1895).

Devlet yardımıyla define aramak

Helmut Meçler adında bir Alman vatandaşı İstanbul Belediyesi'ne müracaat ederek Karacaahmet Mezarlığı'nda 10 bin altın paralık bir definenin olduğuna dair iddiada bulunarak kazı izni isteğinde bulunmuştu. Yaptığı müracaatta kanuni hakkı olan yüzde 35'in kendisine verildiği takdirde, yerini göstereceğini de bildirmekteydi. Belediyeye yaptığı müracaatının kabulü üzerine de Karacaahmet Mezarlığı'nda ilk kazı çalışmalarına başlanılmıştı.

Belediye yetkilileri, zabıta ve müze idaresi yetkilileri ile yapılan kazı çalışmaları üç gün sürmüş ama define bulunama-

mıştı. Bu garip ve resmî olay 18 ile 21 Nisan 1935 tarihlerinde gerçekleşmişti.

Filmlerimize 1931'de ses geldi

Ülkemizdeki ilk sesli film 1931 yılında yapılmış ve oynatılmıştı. İpek film yapımevi, bu filmi seslendirmek için Muhsin Ertuğrul'u Paris'e yolladı. Film, orada Espinay Stüdyosunda seslendirildi. Çevrilmesi, üç ayrı ülkede oldu. Muhsin Ertuğrul'un yönettiği filmde Semiha Berksoy, Bedia Muvahhit, Azize Emir, Talat Artemel, Hazım Körmükçü, Behzat Butak ve Yunanlı Gavrilides gibi oyuncular oynadılar. Görüntü yönetmeni Cezmi Ar'dı. İşte bu filmin dış ülkelerde çevrilip seslendirilmesi ve yabancı oyuncuların da katılmaları, para yönünden sahiplerine pahalıya mal oldu. Bu nedenle, daha sonraki film seslendirmelerinin Türkiye'de yapılması kararlaştırıldı.

İlk sinema salonumuz bir kıraathaneydi

Türkiye'de ilk sinema salonu 19 Mart 1914 günü İstanbul'da, Fevziye Kıraathanesi'nde açıldı. Adı Milli Sinema'ydı. Murat ve Cevat Beylerin açtığı bu ilk Türk sinemasından üç buçuk ay sonra da yine İstanbul'da, Sirkeci'de ikinci Türk sineması açıldı. 6 Temmuz 1914'te açılan bu sinemanın adı da Âli Efendi Sinemasıydı. Âli Efendi, o zamanlar Sirkeci'de ünlü bir lokantanın sahibiydi. Âli Efendi, İstanbul Sultanisinden ayrılan Fuat Özkınay'ın önayak oluşu ve yeğenlerinin sürekli ısrarlarıyla Şakir ve Kemal Seden kardeşlerle birlikte bu sinemayı açtı.

1831'den beri sayılıyoruz

Ülkemizde ilk nüfus sayımı 1831 yılında yapıldı. Bu nüfus sayımının özelliği, yalnız erkekleri kapsaması ve Anadolu, Rumeli sancaklarının, bu sayımın dışında tutulmalarıydı. 1844 yılında kadınlar da sayıldılar. Osmanlı sınırları içinde nüfusun otuz altı buçuk milyon olduğu yaklaşık olarak saptandı. 1884'te yapılan üçüncü nüfus sayımında imparatorluk sınırlarının içinde kalanların sayısı 28.900.000'di. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımında (1927), Türkiye nüfusunun 13.648.720 olduğu anlaşıldı. 1935'te yapılan ikinci sayımdan sonra her beş yılda bir düzenli olarak nüfus sayımı yapıldı. Türkiye'nin 1970 yılında yapılan sayıma göre nüfusu, geçici sonuç olarak 35.666.549'dur.

Türkiye'de nüfus sayımı ve istatistikleri konularıyla görevli kuruluş "Devlet İstatistik Enstitüsü'dür. Kuruluş yasasına göre, bu enstitünün ana görevlerinden biri de nüfus hareketlerini izlemek ve saptamaktır.

İlk planörümüz 1936'da uçtu

Ülkemizdeki ilk planörcülük 1936 yılında Türkkuşu'nun havacılığın çeşitli dallarında çalışmaları sırasında başlamıştı. Eskişehir yakınlarındaki İnönü'de açılan planörcülük kurslarına katılabilmek için en az ortaokulu bitirmek gerekiyordu. Kurs süresi 45 gündü ve yaz aylarındaydı. Kursu başarıyla bitirenlere planör C belgesi veriliyordu.

İlk kürekçilerimiz güreşçiydi

İlk kürek yarışları 19'uncu yüzyılda İstanbul'da, Boğaz'da yapıldı. O devrin padişahı Abdülaziz Han, güçlü güreşçilerinden

bir de kürek takımı kurdurdu. Bu takım, kendi arasında yarışlar yaptı. Bunlara o zamanki adlarıyla "piyade" denirdi. Bugün "tek çifte ya da sıkif" dediğimiz ince teknelerle kendi aralarında yarışırlardı. Tarihimizde, bu yarışların Boğaz'da, ay ışığında yapıldığı ve halkın büyük ilgisini çektiği bilinir.

Yurdumuzda gerçek anlamda ilk kürek yarışları İstanbul'da, 1923 yılında başlamıştı, ilk kürek kulüpleri de Galatasaray, Fenerbahçe, Beylerbeyi, Beykoz, Altınordu, Anadolu, Haliç ve Ortaköy'dü. Kürek dalında ilk yurtdışı karşılaşmamız; 1952 yılında Almanya'da, yabancı teknelerle yarışmak zorunda kaldığımız kürek yarışmalarıydı. Yine de iki birincilik ve bir ikincilik alınarak umulmadık bir başarı sağlanmış oldu.

Opera tarihimiz hayli eskiymiş

İlk Türk opera Librettosu (metni) 1884 yılında ozan Abdülhak Hamit'in babası Hayrullah Efendinin yazdığı "Hikâye-i İbrahim Paşa be-İbrahim-i Gülşenî"dir. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşanın oğlu İbrahim Paşanın, Osmanlı kuvvetlerine saldırması olayı anlatılır.

Bu da metro tarihimiz

Karaköy (Galata) ile Beyoğlu'nu (Pera) birbirine bağlayan, 1871-1876 arasında yeraltında inşa edilmiş toplu taşıma sistemi plan Tünel (İstanbul'un ilk Metrosu), 1863 yılında hizmete sokulan Londra Metrosu ile 1868'de inşa edilen New York Metrosu'ndan sonra yeraltı toplu taşıma sistemlerinden, dünyanın en eski üçüncü yeraltı toplu taşıma sistemidir. 1867 yılında

Fransız Mühendis Fugene Henri Gavand, ticaret ve bankacılık merkezi olan Galata Semti'ni Beyoğlu'na bağlayan sokaklardan günde ortalama 40.000 kişinin inip çıktığını tespit edince 573 m uzunluğunda asansör şekilli bir yeraltı demiryolu projesi yapmak üzere girişimlere başlamıştır.

İlk kazı çalışmalarının başladığı Ağustos 1871 tarihinden Temmuz 1874'te sona eren kaba tünel kazımı işleminin ardından iç kaplamasının bitirilmesiyle 18 Ocak 1875'te hizmete girmişti.

Bu tesis o günün parası ile 170 bin liraya mal olmuştu. Hizmete girmesiyle İstanbul taşıt tarihinde yeni bir sayfa da açıldı. Karaköy ile Beyoğlu'nu birbirine bağlamıştı. Halkın bilmediği bu yeni taşıt, 573 metre uzunluğunda bir hatla şehrin iki büyük semtini birbirine bağlayan bu nakil vasıtası olmuştu. Halen çalışmakta olan bu yeraltı toplu taşıma sistemi İstanbul Kenti'nin simgelerinden biridir.

İlk basım Müteferrika'nın marifeti

Türkiye'de basım işlerinin Türkçe olarak yapılması, ilk kez Macar asıllı İbrahim Müteferrika'nın uğraşılarıyla başarılabildi. İbrahim Müteferrika, Orta Macaristan Kralı Tököli'nin ayaklanması sırasında Osmanlıların eline esir düştü, İslam dinini seçerek çarçabuk Türkçe öğrendi. Kısa sürede töreleri, yasaları kavrayıp padişahın özel işlerini yürütmekle görevlendirildi, yani müteferrika oldu. İbrahim Müteferrika, İstanbul'da bir basımevi kurmak isteyen Sait Mehmet Efendiyle tanışınca, Türkçe basımevi açmanın yollarını araştırdı. Bu konuda Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ona yardımlarda bulundu, destekledi. Dış ülkelerden basımevi için gerekli araçlar satın alındı. Yalova'da bir de kâğıt fabrikası kuruldu. Bütün eksikler tamamlanınca ilk Türk

basımevi, İbrahim Müteferrika'nın Sultanahmet'teki evinde çalışmalarına başladı. 1727 yılında da dizgiye geçildi. İbrahim Müteferrika'nın kurduğu ilk Türk basımevinde basılan ilk kitapsa, Vankulu Mehmet Efendinin iki ciltlik, Kitab-ı Lûgat-i Vankulu (Vankulu'nun Sözlük Kitabı) adlı sözlüğüydü, 1729'da yayımlanmıştı.

Kanunu Sanî'den Ocak'a...

Türkiye'de "Ocak" deyiminin ilk kez takvimlerimizde kullanılmaya başlanması, 15 Ocak 1945 tarihinde olmuştu. Bu tarihe dek ocak ayına "kânunu sani" denilmekteydi.

İlk eğitimli kütüphaneciler

Türkiye'de ilk kütüphanecilik öğrenimi 1925 yılında Paris'te, kütüphanecilik öğrenimi yapan Fehmi Ethem Karatay'ın yönetimindeki özel derslerle İstanbul'da başladı. Dört aylık bir süresi vardı. Türkiye'de kütüphanecilik dalında onlu sınıflandırma yöntemini uygulayan ve alfabetik katalog kurallarıyla ilgili kitabı ilk çıkaran kişi, yine Fehmi Ethem Karatay'dı.

Polisler 1907'da okullu oldu

Türkiye'de ilk Polis Okulu Selanik'te 1907'de açılmış ve bir yıl sonra da kapanmıştı. Polisliği seçenlere meslek ve mesleği ilgilendiren bilgileri vermek amacıyla 1909 yılında İstanbul'da Yıldız Sarayının "Mabeyn" dairelerinde bir polis okulu daha

açıldı. 1959'a değin öğretim yapan bu okul, Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlıydı ve eğitim süresi altı aydı. Kayseri'de 1959-1968 yıllarında öğretim ve eğitim yapan okul, polis eğitim merkezi niteliğindeydi. Bunun dışında 1960'da İzmir, 1967'de İstanbul, 1971'de İstanbul Kemalletin Eröge ve Ankara Yusuf Kahraman polis okulları açılıp eğitime başladılar.

İlk Türkçe gazetemiz 1831'de çıktı

İlk Türkçe gazete 1 Kasım 1831'de özel bir buyrukla yayımlanmaya başlayan Takvim-i Vekayi'dir (günün olayları). Konuları dış olaylar, alım-satım ve devletle ilgiliydi. Padişahlığın kaldırılışına dek yayımlandı. 4608 inci sayısından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından Resmî Ceride adıyla çıkmaya başladı. Bugün Resmî Gazete olarak yayınını sürdürmektedir.

İlk resimli dergimiz 3 sayı basılabildi

Türkçe ilk resimli dergi 1863 yılı şubat ayında Refik Bey tarafından yayımlanmıştı. Mirat adıyla çıkan bu ilk resimli dergiyi, üçüncü sayısından sonra kurucusu Refik Bey kapatmıştı. Nedeni de, Âli Paşa'nın bir yazıdan dolayı Refik Beyi, "Babıâli Tercüme Kalemi" baş çeviricisi Münif Efendiden özür dilemeye zorlaması olmuştu. Bu dergide Namık Kemal de yarım kalan bir çeviri yapmış, şiirler yayımlamıştı.

Sıtmayla savaş 1925'te başladı

Türkiye'de ilk sıtma savaşına 1925 yılında başlandı. 1926'da sıtma savaş bölgeleri 5'e çıkarıldı. Savaş alanına alınan köy sayısı da 1.454'tü. 1945'te bu konuya verilen önem sonucu sıtma savaş bölgesi yirmiye, köy sayısı da 4.614'e yükseldi. 1945 yılında çıkarılan bir yasayla olağanüstü bir sıtma savaşına başlandı, illerde Sıtma Savaş Başkanlıkları kuruldu. 16.934 köy, sıtma savaş alanına alındı. 1946'dan 1957'e değin sürdürülen üstün çabalar ve yeni bulunan D.D.T. ilacıyla olumlu sonuçlar alındı.

İlk Türkçe sözlük Araplar için yazıldı

Tarihimizde ilk Türkçe sözlük Kaşgarlı Mahmut'un, Araplara Türkçe öğretmek amacıyla 1072-1074 yıllarında yazdığı Divanü Lûgat-it-Türk (Türk Dilleri Sözlüğü) adlı eseriydi. 7500 Türkçe sözcük vardı. Kitapta ayrıca, o çağdaki değişik Türk ağızlarının özelliklerine, söyleyiş biçimlerine örnek diye gösterilen atasözleri (sav), ağıtlar (sagu), şiirler (koşuk) ve deyimlere de yer verilmişti. Daha sonraki Türk sözlükleri, tarihlerine ve coğrafya alanlarına göre üçe ayrılır: Kıpçakça, Çağatayca, Osmanlıca.

Lalenin de bir tarihi var

Ülkemizde ilk Lale'nin IV. Murat devrinde bir Hollanda elçisi tarafından getirildiği ileri sürülür. Oysa Anadolu'da çok eski zamanlarda bile, dağlarda, bayırlarda dağ lalesi, berrî lale, kara lale gibi türlerinin var olduğu bilinir. İran Selçuklularıyla Büyük Selçukluların sanat eserlerinde lalenin özellikle yer aldığı görülür. Anadolu Selçuklularının Konya'daki eserlerinde lale iş-

lemeleri vardır. Elimize geçen Türk çini, kumaş ve kilimlerinde, bugüne dek kalabilen cami, mescit, sebil, okul gibi yapılarında türlü renklerle bezenmiş laleler bulunmaktadır. Osmanlılarda bu çiçek bir devre adını verdi. "Lale Devri" diye anılan bu dönemde lale, büyük değer ve önem kazandı. Devrin özelliği lale olduğundan, İstanbul'da lale soğanı üretme ve yetiştirme bir salgın durumunu aldı. Lale fiyatları boyuna artıyordu. Tarihçi Ahmet Refik'in "Lale Devri" diye nitelendirdiği 1718-1730 döneminde iki yüz otuz lale türü vardı. Çırağan bahçesinde ve İbrahimpaşa yalısında düzenlenen eğlencelere Nedim, Seyyit Vehbi, Raşit, Nahifi, Samî, Şakir, Celebizade Asım, Osmanzade Taip gibi devrin ünlü ozan ve yazarları da katılırlardı.

Yeni harflerle ilk kitap 1928'de basıldı

Türkiye'de Latin harfleriyle ilk kitapları yayımlayan Maarif Kitaphanesi'ydi. 1928 yılından, yani dil devriminden sonra yarısı eski, yarısı Latin harfleriyle basılmış kitapları da ilk kez bu yayınevi çıkardı. Bugün de İstanbul'da, Babıali'de yayınını sürdüren Maarif Kitaphanesi en eski kitabevidir.

Olgunlaşma Enstitüleri 1945'te açıldı

İlk Olgunlaşma Enstitüsü 1945 yılında İstanbul'da kuruldu. Ankara Kız Sanat Okuluna bağlı olarak öğretim yapmaya başladı. 1958 yılında Ankara'da açılan Olgunlaşma Enstitüsünü 1959'da İzmir, 1960'da Eskişehir ve Samsun'da açılanlar izledi. Olgunlaşma enstitüleri, akşam sanat okulu ya da enstitülerini bitiren genç kızların, uygulamalı bir eğitim ve öğretim progra-

mıyla ev ve ülkemiz ekonomisine katkıda bulunmaları amacıyla Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan öğretim kurumlarıydı. Biçki-dikiş, konfeksiyon, moda, çiçek, çamaşır, sırma, Türk işleri, fantezi nakış ve renkli nakış gibi dalları vardı.

İlk lirayı Sultan Abdülmecit bastırdı

İlk Lira basımı Sultan Abdülmecit'in devrinde oldu. 5 Ocak 1843 günü basılan liranın adı Osmanlı lirasıydı. 2 Haziran 1854'te çeyrek liralar (25 kuruşluk altınlar), 18 Şubat 1855'te de iki buçuk liralıklar çıkarıldı.

Porselenin yakın geçmişi

İlk Porselen Sanayi 1962'de İstanbul'da kuruldu. Modern anlamda kurulan ilk porselen fabrikası, Sümerbank Yıldız Porselen Sanayidir. Bunu 1963'te İstanbul Porselen Sanayi ile 1968'de Yarımca Porselen, Seramik ve Çini Sanayi izledi.

Bu da Kürdilihicazkâr tarihi

Türkiye'de Kürdilihicazkâr makamı, ilk kez Hacı Arif Bey tarafından bulunmuş ve çeşitli besteler yapılmıştı. Doğu müziğinin yeni bir uygulaması olan bu makam, yapılışından günümüze değin en tutulan makam oldu. 1831-1884 yıllarında yaşayan Hacı Arif Bey, Dede Efendi'den sonra on dokuzuncu yüzyılın en tanınan bestecisidir.

İlk pilotlarımız Fesa ve Yusuf Kenan Beydi

Ülkemizin ilk Türk pilotları Süvari Üsteğmeni Fesa Beyle İstihkâm Teğmeni Yusuf Kenan Beydir. Paris'te Bleno Havacılık Okuluna gönderilen bu iki gönüllü Türk subayı, 1912 yılında okulu bitirdiler. O yılın şubat ayında Fransa'dan alınan iki uçakla Fesa ve Yusuf Kenan beyler uçmaya başladılar. Mahmut Şevket Paşanın havacılık konusuna ısrarla eğilmesi sonucu, yine o yıl iki uçak daha alınması kararlaştırıldı. Ancak, uçak şirketiyle yapılan anlaşmada 6 subay, 5 makinist, 1 marangoz parasız olarak üç ay eğitilecekler, ayrıca 2 subay da devlet hesabına okuyacaklardı. İngiltere'deki Bristol Uçak Fabrikasıyla da bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma uyarınca, satın alınacak 2 uçak karşılığında 6 subayla 1 makinist parasız 3 ay eğitim göreceklerdi. Uçak alımı bundan sonra da sürdü. Balkan Savaşı çıktığında çeşitli türde 17 uçağımız vardı. 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında 17 uçağa karşılık, savaşa katılabilecek yetenekleri olan yüzbaşı Nuri Beyle Fesa Beyden başka pilot yoktu. Balkan Savaşı seferberliğinin ilanından üç ay önce yapılmış bir anlaşma uyarınca, Türkiye'de görev almayı kabullenmiş bir Almanla dört Fransız pilotundan yararlanıldı. Uçakların kimisi düşman eline geçti, kimisi uçuşa kalkamadan yakıldı. Bir Fransız pilotuyla Fesa ve Nuri Beyler sağ dönebildiler.

İlk olimpiyat köyümüz

Türkiye'de ilk olimpiyat köyü 1971 yılında yapıldı. Akdeniz kıyılarındaki ülkelerin düzenledikleri Akdeniz oyunları nedeniyle kurulan bu köy, İzmir'in İnciraltı semtindeydi. Bugün, öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır.

Olimpiyata ilk katılan kadınlarımız

Türkiye'de olimpiyatlara katılan ilk kadın sporcular Halet Çambel ve S. Fetgeri Aşeni'ydi. 1936 Berlin Olimpiyatları'nda yurdumuzu ilk kez onlar temsil etmişti.

Sigortacılık Abdülaziz devrinden beri var

Türkiye'de ilk sigortacılık 1864 yılında Padişah Abdülaziz devrinde çıkarılan bir fetvayla başlamıştı. O yıl yayımlanan Deniz Ticaret yasasında, yalnız deniz nakliyat sigortası konusunda yargılar vardı. 1870 yılında İstanbul'da çıkan büyük bir yangından iki yıl sonra üç İngiliz sigorta şirketi, İstanbul'a bu dalda çalışmak için geldi. Daha sonra Fransız, İsviçre, Alman, Avusturya, Rus, İtalyan, Bulgar, Romen sigorta şirketleri kuruldu. Bu şirketler, aralarında bir anlaşmaya varmadıklarından bağlı bulundukları merkezlerin dilediği biçimde sigorta uygulaması yapıyorlardı. Bir sigorta anlaşmazlığında da ya Londra ya da kendi ülkelerinin sigorta yargı organlarına başvuruyorlardı.

İlk Türk Sigorta Kuruluşu da, 1893'te bu dalda çalışmalara başlayan Osmanlı Sigorta Şirketiydi. Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi (tütün tekeli) ve Düyunu Umumiye'nin katılmasıyla 200.000 altın lira sermayeyle kurulmuştu.

Avrupalılar ondalık kesri bir Türk'ten öğrendi

Tarihimizde matematikte ondalık kesirler kuralını ilk kez uygulayan, Türk matematik ve astronomi bilgini Cemşit'ti. Cemşit, Sayı Anahtarı adlı ünlü eserinde herhangi bir dereceden kök almanın yollarını anlatmıştı. Avrupalı matematikçiler,

Cemşit'in bu buluşlarını bir yüzyıl geçtikten sonra öğrenebildiler. Cemşit, 1437 yılında Semerkant'ta öldü.

İlk lise; İstanbul Erkek Lisesi

Türkiye'de ilk lise sözcüğü İstanbul Erkek Lisesi'nde kullanıldı. 1884 yılında ilk kez deniz yüzbaşısı Nadir Bey tarafından kurulan okulun adı "Şemsül-mekâtip"ti. Okulun kurucusu Nadir Bey, 1885 yılında Süleymaniye'de, özel Nümune-i Terakki Okulunu açtı ve bu okul Maarif Nezareti tarafından satın alındı. Nümune-i Terakki İdadisi denilen bu okul; dört ilk, üç ortaokul ve üç lise olup eğitim süresi on yıldı. Sonra ilk ve ortaokullar birleştirilerek süresi beş yıla indirildi. 1910 yılında İstanbul Lisesi adını aldı. Böylelikle Türkiye'de ilk kez "Lise" sözcüğü kullanılmış oldu.

Türkiye'de lise düzeyinde ilk okulların açılması ise 1839 yılında Sultan II.Mahmut devrinde oldu. Bosna ve İstanbul'da açılan bu okullara "idadi" denirdi. Türkiye'de Batılı anlamda ve gerçek lise düzeyinde ilk eğitim kurumu, 1 Eylül 1868 yılında açılan Galatasaray Mektebi Sultanisi'ydi.

İlk kadın modeller

Ülkemizdeki ilk kadın modeller Mari ve Münire Hanımlardı. Yurdumuzda resim ve heykel çalışmalarında model kullanmak, Güzel Sanatlar Akademisi'nin kuruluşundan sonradır. İlk modeller, giyimli ya da yarı giyimliydi. Çıplak model kullanmak Beyaz Rusların Türkiye'ye gelmesiyle oldu. Kadın model kullanılmaya Cumhuriyet döneminden sonra başlandı. Modellerin

çoğu azınlıklardandı. Mari ve Münire Hanımlar, yirmi yıla yakın bir süre modellik yaptı.

İlk Hidiv İsmail Paşa

Hidiv, Osmanlı padişahı Abdülaziz tarafından Mısır valilerine verilen unvandı. İlk hidivlik unvanını Kavalalı Mehmet Ali Paşanın torunu İsmail Paşa aldı. Sultan Abdülaziz, Büyük Fuat Paşa'nın isteğiyle İsmail Paşayı 8 Haziran 1867'de hidiv yaptı. Mısır Hıdivinin yeri sadrazam ve şeyhülislamla (din işleri başkanı) eş sıradaydı.

1847'de gayrimüslimler de askere alındı

Türkiye'de Hıristiyanların askere alınmalarına ilk kez 1847 yılında başlandı. Osmanlı Devletinde Müslüman olmayanlar, askerlik görevi yapamazlar, "cizye" denilen bir vergiyle askerlik dışı tutulurlardı. İlk kez Tanzimatçılar, 1847'de Yunanlıları deniz kuvvetlerinde görev yapmak üzere askere almışlardı. Yine bu yıl bütün Hıristiyanların askerlik yapmalarını öngören bir yasa taslağı hazırlanmışsa da uygulanması 1856 yılında mümkün olabildi. Böylece ilk uygulamada Müslümanlardan 30.000 kişi silah altına çağrılırken, Müslüman olmayanlardan da 25.000 kişi askere alındı.

Kükürtü bir çoban buldu

Ülkemizde kükürtün ilk bulunuşu 19'uncu yüzyıl sonlarındadır. Keçiborlu dolaylarında, Hüseyin Kıreyşi adlı bir çobanın,

toprakta belirli bir biçimde bulunan kükürtün bağlara çok yararlı olduğunu anlayıp bulduğu kükürtü bağcılara sattığı söylenir. I. Dünya Savaşı sırasında Keçiborlu'da ilkel bir kükürt eritme ve arıtma yöntemi vardı. Asıl kükürt işletmeciliği, 1923 yılında bir Fransız kurumunun, işletme hakkını almasıyla başladı. Bu kurumla yapılan anlaşma 1933'te yürürlükten kaldırıldı. İlk kez, 1955 yılında dışarıya 830 ton kükürt satıldı.

Bu da operanın tarihi

İlk opera temsillerinin başlaması Tanzimat'tan sonra Batı ülkeleriyle artan dostluk ilişkilerimiz sonucu, birçok opera topluluklarının gelmeleriyle olmuştu. Alman, Fransız, İtalyan, Avusturya opera toplulukları İstanbul ve İzmir'de bütün bir mevsim boyu temsiller verdi. Türkiye'de oynatılan ilk operanın, Dozinetti'nin 1842 yılında temsil edilen Belisario adlı eseri olduğu sanılmaktadır. Yabancıların Türkiye'de besteledikleri opera yapıtlarından 1849'da Lombardi'nin Giselda'sını, 1855'te Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre adlı oyunundan esinlenerek yazılan ve bestelenen Panizza'nın Silistre'sini sayabiliriz. Türk seyircisinin düzenli olarak opera seyredebilmesi ancak 1941'de Profesör Kari Ebert'in opera bölümünü yönettiği Ankara Devlet Tiyatro ve Operası'nı kurmasıyla mümkün olmuştu. 1947 - 1948 yıllarında opera temsilleri düzenli bir yola girdi.

İlk Türk operaları 1950'den sonra yapıldı. Kerem adlı yapıtıyla Ahmet Adnan Saygun, Van Gogh ve Gılgamış adlı yapıtlarıyla Nevit Kodallı, ilk Türk opera bestecileridir.

Telgraf ilk kez Kırım Savaşında kullanıldı

Türkiye'de telgrafın kullanılmasına Kırım Savaşının başlangıcında, yani 1853 yıllarında geçildi. Gerçekte, dünyada ilk telgraf denemesi de İstanbul'da yapılmıştır. Samuel Mors, Amerika'da yapmayı başardığı telgrafı geliştirip satabilmek için 1839'da Paris'e gitmişti. Bu deneylerini Çemberlayn adında bir arkadaşıyla birlikte sürdürüyordu. Mors, buluşunu birçok ülke başkanına duyurduysa da olumlu bir sonuç alamadı.

Arkadaşı Çemberlayn, Mors'un bu ilkel durumdaki buluşuyla İstanbul'a geldi. Ama yaptığı denemeler pek başarılı olmadı. Eksikleri gidermek için Viyana'ya gitti. Bindiği gemi Tuna'da batınca denemenin arkası gelmedi.

Amerikalı Profesör Lavrens Smit, İstanbul'da jeolojik araştırmalar yaparken telgrafın bulunduğunu duydu ve Amerika'dan bir örneğini getirtti. Bu buluşu Mors'un adına, Osmanlı hükümetine önerme görevini üzerine aldı. Eksikliklerini İstanbul'da, Robert Kolej'de tamamladı ve son bir deneyden sonra Padişah Abdülmecit'e durumu bildirdi.

1847 yılında Beylerbeyi Sarayında Padişah Abdülmecit'in önünde yapılan ilk deneme başarılı oldu. Ertesi gün şeyhülislam, sadrazam, harbiye, hariciye, bahriye nazırları ve devlet ileri gelenleri önünde bir deneme daha yapıldı. Padişah Abdülmecit, Profesör Smit'e, Mors'a verilmek üzere türetme belgesiyle birlikte kadife kutu içinde elmaslı bir madalya vererek bu büyük başarıdan duyduğu kıvancı belirtti.

Telgrafın bulucusu Mors, böylelikle ilk türetme belgesini de alıyordu. Bu haber bütün dünyaya yayıldı. Çeşitli ülkelerin başkanları Mors'a madalya ve armağanlar yağdırma yarışına girdiler.

Padişahın yakın ilgisi, yapılmasına başlanan İstanbul-Edirne-Şumnu telgraf hattı; yurdun uzak il, ilçe ve köylerinden

çarçabuk haber almayı sağlayacak bu aracın gerçekleştirilip çalıştırılmaya başlanması, rahatlarının kaçacağından çekinenlerin baltalamalarıyla önlendi. Ancak, aradan altı yıl geçip de telgrafın kurulup kullanılmasının zorunlu olduğu bir duruma gelindiğinde, bütün Batıya açık dünya ülkeleri arasında telgraf bağlantısı çoktan kurulmuştu.

Türkiye'de İlk Telgraf Hattı, 9 Eylül 1855 günü çalışmaya başladı.

Kapitülasyonlar Kanuni devrinde başladı

İlk kapitülasyon Kanuni Sultan Süleyman devrinde verilmiştir. Bu ilk antlaşma. Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı Makbul İbrahim Paşayla, Fransa Kralı I. Fransua'nın elçisi Jan dö lö Forest arasında 1536 yılı şubatında yapılmıştır. Barış, Dostluk ve Ticaret adlı bu antlaşmanın önemi, ilerki yıllarda başka devletlere verilecek ayrıcalıklara başlangıç olmasındadır.

Bu ilk antlaşma, on altı bölümdü. Fransızlara birçok haklar tanıyordu. Gerek Fransızlara, gerek İngiliz ve Hollandalılara tanınan ve Türk vatanının sömürülmesi amacını güden kapitülasyonlara, yıllar boyunca yenileri eklendi. Kapitülasyonlar, 24 Temmuz 1923 günü imzalanan Lozan Antlaşmasıyla kaldırıldı.

İlk tersaneleri Selçuklular kurdu

Türkiye'de ilk tersaneler Selçuklu Türkleri tarafından kurulmuştu. Selçuklular, İstanbul'u alabilmenin ancak donanmayla mümkün olabileceği kanısındaydılar. Bu nedenle, Gemlik'te bir tersane kurup donanma yapımına giriştiler. Bizanslılar, 1088

yılında bu tersaneyi yakıp yıktılar. Selçuklular, 1214 yılında Sinop deniz üssünü aldılar. Sinop üssü o zamana dek Trabzon Pontus Krallığının elindeydi. Sinop'ta kurdukları büyük bir tersanede gemi yapımına başladılar. Selçuklu hükümdarı Alaattin Keykubat, 1227 yılında Alanya'da beş gözlü bir tersane yaptırdı. O günlerden bugüne yıkılmadan kalmış bu tersanenin her bir gözü 45x10 metre boyutundaydı. Bodrum ve Marmaris'te de, 1300 yılında Menteşe Beyliği tersaneler yaptı. Osmanlılarda tersane yapımı, 1299-1453 arasındadır. Bunlar İzmit, Karamürsel, Gelibolu'daydı. Ayrıca, Selçuklulardan kalan Gemlik tersanesi onarıldı. 1455 yılında da Fatih Sultan Mehmet İstanbul'da, Haliç'teki tersaneyi yaptırdı.

İlk oratoryo Adnan Saygun'un

Türkiye'de ilk oratoryo, Ahmet Adnan Saygun'un 1946 yılında, Yunus Emre'nin şiirlerine dayanan Yunus Emre oratoryosudur. Bunu, Nevit Kodallı'nın 1953'te Cahit Külebi'nin bir şiiri üzerine bestelediği oratoryo izlemiştir.

İlk futbol maçı Bornova'da oynandı

Ülkemize futbolu getirenler ve öğretenler İngilizlerdi. Bu oyun Türkiye'de ilk kez İzmir'in Bornova semtinde oynandı. 1890 yılında yapılan bu ilk futbol karşılaşmasının oyuncularının hepsi de Bornova'da alım-satım işleriyle uğraşan İngilizlerdi.

Efsane futbolcu Lefter

Futbolda 50 kez milli takım formasını giyerek altın madalya alan ilk Türk futbolcusu Lefter Küçükandonyadis'ti. İlk kulübü Taksim'di. 1947 yılında Fenerbahçe'ye geçti. Milli maçlarda 22 gol attı. Ayrıca, sekiz kez milli takım kaptanlığı yaptı. Futbolu bıraktıktan sonra futbol çalıştırıcılığına başladı.

Futbol Federasyonu 1923'ten beri var

Türkiye'de Futbol Federasyonu 1923 yılında, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı adıyla kuruldu. İlk Futbol Federasyonu Başkanı, kuruluş yıllarında seçilen Fuat Hüsnü Kayacan'dı.

Türkiye'de İlk Futbol Ligi, 1904 yılında İstanbul'da düzenlenmeye başladı. Türkiye'de futbol liginin kurucusu Ceymis Lafonten'dir. İlk lige katılan takımlar Elpis, İmojen, Kadıköy ve Moda'dır. On yıl süreyle en çok kazanan takıma verilmek üzere İngiltere'den getirilen bir şilt, karşılaşmaların özelliğiydi. İlk futbol ligini kazanan takım, İmojen'di.

İlk gece maçı 1939'da yapıldı

Ülkemizde ilk gece maçı 9 Eylül 1939'da yapıldı. Fenerbahçe'yle Beyoğlu Spor futbol takımlarının karşılaştığı bu maç İstanbul'da Taksim alanında oynandı.

Başbakanlık Kupası 1944'ten beri veriliyor

Başbakanlık Kupası karşılaşmaları ilk kez 1944 yılında düzenlendi. İlkin futbol dalında Türkiye birincisiyle Milli Küme birincisi arasında yapılan karşılaşma sonunda, yenen takıma verilmek amacıyla ortaya konan Başbakanlık kupası, 1950 yılından sonra 1966 yılına değin bir duraklama dönemi geçirdi. 1966'da yeniden yapılmasına başlanan Başbakanlık kupası futbol karşılaşmaları, İkinci Türkiye Ligiyle Türkiye Amatör Küme birincileri arasında oynanır.

İlk futbol kulübünü bir İngiliz kurdu

Ülkemizdeki ilk futbol kulübü 1902 yılında kuruldu. Oyuncularının hepsi yabancıydı. İngiliz Ceymis Lafonten'in çabasıyla Kadıköy Kulübü adıyla futbol çalışmalarına başladı. Ardından yine İngilizler Moda; Rumlar da Elpis kulüplerini açtı. Türkiye'nin yabancı uyruklu ilk ünlü futbolcuları Lafonten, Komber, Çeksin, Ceymis Vital; Türkiye'de yaşayan azınlıklardan da Tahtaperde Aleko ve Semiramis Efendidir.

İlk milli maçımızda berabere kaldık

Türkiye'de ilk milli futbol karşılaşması İstanbul'da yapıldı. Maç, Romanya'yla 26 Ekim 1923 günü İstanbul-Taksim alanında yapılmıştır. Sonuç 2-2 berabereydi.

İlk şampiyon Galatasaray

Tarihimizde ilk Türkiye Kupası Karşılaşması Şampiyonu Galatasaray futbol takımıdır. Şampiyonluk karşılaşmalarının sonunda Galatasaray, Fenerbahçe'yi üst üste 2-1, 2-1 yenerek 1962 - 1963 döneminde ilk kez düzenlenen Türkiye Kupasını almıştı. Ayrıca, Türkiye Kupası futbol karşılaşmalarında Galatasaray, dört yıl art arda bu kupayı alma gücünü gösteren ilk takım oldu.

İlk hakemimiz Hamdi Emin Çap

İlk Uluslararası hakemimiz 16 Ekim 1924'te Moskova'da, 15 Mayıs 1925'te de Ankara'da yapılan Türkiye-Rusya futbol karşılaşmalarını yöneten Altınordulu Hamdi Emin Çap'tı. Hakemlik konusunda İngiltere'de eğitim görmüş ve futbol kurallarını çok iyi uygulamış olan Hamdi Emin Çap, yurdumuzda futbol dalında hakemliği gerçek bir biçimde kurmuştu.

1928 yılında Futbol Federasyonu Başkanı olan Hamdi Emin Çap, 1932 yılında Türkiye'de ilk özel hakem yetiştirme kursunu açtı. 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları dönüşünde İngiltere'den Buts adlı bir hakemlik uzmanı getirtip Türkiye'de ilk resmî hakem kursu açtıran da yine odur.

İlk FIFA kokartlı hakem Sulhi Garan

Türkiye'de FIFA kurallarına uygun olarak uluslararası futbol karşılaşmalarını yöneten ve FIFA kokartı takan ilk Türk futbol hakemi de Sulhi Garan'dır.

Tütünün vergisi de olurmuş

Türkiye'de ilk Tütün Vergisi'ni 1688 yılında Nişancı İsmail Paşanın yerine sadrazamlığa getirilen Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa çıkarmıştı. Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa; hazinedar, çorbacı, kul kethüdası, sekbanbaşı, yeniçeri ağalığı ve vezirlik yaptıktan sonra 1683'de asılan Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın yerine sadrazam oldu. 1685 yılında Macaristan'da Avusturyalılarla yaptığı savaşta başarılı olamayınca yeniden yeniçeri ağalığına ve Seddülbahir muhafızlığına atandı. 1688'te ikinci kez sadrazamlık görevi verildi. Savaş nedeniyle iyice bozulan ekonomik durumu düzeltmek amacıyla Türkiye'de ilk kez uygulanacak olan "resmî düyun" denen tütün vergisini çıkardı. Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa 1689 yılında görevinden alınarak Malkara'ya sürgün edildi.

Ordu film merkezini 1915'te kurdu

Türkiye'de ilk Ordu Film Merkezi 1915 yılında Enver Paşanın buyruğuyla Merkez Ordu Sinema Dairesi adıyla kuruldu. Enver Paşanın 1915'te Almanya'ya yaptığı bir gezi, yurdumuzda sinema yapımının da sürekliliğini sağlamış olması bakımından çok önemlidir. Enver Paşa, Berlin'deyken, Alman ordu sinemasının çeşitli savaş cephelerinde çevirdiği filmleri seyretmiş, sinemanın halk kitleleri, hele okuma yazma bilmeyen halk kitleleri üstündeki etkisini sezinlemişti. İstanbul'a döndüğünde Osmanlı ordusunda da bir sinema kolu kurulmasını istedi. Böylece başında Veynberg'in bulunduğu, Fuat Uzkınay'ın yardımcı olarak atandığı ve yedek subaylığını yapmakta olan sinema sahiplerinin de alıcı yönetmen olarak katıldıkları Merkez Ordu Sinema Dairesi kuruldu. Bu merkez Alman ve Avusturyalı

alıcı yönetmenlerinin de işbirliğiyle, savaşla ilgili belge filmleri ve haber filmlerini çevirmeye başladı. Kurtuluş Savaşı sırasında kurulan Ordu Film Alma Dairesi aynı görevi sürdürdü. Daha sonra bu kuruluş, Ordu Film Merkezi adını aldı.

İlk sinema gösterimi 1896'da yapıldı

Türkiye'de ilk sinema gösterimi İstanbul'da Galatasaray'da, ünlü Sponek birahanesinde, Polonyalı Musevi Sigmund Vaynberg tarafından 1896'da düzenlendi.

Uçağa binen ilk Türk kadını

Ülkemizde uçağa ilk binen kadın Belkıs Şevket'ti. "Müdafaai Hukuki Nirva" denilen Kadın Hakları Koruma Derneği üyesi olan Belkıs Şevket, 1913 yılında, Fethi Beyin pilotluğunu yaptığı uçağa binerek İstanbul üzerinde dolaşmıştı.

Bu da lokantanın tarihi

Tarihimizde "Lokanta" adı ilk kez on üçüncü yüzyılda, Konya Aksarayı'nda Selçuklular döneminde geçmektedir. Burada, lokanta denilen ve genellikle Hıristiyan tüccarların uğrağı olan içkili, yemekli, sazlı-sözlü bir yerin bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'de aşhane, aşevi adını taşıyan ilk lokantaların eski bir geçmişi vardır. Bunlar yol üzerindeki kervansaraylarla kentlerdeki hanların içinde bulunurdu. Türkiye'de gerçek lokantaların açılmaya başlanması, 1808 yılından sonra çatal, bı-

çak, kaşık gibi yemek takımlarının girmesiyle olmuştur. Yine 1808'den sonra sini, hamur tahtası gibi yerde yemek yeme geleneği, yerini sandalyede oturup masada yemek yemeye bıraktı. Türkiye'de tescil edilmiş en eski lokanta, İstanbul'daki Abdullah Efendi Lokantası'dır.

Pullara portre 1914'te çizildi

Ülkemizdeki ilk portreli pul 1914'te çıkarıldı. İki yüz kuruş değerinde olan ve üzerinde portre bulunan ilk Türk pulunda V. Mehmet'in portresi vardı. Cumhuriyet devrinde ilk olarak bastırılan "Sulh Hatıra" serisinde, Atatürk'ün portresine yer verildi. Ayrıca, çıkarılan seri pullarda ünlü Türk düşünür, yazar, müzikçi, devlet adamı, denizci ve yararı dokunmuş birçok kişinin portreleri yer aldı. Yabancı devlet başkanlarından İran hükümdarı Ali Rıza, Federal Almanya Cumhurbaşkanı Teodor Höz, Afganistan Kralı Zahir Şah, Suudi Arabistan Kralı Faysal, Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle'ün portreleri bulunan pullar da çıkarıldı.

Olimpiyat Komitesi'nde bir Türk

Türkiye'yi Uluslararası Olimpiyat Komitesinde ilkin 1908-1930 yıllarında Selim Sırrı Tarcan temsil etmiş, onu 1930-1933'te Kemalettin Sami Paşa, 1933-1952'de Reşit Saffet Atabinen ve 1955'ten sonra da Suat Erler izlemişti.

Lületaşı 300 yıldır işleniyor

Türkiye'de ilk lületaşı üç yüz yıl önce Eskişehir dolaylarında bulundu. Bu nedenle, bir adı da Eskişehir taşıdır. Sarımsı beyazlıkta bir rengi vardır, kolayca işlenir. Çubuk, sigara ağızlığı, tesbih, gerdanlık gibi çeşitli eşyalar yapılır. Eskişehir dolaylarında Kemikli, Sepetçi, Sarısıva, Karahöyük, Yarmalar ocaklarından üretilir.

İlk postanemiz 1840'ta açıldı

Ülkemizdeki ilk postane 1840 yılında açıldı. İstanbul'da, Yenicami avlusunda açılan bu ilk postanenin adı "Postahane-i Âmire"ydi. II. Mahmut'a gelinceye dek posta görevleri yalnız devlet haberleşmeleri için yapılmaktaydı. Zaman zaman halkın da resmî postadan yararlanması sağlanmışsa da, bu iş doğru dürüst olamamıştı. Bugünkü anlamda halkın haberleşmeden yararlanmaya başlaması, İkinci Mahmut'un 1938'de yayımladığı kesin fermanla mümkün oldu. Bu konuda gerekli hazırlıkları yapmakla görevlendirilen kurulun kararına uyularak 1839'da ilk Posta Nezareti kuruldu. İstanbul'da açılan postaneyi 1843'te Bağdat, Sivas, Musul ve Diyarbakır'da açılanlar izledi. 1863'te Posta Nazırı Agâh Efendinin önerisiyle posta ücreti pul karşılığında alınmaya başlandı.

Satrançta ilk hezimetimiz

Ülkemizin Uluslararası Satranç Yarışması'na ilk katılışı 1962 yılında oldu. O yıl Varna'da yapılan on beşinci Dünya Satranç Olimpiyatına kırk iki ülke katılmış ve Türkiye bu yarışmada otuz yedinci olmuştu.

Sinemanın ilk kitabı Simavi'den

Yayınlanan ilk sinema kitabı, ilk film yönetmenlerimizden gazeteci Sedat Simavi'nin 1931'de yayımladığı "Sesli, Sessiz ve Renkli Sinema" adlı yapıttır. Fransa'da Haşet Yayınevinin yayımladığı Le Cinema'dan bir uyarlamadır. Kitap yurdumuzda ilk kez, bir filmin nasıl çevrildiğini, herkesin anlayabileceği bir dille ve bol resimlerle bezenmiş olarak anlatıyordu. Bu kitaptan sonra 1943 yılına gelinceye değin bu konuda başka bir yapıt yoktur. 1943'te Dr. Osman Şevki Uludağ, "Çocuklar, Gençler, Filmler" adını taşıyan kitabında çocuk ve gençler üzerinde sinemanın etkilerini, bu etkiler karşısında film denetlemesine verilmesi gereken önemi geniş bir biçimde incelemekteydi.

İlk Maarif Madalyası

İlk Maarif Madalyası İkinci Abdülhamit devrinde, 1901 yılında yüksek okulları birincilik ya da ikincilikle bitiren öğrencilere verilmek amacıyla çıkarıldı. Altın ve gümüş olarak iki tür bastırılmıştı. Anlaşılacağı gibi altın, birincilikle; gümüşse ikincilikle bitirenlere veriliyordu. Bir yüzünde okulu bitirenin, bitirdiği yılla okulun adı, öbür yüzünde de öğrencinin adıyla, "ikdamatı tarafı padişahiden lütfen takdir ile ihsan buyrulmuştur" yazısı bulunurdu.

Meydan oyunundan ortaoyununa

Türkiye'de ilk Ortaoyunu deyimi İlk kez 1834'te kullanıldı. Ortaoyunu, daha önceleri Meydan oyunu, Taklit oyunu, Kol oyunu, Zuhuri gibi değişik adlarla başka biçimlerde oynanan

oyunların geliştirilmişiydi. Ortaoyunu en çok İstanbul'da oynanırdı. Yazın açık yerlerde, kışın han ya da kıraathanelerde temsiller verilirdi. Bilinen ünlü ortaoyunları Ağalık, Büyücü Hoca, Çeşme ya da Kütahya, Çifte Hamamlar, Eskici Abdi, Fotoğrafçı, Gözlemeci, Kale, Kanlı Nigâr, Meyhane, Ödüllü, Pazarcılar, Tahir'le Zühre'dir.

İlk kuruşu Bayezit Han bastırdı

Türkiye'de Kuruş'un kullanılmaya başlanmasının I. Bayezit zamanına uzandığı ileri sürülür. I. Bayezit, Eflak prensine 1392 yılında verdiği beratta; prensin Osmanlı ülkesine her yıl üç bin "kızıl kuruş" vereceğini bildiriyordu. Kuruşun değeri, ilk kez I. Selim devrinde belli oldu. Kuruş 40, bir başka kuruş da (yani esedi) 35 akçe yerine geçiyordu. Naima Tarihi 1637 yılında her kuruşta 9 dirhem (bir dirhem 31 desigramdır) gümüş bulunduğunu belirtir. İlk basılan Osmanlı kuruşları, mecidiye büyüklüğündeydi. Sonraları altmışlık (bir buçuk kuruş), ikilik (iki kuruş) ve yüzlük (iki buçuk kuruş) adlı, değerleri ve büyüklükleri değişik kuruşlar basıldı.

İlk komedi oyunumuz

Türkiye'de Tiyatro Edebiyatında ilk Komedi Ürünü'nün, "Pabuççu Ahmet'in Tuhaf Serüvenleri" olduğu söylenebilir. Almanca, Fransızca, İtalyanca çevirileri olan oyunun II. Mahmut devrinde yazıldığı sanılmaktadır. Ancak Türk edebiyatı tarihi yazarları, gerçek anlamıyla ilk Türk komedisinin İbrahim Şinasi'nin 1859 yılında yazdığı Şair Evlenmesi olduğunu ileri sü-

rerler. Şinasi bu ünlü oyununda toplumun bazı aksak yanlarını ve birbirini görüp tanışmadan evlenme töresini, güldürerek taşlar. Şinasi'den sonra ilk komedi örneklerini şöyle sıralayabiliriz: Âli Beyin, Misafiri İstiskal; Geveze Berber ve Kokona Yatıyor; A. Cemil'in, Eskici Kasım; Ali Rıza Beyin, Mızrak Çuvala Sığmaz; Mehmet Behçet Beyin, Fakir Lokantanın Fakir Uşağı; Mehmet Hilmi Beyin, Güruh-i insan Nakıstır Her An; Mustafa Nuri Beyin, Büyücü Karı; Şemsi'nin, Kendim Ettim Kendim Buldum; Fikripaşazade Lütfü'nün, Erkekler Arasında.

Türkiye'de ilk kübizm akımı

Türkiye'de ilk Kübizm çalışmaları Paris'te Andre Lot, Fernan Lajer ve Münih'te Hoffman'ın atölyelerinde öğrenim yapan Türk ressamlarıyla başladı. İlk kübizm örnekleri 1928 yılından sonra Müstakil Ressamlar Birliği'nin, Avni Çelebi'yle Zeki Kocamemi'nin düzenlediği sergilerde görülür. 1906 yılında ortaya çıkan kübizm akımı, resimle heykeli, doğa biçimlerinin doğrudan doğruya kopyası dışında bir plastik olgu olarak ele alır.

İlk Osmanlı Hükümdarı

İlk Osmanlı hükümdarı I. Osman'dır. Osman Gazi, Osman Bey diye de anılır. Osmanlı Devletinin kurucusudur. Oğuzların Bozok kolunun Kayı boyundandır (aşiret). Ertuğrul Beyin oğludur. Babasının ölümüyle Kayı boyunun başkanlığına getirildiğinde 23 yaşındaydı. Anadolu Selçuklu Devletinin son hükümdarı Gıyasettin Mesut tarafından kendisine Söğüt bölgesinin yö-

netiminde özerklik tanındığı bildirildi. Böylece bağımsız hareket etme yetkisini alan Osman Bey, bölgesinde bulunan Hıristiyan tekfurlarla çarpışmaya başladı. İnegöl ve Karacahisar tekfurlarını yenilgiye uğratarak Karacahisar'ı aldı. Buradaki kiliseyi cami yaptı ve kendi adına hutbe okuttu. Adalet işlerinin yönetiminde yetki ve sorumluluğu üzerinde bulundurmak istemediğinden, bu görevin bir kadı tarafından yapılmasını uygun gördü. Selçuklu Devletinin yıkılması üzerine, 1299 yılında beyliğinin bağımsızlığını ilan etti. Böylece Anadolu'da bulunan Karaman, Germiyan, Karasi, Menteşe ve öteki beylikler gibi, yönetimindeki toprakların tek egemeni oldu. Sınır komşularıyla yaptığı savaşlarda kazandığı başarılarla Yarhisar ve Bilecik'i de alan Osman Bey, genişleyen ülkesini, yönetimini sağlamak bakımından "sancak" denilen yönetim bölgelerine ayırdı. Sultanönü'nü oğlu Orhan Beye, Eskişehir'i Gündüz Alp'e, Yarhisar'ı Hasan Alp'e, İnegöl'ü de Turgut Alp'e verdi. 1306'da Bursa'nın alınmasını amaçlayan bir seferde kesin bir başarı elde edemediyse de Uluabat ve Kertel gibi kaleleri aldı. 1314'te yeniden Bursa'ya yürüdü. Uzun süren bu savaşta, şehrin savunma olanaklarından yararlanan tekfuru yine yenilgiye uğratamadı. Bursa'yı alma yolundaki son girişiminden sonra, romatizma hastalığı büyük ölçüde arttığından Yenişehir'e çekilerek, devlet yönetiminin başına oğlu Orhan Beyi getirdi. Bursa, oğlu tarafından alındığı sırada öldü. Özel hayatında zevk ve eğlenceye düşkünlükten uzak kalan Osman Bey, ilk gençliğinde tanıdığı saygı duyduğu Şeyh Edebali'nin kızı Hatun'la evlenmişti. Hayatının sonuna dek eski Türklerdeki geleneklere uygun bir alçakgönüllülük içinde halkın arasında kalmayı bildi. Savaş sırasında yılmaz atılganlığının ve yiğitlik erdemlerinin yanı sıra, ölçülü davranışları da başarısının nedenlerindendi. 27 yıl hükümdarlık yapmıştı. Türbesi Bursa'da, günümüzde Tophane Bahçesi olarak adlandırılan yerdedir.

İlk Kaptanpaşa Sadrazam Mahmut Paşa

Tarihimizde ilk Kaptanpaşa Sadrazam Mahmut Paşadır. 1456 yılında Eğriboz seferinden dönüşte kaptanpaşalığa getirilmiştir. Kaptanpaşalık, denizcilerin en üstün rütbesiydi. Kaptanpaşalığa atanma özel bir törenle yapılırdı. Kaptanpaşalar tersanede, "divanhane" denilen özel bir evde otururlardı. Deniz kuvvetlerinin her çeşit işlerinden sadrazama karşı sorumluydu. Kendisine bağlı bölgenin en büyüğü ve en yetkili kişisiydi. İstanbul'dalarsa yedi çifte kayığa, eğer donanmanın başındaysa "kaptanpaşa bastardası" denilen gemiye binerlerdi. Bu gemiye üç fener asılırdı. 1876 yılında "Bahriye Nezaret" kurulmasıyla kaptanpaşalık rütbesi kaldırıldı.

İlk tenisçimiz bir subaydı

Türkiye'de ilk tenis İstanbul'da yaşayan İngilizler tarafından oynandı. İlk kez 1900 yılında çift karşılaşmalar düzenlediler. Karşılaşmayı üç yıl arka arkaya kazanan, ortaya konan Çalenç Kupasını alacaktı. Çalenç yarışmalarında, çift erkeklerde, kupaya adını yazdıran ilk Türk tenisçisi, 1924 yılında bir İngiliz arkadaşıyla birlikte karşılaşmaları kazanan Suat Subay'dı. 1926 yılında da tek erkeklerde birinci gelen Suat Subay, tek erkek kupasına da adını ilk yazdıran tenisçidir.

İlk Türkiye Birinciliği yine 1926 yılında düzenlendi. Türkiye Tenis Şampiyonluğunu o yılın İstanbul Birincisi olan Suat Subay kazandı. Çift erkeklerde Türkiye Tenis Birinciliğini de Suat Subay-Sedat Erkoğlu eşlisi aldı.

Ressamlar 1908'de cemiyet kurdu

Türkiye'de Ressamlar Birliği 1908 yılında kurulan "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti"dir. Bir yayın organı da olan bu kuruluş, adını "Güzel Sanatlar Birliği" olarak değiştirdi. 1919'da "Türkiye Ressamlar Cemiyeti" kuruldu.

Resimli ilk pulumuzda Selimiye resmi vardı

Türkiye'de ilk resimli posta pulu Edirne'nin düşmanlardan kurtarılışının anısına çıkarıldı. 1913 yılına gelinceye değin Türk pullarında resim kullanılmadı. Bu ilk resimli posta pulu Londra'da bastırıldı. Bu pulda Edirne'deki Selimiye Caminin resmi vardı.

İlk Osmanlı yapısı Hacı Özbek Camii

İlk Osmanlı mimarisi örnekleri Orhan Gazi döneminde başladı. Erken Osmanlı mimarisi üslubu da denilen yapılarda ilki İznik'te Hacı Özbek Camiydi ve 1333 yılında yapılmıştı. Kitabesi olan ilk Osmanlı eseriydi. İznik'te Süleyman Paşa Medresesi, Osmanlı medreselerinin en eskisidir ve Osmanlı mimarisinde ilk kez tek sütun kullanılan bir yapıdır. Bursa'daki Orhan Camii, 1339 – 1340 yıllarında yapılmıştı. Bursa'da Alaeddin Bey Camii, Bursa'nın ilk yapılarındandır, Orhan Beyin ağabeyi Alaeddin Bey tarafından yapılmıştı. Bursa'da Zarphane Mescidi, Orhan Gazi'nin karısı Nilüfer Hatun tarafından yaptırılmıştı. Bursa'da Bey Hanı, Orhan Gazi Külliyesine (bir çeşit üniversite) gelir sağlamak için yaptırıldı.

İlk hikâyeyi Ahmet Mithat yazdı

Türkiye'de ilk hikâye yazarlığı Ahmet Mithat, Emin Nihat ve Sami Paşazade'yle başladı. İlk hikâye örnekleri, Ahmet Mithat'ın 1870'te Kıssadan Hisse, 1871'de Müsameratname (Gece Toplantıları), Sami Paşazade'nin 1892'de Küçük Şeyler adlı ürünleridir.

İlk Tiyatro Salonu Naum Tiyatrosu

Türkiye'de ilk tiyatro salonunu 29 Aralık 1844 yılında şimdiki Galatasaray Lisesinin karşısında bir yerde açan Naum Efendidir. Naum Efendi, Suriyeli Katolik bir ailenin oğluydu. İlk kez tiyatrosunda yabancı tiyatro kumpanyalarının temsilleri oynandı. Oyunlara 1860 yılında başlanabilen Naum tiyatrosunda, önceleri Ermenice temsillere yer verildi. Türk seyircileri için oyunların bir özeti yapılırdı. Naum Efendi, tiyatroya Türk seyircilerinin büyük ilgi gösterdiğini görünce Türkçe oyunlara geçildi.

Beyoğlu yakasında yabancı dilde oyun oynatma tekeli, 1862 yılına değin Naum Efendiye verilmişti. Bu süre, beş yıl daha uzatıldı. 1870'te çıkan bir yangında Naum Tiyatrosu kül oldu. Yerine ünlü Hıristaki Pasajı yapıldı.

Naum Tiyatrosunun Türk seyircisinden gördüğü büyük ilgi üzerine Güllü Agop, İstanbul'da Gedikpaşa'da bir tiyatro açtı. O da ilkin Ermenice oyunlara yer verdi. Türkiye'de, Türkçe oyun, ilk kez Güllü Agop'un tiyatrosunda oynandı. Bu ilk Türkçe oynanan oyunun adı, Sezar Borjiya'ydı. 1868 yılında temsil edildi. Çok tutuldu. Namık Kemal ve Âli Beyin de desteklediği Gedikpaşa Tiyatrosu, bir süre sonra yalnız yerli oyunları sahnelemeye başladı.

İlk saray Bursa'da yapıldı

İlk Osmanlı sarayı II. Osmanlı hükümdarı Orhan Bey tarafından ilk Osmanlı başkenti Bursa'da başlattırılan ve Yıldırım Bayezit zamanında tamamlanan Bursa Sarayı'dır. Osmanlı Devletinde saray, hem padişahların konutu, hem de en yüksek devlet dairesi durumundaydı. Başkentin Edirne'ye taşınmasından sonra Edirne'de, İstanbul'un alınmasından sonra da İstanbul'da saraylar yaptırıldı.

İlk hukukçular Galatasaray Sultani'sinden

Türkiye'de ilk hukuk öğrenimi 1874 yılında Galatasaray Sultani'sinde ayrı bir bölüm olarak açılan "Hukuk Mektebi"yle başladı. Bu okul, bugünkü İstanbul Hukuk Fakültesi'nin çekirdeğidir. Hukuk öğreniminde ilk olumlu adım, 1880 yılında atıldı. Okulun ilk müdürü Emin Beydi. Bu okul 1900 yılında, o zaman üniversite anlamına gelen Darülfünun'un hukuk dalı niteliğini kazandı. Hukuk Mektebi, böylelikle ilk kez fakülte oldu.

1868'den bu yana Temizlik Vergisi veriyoruz

Türkiye'de ilk Temizlik İşleri (tanzifat) Vergisi 1868 yılında çıkarılmıştı. Bu vergiyle birlikte çöplerin temizlenme işi belediyeye geçiyordu. Tanzifat vergisinden önce, her ev ve dükkân, çöplerini kendisi temizlemek ya da temizletmek zorundaydı. Bu işi sokaklarda "çöp çıkaran! çöp çıkaran!" diye bağırarak dolaşan kimseler yapardı. Çöplerin temizlenmesi işini belediyeler alınca, çöp çıkaranlar da ortalıktan silindiler.

İlk uzun uçuş Edirne-İstanbul arasında yapıldı

Türkiye'de ilk uzun uçuş 24 Eylül 1913'te yapıldı. Edirne-İstanbul arasında yapılan bu ilk uzun uçmayı başarıyla sonuçlandıran da, Teğmen Nuri Beydi. Nuri Beyin ardından Yüzbaşı Salim Bey Marmara'yı aştı. 14 Kasım 1913'te de Yüzbaşılığa yükselmiş olan ilk Türk pilotlarından Fesa Beyle Üsteğmen Fethi ve Fazıl Beyler, üçlü bir kol durumunda İstanbul'dan

Edirne'ye gidip geldiler. Kurtuluş Savaşında Türk pilotları Yüzbaşı Fazıl Beyin kumandasında büyük yararlılıklar gösterdi.

Mabeyincilik Fatih döneminde başladı

Türkiye'de Mabeyincilik Fatih Sultan Mehmet'le birlikte başladı. Bilindiği gibi mabeyinciler, padişahın dışarıyla olan işlerine bakan ve dilekleri kendisine ileten kişilerdi. Osmanlı Devletinde Yıldırım Bayezit'e gelinceye dek isteyen, padişahla serbestçe girip konuşurdu. Fatih Sultan Mehmet, devletin büyümesiyle birlikte bazı kurallar koymak durumunda kaldı. Mabeyincilik görevleri, III. Selim zamanına kadar çeşitli kişiler tarafından yapılırdı. Mabeyinci sözcüğü ilk kez Sultan III. Selim devrinde kullanılmaya başlandı. II. Abdülhamit, başlı başına bir mabeyin dairesi kurdu. Bu dairede başmabeyinci, ikinci mabeyinci ve öbür mabeyinciler kendilerine ayrılmış özel odalarda oturur, sırayla nöbet tutarlardı.

İlk üniversitemiz 1863'te açıldı

İlk üniversite 14 Ocak 1863 günü öğretime başlayan Osmanlı Darülfünunu'dur. Türkiye'de 1933 yılına değin üniversite yeri-

ne darülfünun sözcüğü kullanıldı. Arapça ev anlamına "dâr" ve fenler, bilimler anlamına gelen "fünun" sözcüklerinden gelir. Darülulûm, Darülilm, Külliye, Camia gibi çeşitli adlarla da anıldı. İstanbul'da, Ayasofya dolaylarında, ünlü İtalyan mimarı Fosatti'nin yaptığı bu yapı, üç kat ve yüz yirmi beş odalıydı. 1933 yılında yandı. Kısa süreyle eğitim yapılan yapıda devlet işleri de görüşülürdü. Darülfünun, 1865'te Çemberlitaş'a taşındı. Çıkan yangın sonucu her şey kül olunca, bir süre kapatıldı.

Batılı anlamda ilk üniversite ise Maarif Nazırı Saffet Paşanın uğraşıyla 1870 yılında, Sultanahmet türbesi yanında açıldı. Başına, Yanyalı Hoca Tahsin Efendi, rektör olarak getirildi. Sınavla alınan dört yüz elli öğrenciyle öğretime başlandı.

İlk göz ağrımız "Anadol"

Türkiye'de İlk Otomobil Yapımı: 1959 yılındadır. İlk Türk otomobili de Anadol markasıyla 1966 yılında satılıp kullanılmaya başlandı. Bundan önce "Devrim" adlı bir otomobil, Eskişehir'de yapılıp basına gösterildiyse de, tek yapılan bu araç, 10 metre öteye gidemedi ve denenip yapılmasından vazgeçildi.

İlk pulumuz 1863'te basıldı

İlk posta pulu kullanılmasına 1863'te başlandı, ilk posta pulları ince kâğıtlara basılıydı. Üstünde bir tuğrayla "Devleti Âliyyei Osmaniye" yazısı bulunuyordu. Pulun biçimi 1865'te değiştirildi. Tuğra yerine dikine bir oval zemin üstüne bir ay yıldızla "Postai Devleti Osmaniye" yazısı kondu. 1876'da yıldız kaldırılarak bu yazı ayın ortasına yerleştirildi.

Mağaza adı ilk defa Abdülaziz devrinde kullanıldı

Ülkemizde "mağaza" sözcüğü ilk kez Sultan Abdülaziz devrinde kullanıldı. Büyük dükkânlara "mağaza" denmeye başlanması, Abdülaziz'in 1867 yılında Avrupa'ya yaptığı gezide görüp, gördüklerinden esinlenmesiyle olmuştu. Büyük mağazalar I. Dünya Savaşı sırasında ilkin İstanbul'da açıldı.

Otopsinin mazisi çok eski

Türkiye'de otopsi yapılmasına ilk kez 1841 yılında izin verildi. 1866'da kurulan Mektebi Tıbbiyei Mülkiye'nin Patolojik Anatomi bölümünde adli otopsiler yapılıyordu. 1909'da İstanbul'da bir Morg idaresi kuruldu. İlk Morg Müdürlüğüne Dr. Ali Rüştü Paşa atandı. Böylece otopsi işlemleri doğrudan doğruya Morg İdaresi'nce yapılmaya başlandı. Otopsi yapılmasına yargıç karar veriyordu. Otopsinin hangi durum ve koşullarla yapılabileceği yasayla belirlenmişti. Olay yerine yargıcın gecikmesi tehlike oluşturuyorsa, otopsi savcının gözetimi altında iki doktor tarafından yapılırdı.

Sinemaya 1908'den beri gidiyoruz

Ülkemizde ilk sinema salonu 1908 yılında kuruldu. İstanbul'da Tepebaşı'nda, Şehir Tiyatrosunun eski komedi binasında, Pate şirketinin Türkiye temsilcisi Vaynberg tarafından yaptırıldı. Pate adlı bu ilk sinema salonunun mimarı Kampanaki'ydi. Bu yapı, II. Abdülhamit devrinde Rıdvan Paşanın şehreminliği sırasında yapılmıştı. Sinemanın adı sırasıyla Pate, Anfi, Asrî ve

Ses olarak değişti. 1912 yılında İzmir'de Kordon'da açılan ikinci sinemadan sonra 1914 başlarında İstanbul'da, Beyoğlu'nda Palas sineması açıldı. Onu az sonra Taksim alanında şimdiki Venüs sinemasının yerinde bulunan Majik sineması izledi. Bu sinemanın adı da sırasıyla Majik, Türk, Taksim, Yeni Taksim ve Venüs olarak değişmişti.

İlk magazin dergisinin adı "Cüzdan"dı

Türkiye'de ilk magazin dergisi denilebilecek nitelikteki yayın, 1873 yılında süreli olarak çıkan "Cüzdan" adlı dergiydi. Fransızca magasin, İngilizce magazine'den dilimize aktarılan magazin türü yayınlar, 1 Kasım 1928 yılında yürürlüğe giren yeni Türk alfabesiyle ilgili yasayla çoğaldı.

Bu da voleybolun mazisi

Ülkemizde ilk voleybol 1919-1920 yıllarında oynanmaya başlandı. Bir Amerikan örgütü olan Y.M.C.A.'nin, basketbolun yanı sıra voleybola da önem verip bir özel salon açtırmasıyla bu spor türü yurdumuza girdi. Voleybolun ülkemizde yayılıp sevilmesine önayak olan kişi, bu salonun Amerikalı olan müdürü Dr. Diver'di. Çarşıkapı'da bulunan Y.M.C.A. spor salonu, ilk voleybol karşılaşmalarının başladığı yerdi. Dr. Diver'e yardımcı olan kişi de Selim Sırrı Tarcan'dı. İlk kez Erkek Öğretmen Okulunda Türkler tarafından oynanmış ve okuldan yetişen öğretmenler aracılığıyla Türkiye'nin her yanına dağılmıştı.

İlk Mahalle Mektebini Fatih kurdu

İlk Mahalle Mektebi'miz Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'da, Fatih Camii yanında yaptırıldı. "Mahalle mektepleri", beş-altı yaşlarındaki kız ve oğlan çocuklarına okuma yazmayla din bilgisi öğreten okullardı. Padişahın yanı sıra devlet büyükleri ve zenginlerce yaptırılan mahalle okullarına da "sıbyan mektebi, taş-mektep, muallimhane, darülilim" de denirdi. Çocuğun "mahalle mektebi"ne başlaması, özel bir gün sayılırdı. Her aile gücüne göre bunu kutlardı. Yoksul çocukları hocanın eli öptürülerek; orta halli ailelerse, öğrencilere birkaç kuruş, hocaya ve yardımcılarına da mendile düğümlenmiş mecidiyeler vererek çocuklarını okula başlatmış olurlardı. Zengin çocuklarının okula başlaması ise, hoca ve yardımcılarıyla birlikte bütün mahallenin katıldığı büyük bir tören ve gösterişle yapılırdı. Bu tören, Anadolu'da kız almak, düğün yapmak gibi, bir yarı bayram niteliğinde çevreyi etkiler ve daha masraflı olurdu. Öğrenciler çeşitli biçimde giyinirlerdi.

İlk dış borcumuz Abdülmecit döneminde alındı

İlk borç para, Sultan Abdülmecit döneminde alındı. 24 Ağustos 1854'te yapılan sözleşme gereğince Fransa ve İngiltere'den bütçe açığını karşılamak için 3.000.000 sterlin ödünç alındı. Bu borcun faizi yüzde altıydı. Borçlanmaya karşılık olarak Mısır'dan alınacak vergilerin bir bölümü gösterildiğinden, bu sözleşmeye "Mısır borçlanması" da denir.

Vapurların atası yandan çarklılar

İlk yandan çarklı vapur 1827 yılında II.Mahmut devrinde geldi. Vapurun asıl adı "Sürat"ti. Halk arasında adı, Buğu Vapuru olarak geçerdi. 1829 yılında Mısır Hidivi, II. Mahmut'a Hümayı Pervaz adlı bir vapur armağan etti, 1845'te de Abdülmecit, Seyri Bahr ve Eseri Hayr adında iki gemi satın aldırdı. 1861 yılından sonra alınan önemli yandan çarklılar şunlardır: Şehper, Sâiki Sadi, Malakof, İzzettin, Eseri Cedit, Peyki Şeref, Nümayişi Ticaret, Pürşûd, Ömer Paşa, Vasıtai Ticaret, Taif.

İkinci Abdülhamit devrinde alınan gemiler de Nimetü Hûda, Bahri Cedid, Bingazi, Canik, Asır, Çeşme, Hasan Paşa, İhsan, Kâmil Paşa, Kaplan, Kılıç Ali, Lütfiye, Medarı Fevaid, Mesut, Midilli, Mürüvvet, Necad, Plevne, Haleb, Bağdad, Basra, Neveser.

Kurmaylığın tarihi

Türkiye'de ilk kurmay sınıfının kuruluşu 1845 yılındadır. Padişah buyruğuyla ve "erkânıharp" adıyla ve orduyu, üstün özellikleri olan subaylarla yönetmek amacıyla kuruldu. Önceleri kurmaylar, Avrupa'nın çeşitli kentlerinde askeri öğrenim görmüş subaylar arasından seçilirdi. Başlangıçta, seçilen çeşitli rütbelerdeki 27 subayın başına tuğgeneral (mirliva) Ahdi Paşa getirildi. 1846'da Harp Okuluna kurmay yetiştirmek için iki ayrı sınıf eklendi. Daha sonraları, eğitim biçimi değiştirildi. Üç yıllık kurmay sınıfının en başarılı elemanları kurmay olmaya başladılar.

İlk toplumcu gazetemiz

Türkiye'de ilk toplumcu gazete İstanbul'da on beş günlük olarak yayımlanan "İştirak" adlı gazetedir. Hüseyin Hilmi ya da öbür adıyla iştirakçi Hilmi tarafından 1909-1912 yılları arasında çıkarılmış, orta boyda, resimli bir gazeteydi. Türkçe olarak yayımlanmış ilk toplumcu gazete budur.

500 yıldır Karagöz gözde

Türkiye'de ilk Karagöz oyununun gösterimi, Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'ı Türk topraklarına katmasından sonradır. Bu gölge oyunu, Yavuz'un Mısır'dan getirttiği sanatçılarla Türkiye'ye girdi. Türk sanatçıları, on yedinci yüzyıldan başlayarak kendi katkısıyla Karagöz'ü bir "Türk gölge oyunu" durumuna getirdiler. Başka ülkelere Türkiye'den yayıldı. Türkiye'de ilk Karagözcülerin, on altıncı yüzyıldan kalma bir belgede şu kimseler olduğu yazılıdır: Şahkulu, Sekoğlu, Kör Hasan, Yenikapılı Ahmet, Çalık Ali Bali, Mehmet Bursavî, Yenikapılı Hasan, Arap Mehmet, Vakoğlu Mehmet, Çalık Osman, Uzun Ali.

İlk ıslahevi 1937'de açıldı

Suçlu çocukları eğitip topluma yararlı kişiler olmalarını sağlamak amacıyla Türkiye'de ilk ıslahevi Edirne'de 1937 yılında açıldı. 1938'de Kızılcahamam'a, 1940'ta da Ankara'ya taşındı. Islahevlerine, suçu işlediğinde on bir yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış çocuklarla, suçunun çektirilmesine başlandığında on sekizini doldurmamışlar alınırdı.

İlk özel gazete Ceride-i Havadis

Türkiye'de ilk özel gazete 1840 yılında William Churchill adlı bir İngiliz'in çıkardığı Ceride-i Havadis'ti. 1864 yılında kapandı. Yayınlandığı sürede 1212 sayı çıkardı. Başlangıçta on günde bir yayınlanan gazete, sonradan haftalık oldu. Devletten yardım gördüğünden yarı resmî bir niteliği vardı. 25 Eylül 1864'te adını Ruzname-i Ceride-i Havadis olarak değiştirdi. Ceride-i Havadis'le ilk Türk özel gazetesi olan Agâh Efendinin Tercüman-ı Ahval'i arasında 1860 yılında başlayan çekişmeler, Türk basınında ilk tartışma örnekleridir.

İlk Türk gazetesi Tercüman-ı Ahval

Türkiye'de ilk özel Türk gazetesi 21 Ekim 1860 yılında yayımlanmaya başlanan Tercüman-ı Ahval'di. Gazetenin en önemli yazarı Şinasi'ydi. İki yıl sonra kişisel nedenler yüzünden ayrıldı. 1866 yılında kapandı.

İlk tramvayımız atlarla çekildi

Ülkemizdeki ilk tramvay işletmeciliği 3 Eylül 1869'da Konstantin Karopano Efendi tarafından kuruldu. Bu kuruluşa Osmanlı Bankası da katılmıştı. Bu ilk tramvay işletmesine kırk yıl işletme hakkı tanındı. İlk tramvaylar demir ray üstünde atlarla çekilirdi, ilk atlı tramvayın çalışmaya başlaması 1871 yılındadır, ilk gidiş-dönüş yolu, Azapkapı-Galata-Tophane-Beşiktaş'tı. Sonraları, Eminönü-Aksaray, Aksaray-Yedikule, Aksaray-Topkapı, Aksaray-Kurtuluş, Aksaray-Şişli arasında çalışmaya başladı. 1914 yılına dek atlarla çekilen tramvaylar, o yıldan itiba-

ren elektrikle çalışmaya başladı. 1929 yılında tramvay şirketinin durumu bozulunca, belediye çalıştırmaya başladı.

İlk Türkler Göktürkler

Tarihimizde ilk Türk sözcüğünü, Göktürkler ya da Köktürkler kullanmışlardı. Bumin ve kardeşi istemi Kağan tarafından, 552 yılında, birçoğu Türk ırkından olan boylar, birleştirilerek, ilk kez Türk adını taşıyan bir devlet kurdu. Göktürklerin merkezi, Orta Asya'da Ötüken dağlarının çevresiydi. Son Göktürk kağanı, Bemey Kağan yine bir Türk boyu olan Uygurlar tarafından öldürülüp Ötüken ve dolayları ele geçirilince 745 yılında Göktürkler tarih sahnesinden silinmiş oldu.

İlk IBM 1938'de ülkemize girdi

Türkiye'de İlk IBM makinelerinin kullanılmaya başlanması 1938 yılında olmuştu. IBM, İngilizce International Business Machines sözcüklerinin kısaltılmışıdır. Bir Amerikan şirketinin adı, kendi buluşu olan çeşitli makinelere verildi. IBM makinelerinin çok yönlü görevleri vardı. Bir tür elektronik beyin gibi çalışırlardı.

Mahlas kullanma bize İran'dan ithal

Ülkemizde ilk mahlas kullanma geleneği İran edebiyatından geldi. Takma ad kullanma, Türk halk edebiyatında da görülür. Ozana, ustası üç takma ad verir, o da bunlardan birini torba-

dan çekerek kullanırdı. Fuzuli, Nedim, Nef'i, Baki, Türk Divan Edebiyatının takma adlı ozanlarıdır.

İlk psikolojik romanımız

Türkiye'de ilk psikolojik romanı Mehmet Rauf yazmıştı. 1900 yılında yayımlanan "Eylül" adlı bu romanda kadın-aşk konusu işlenmişti. Çocukları olmayan Suat'la Süreyya'nın yakın arkadaşları Necip'in Suat'la uzaktan uzağa ilişkileri, bu kişilerin psikolojik durumları ayrıntılarla anlatılıyordu. Mehmet Rauf'un öbür romanları şunlardır: Genç Kız Kalbi, Ferdayı Garam, Karanfil ve Yasemin, Böğürtlen, Define, Son Yıldız, Kan Damlası, Halas, Yara. Ayrıca mensur şiirleri, hikâyeleri ve oyunları vardır.

İlk yangın kulesi Ağakapısı'nda

Türkiye'de ilk yangın kulesi 1749 yılında yaptırılmıştı, bu yapı İstanbul'da Ağakapısı'ndaki sarayın iç bölümündeydi. Çıkan yangınları haber vermek üzere yapılan kule ahşaptı. Padişah, eski sarayı Asker Kapısı'na ayırınca, burada yine bir ahşap kule yapıldı. Kule bir yeniçeri ayaklanmasında yakıldı. II. Mahmut'un buyruğuyla 1828'de yerine bugünkü Beyazıt Yangın Kulesi yapıldı. Serasker Hüseyin Paşa tarafından yapılan mermer kulenin yüksekliği 85 metredir. 1889'da üstüne bir de bayrak direği eklenmişti. Günümüze değin değiştirilmeden kalmıştır.

İlk tulumbamızı bir Fransız yaptı

Türkiye'de ilk yangın tulumbası 1714 yılında yapıldı. 1712 yılında İstanbul'a gelen David adlı bir Fransız tarafından yapılmıştı. David Müslüman olmuş, Davut Efendi adını almıştı. Yangın tulumbasının ilk kullanılması, Tophane ve Tüfekhane yangınlarındadır. Daha sonra bu tulumbaların uygulamadaki güçlükleri göz önüne alınarak yerine didon, didon bozması adlarıyla yenileri yapıldı.

İlk özel uçağı Hüseyin Münif aldı

İlk sivil pilotlarımız Münif Paşa'nın oğlu Hüseyin Münif'le, veteriner ve öğretmen Sadi Suat'tılar. 1910 yılında Paris'te havacılık eğitimi görerek pilotluk belgesi aldılar. Ayrıca, bir de uçak satın alan Hüseyin Münif, Türkiye'de özel uçağı olan ilk kişi oldu.

İlk özel haber ajansımız

Ülkemizdeki ilk özel haber ajansı 1950 yılında gazeteci Kadri Kayabal'ın İstanbul'da kurduğu Türk Haber Ajansı'dır (THA). Ajansın bazı büyük kentlerimizde şubeleri vardı.

Musiki konservatuarı 1908 yılında kuruldu

İlk özel Türk musikisi konservatuarı 1908 yılında Ziyaettin Efendinin destek ve ilgisiyle kuruldu. Çalışmalarını 1914 yılına değin İstanbul'da, Koska'daki Ragıp Paşa kitaplığının karşısın-

daki bir evde sürdürdü. Sonra Çemberlitaş'a taşındı. Arif Bey, Kirkor Efendi, Levon Hancıyan, Hafız Âşir ve Neyzen Tevfik, öğretim üyelerindendi.

İlk yarı açık cezaevi İmralı'da

Tarihimizde ilk yarı açık cezaevi Marmara denizinde, İmralı adasında 1935 yılında kurulmuştu. Bin tutukluyu barındıracak nitelikteydi. Türkiye'de kapalı cezaevlerinde iyi davranışları görülen tutuklular, bu yarı açık cezaevinde çalışır, zanaat sahibi olurlardı. Adada her çeşit tarım işleri, meyvecilik, zeytincilik, hayvancılık yapılırdı. Tutulan balıkların, yetiştirilen sebzelerin daha iyi değerlendirilmesi amacıyla bir konserve fabrikası kurulmuş, bunun yanı sıra bir de sabun fabrikasıyla deniz motoru yapan tersane açılmıştı. İmralı Cezaevi ürünlerini tanıtmak amacıyla 1947 yılında Mısır Çarşısı'nda iki mağaza açılmıştı.

İlk mahya Sultanahmet Camiine

Ülkemizde ilk mahyanın 1617 yılında İstanbul'da, Sultanahmet camisinde kurulduğu sanılmaktadır. 1723 yılında iki ya da daha fazla minareli camilerde mahya kurulması padişah buyruğuyla kesinleşmişti. İki ve ikiden fazla minareli camileri, ancak padişahlar yaptırabilirlerdi. Bunlara "selatin camileri" denirdi. Zamanla her ramazanda mahya kurmak gelenekleşti. Mahya, kandillerin yan yana getirilmesiyle iki minare arasına ip gerilerek yapılan yazı ve resimleme işidir. Bunları mahya ustaları düzenlerlerdi. Mahya kurma, giderek ayrı bir sanat olma niteliğini kazandı. Birçok mahya ustaları yetişti. Önceleri mum ve yağ fenerleriyle

kurulan mahyalar, camilerin elektrikle aydınlatılmasından sonra renkli ampuller ve yeni yazılarla yazılmaya başlandı. Bugün de, ramazan geceleri mahya kurma geleneği sürmektedir.

İlk marş, Mahmudiye marşı

Bilinen ilk marş Mahmudiye marşıdır. 1829 yılında "Muzikai Hümayun Bandosu" şefi, İtalyan Guiseppe Donizetti tarafından bestelenmiştir. Cenk Havası, Cezayir, Mecidiye marşları da onun besteleriydi. Sultan II. Mahmut'un Asakiri Mansurei Muhammediye ve Rıfat Beyin "Annem Beni Yetiştirdi Bu Ellere Yolladı" adıyla besteledikleri marşlar da en eski marşlarımızdandır.

Yaz saati uygulaması 1940'ta başladı

Türkiye'de ilk yaz saati uygulaması 1 Temmuz 1940 günü yürürlüğe giren bakanlar kurulu kararıyla başladı. Yaz saati uygulaması, bütün yurtta saatlerin, belirtilmiş bir günden başlayarak bir saat ileri alınmasıyla günlük hayatı etkiler. Bir çeşit elektrik kısıtlamasıdır.

Kentlerde elektrik tüketiminin gereksiz biçimde kullanılmasını önlemek, doğal ışıktan daha çok yararlanmayı sağlamak amacıyla Türkiye'de de bu yola başvuruldu.

Pulu 1940'tan bu yana basıyoruz

İlk pul basımevi 1940 yılında İstanbul'da kurulan Güzel Sanatlar Matbaası'dır. Kurucusu da Avrupa'da ilk matbaacılık

eğitimi gören Ali Rıza Baskan'dır. 1924-28 yıllarında Viyana'da Matbaacılık Akademisi'ni bitiren Baskan, yurdumuzda kurduğu basımeviyle pul ve değerli kâğıt basan ilk Türk'tü.

İlk pandomimciler Andon ve Corci

İlk pandomim on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında başladı. Yurdumuzda ilk pandomim oyuncuları, Andon ve Corci'dir. Pandomim, tulıat oyununun yaygınlaşmasından sonra gereken ilgiyi göremedi. 1960 yılından sonra yurdumuzda bazı pandomim kuruluşları, tiyatro sahnelerinde gösteriler yaptılarsa da, bu sanat türü bizde pek alaka görmedi.

İlk soyadını 1935'te kullandık

Ülkemizdeki soyadı kullanma zorunluluğu 1935'te yürürlüğe giren "Soyadı Kanunu"yla kesinleşti. Türkiye'de 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'la soyadı kullanılmaya başlandı ama kullanılması da yasayla zorunlu kılınmadı. 1935 yılında çıkarılan yasada "her Türk, öz adından başka soyadını da taşımaya mecburdur" denilerek, soyadı taşıma zorunluluğu kondu. Soyadının ne biçimde kazanılacağı ya da yitirileceği yasayla belirlenmişti.

İlk yazı örnekleri 1882'de ortaya çıkarıldı

Anadolu'daki ilk yazı örnekleri 1882'de yapılan kazılarla ortaya çıkarılan M.Ö. 2100 – 1850 yıllarının tunç çağından kal-

madır. Bunlar kil tabletlerdir. Tablet, kazılarla ortaya çıkarılan, çeşitli biçimde, pişmiş çamurdan yapılmış, eskiden kalma yazılı belgelere verilen addır. İlk tabletler 1882'de bulunmuşsa da bunların özenle toplanması, 1893-1894'te Ernest Şantr'ın başkanlığında yapılan kazılarla sağlanmıştı. T. Özgüç'ün 1948 yılından beri Kültepe'de yaptığı araştırma ve incelemelerle de bu tabletlerin hangi çağ kültürünü yansıttığı aydınlandı. Kayseri yöresinde (Kapadokya) bulunan tabletlerin, bir Asur ticaret topluluğundan kalma olduğu ortaya çıkarıldı.

İlk spor dergisi 1919'da basıldı

Ülkemizdeki ilk spor dergisi 1919-1921 yıllarında yayımlanan Spor Alemi'ydi. Türkiye'nin ilk maç ve spor spikeri Sait Çelebi tarafından çıkarıldı.

1888'den sonra markalaştık

Türkiye'de ilk marka tüzüğü 1888 yılında yürürlüğe girdi. Yirmi beş bölümden oluşan tüzük, zamanla değişen koşullara ve dünya marka uygulama biçimlerine göre değiştirildi. Türkiye'de markalara ilişkin durum, 1965'te çıkarılan Markalar Yasasıyla düzenlendi. Bu yasaya göre marka; küçük zanaatlar, tarım ve ticarette üretilen ve yapılan malları, eş nitelikte olan öbürlerinden ayırt etmeye yarayan işaretlerdi. Kural olarak bir markayı ilk alan kişi, o markanın sahibiydi.

İlk para cezasını Göktürkler uyguladı

Tarihimizde ilk para cezası altıncı yüzyılda Göktürklerde uygulandı. Toplum düzenine aykırı davrananlar, ilk çağlardan beri çeşitli biçimde cezalandırılmışlardı. Cezalandırmanın bir yolu da, yetkinlik çağına gelmiş kişilere "para cezası" vererek cezayı uygulamaktı. Para cezaları kamu para cezası, tazminat olarak alınan para cezası, uygar para cezası ve idari para cezası olarak dört bölümde toplanıyordu.

Karahanlıların Müslüman olmalarıyla, çeşitli suçların karşılığı "diyet"le alınmaya başlanmıştır. Diyet yoluyla cezalandırma, genellikle paradan çok mal karşılığında olmuştu. Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, IV. Mehmet kanunnamelerinde, para cezasına çarptırılan suçlunun geçim durumunun göz önüne alınması ve para cezasının varlığına oranla verilmesi belirtilmişti.

Mart, 1917 yılında takvimlerimize girdi

Türkiye'de Mart deyimi, ilk kez 1917 yılında takvimlerimize girdi. Rumî takvimde yılın ilk ayıydı. Miladî takvimin 1 Ocak 1926 günü kabulünden sonra mart ayı, yılın üçüncü ayı oldu. Mart başı, 1790 yılında Rumî yılın kabulüyle hem mali yıl, hem de yılbaşı sayıldı. Mart ayının başında Türkiye'de gün 11 saat 26 dakika; gece 12 saat 34 dakika; mart sonunda da gün 12 saat 47 dakika; gece 11 saat 13 dakikadır. Halk ağzında "kocakarı soğukları" diye geçen soğuklar bu ayda olur.

Yeniçeri Örgütünü I.Murat kurdu

Türkiye'de ilk Yeniçeri Örgütünü, yaya askeri, örgütüne (piyade) ek olarak kuran padişah Hüdavendigâr Murat'tı. Yaya örgüt, 1329'da Orhan Bey devrinde kurulmuştu. I.Murat, bunu yeniden düzenledi, 1363 yılında da yeniçeri örgütüne yetişkin asker sağlamak amacıyla Gelibolu'da bir acemi ocağı kurdu. Yeniçeri Ocağını oluşturan bölümlerin hepsine Kapıkulu denirdi. Yeniçeri ağası, sancakbeyiyle denk tutulurdu.

Yeniçeri örgütü, ilk kez 1000 savaş esiriyle kuruldu. Yeniçeriler, beyaz keçeden bir külah, entari, şalvar giyerler, üzerine bir kuşak sarar, bellerinde bir kuşak taşırlardı. Gereğinde giyecekleri kapıtları da vardı. Savaşta kılıç, kalkan, ok, teber, hançer, balta, mızrak, gürz, meç, zırh kullanırlardı. Sonraları tüfek ve top da yeniçerilerin savaş araçları arasına girdi. Yeniçeri ocağının bugün bando anlamına gelen bir mızıka takımı vardı. Çeşitli vurma ve nefesli çalgılardan oluşan bu takıma mehterhane denirdi. Mehterhane barışta, ikindi üzeri padişah sarayında, savaşta da askeri coşturmak amacıyla çalardı.

Yeniçeriler, odalarında düzenli bir hayat sürerler; açlığa, yorgunluğa, savaşa hazır olacak bir biçimde eğitilirlerdi. Uymak zorunda oldukları kurallardan başlıcaları İslam dininin bütün gereklerini yerine getirmek, üstlerinin buyruğundan dışarı çıkmamak, bütün yeniçerileri kardeş bilmek, evlenmemek, dışarıda başka bir çıkar sağlayan uğraşı yapmamak, kışladan ayrılmamak, yeniçerilik gereklerini olduğu gibi uygulamaktı. Yeniçerileri, kendi subaylarının dışında kimse yargılayıp cezalandıramazdı. Yeniçeri aylıkları üç ayda bir verilirdi. Bunu yeniçeri ağası, saraydan alır ve kendi ortasında dağıtırdı.

Osmanlı Devletinin yücelmesine büyük katkıda bulunan yeniçeri örgütü, on yedinci yüzyıldan başlayarak bozuldu. Yeniçerilerin 1826 yılında başlattıkları büyük ayaklanma,

II.Mahmut tarafından, sıkıştırıldıkları kışlaların topla yıkılarak yerle bir edilmesi sonucu örgütleri tarihe karıştı. Buna "Vak'ayi Hayriye" denir.

İlk mavzeri 1886'da kullandık

Türkiye'de ilk mavzer 1886 yılında kullanıldı. 1871 yılında Almanlar tarafından yapılan bu tüfek, 1886 yılından sonra Türk ordusunun baş silahı olarak kullanılmaya başlandı. Çapı 7,9 milimetreydi.

Bu da mezbahaneler tarihimiz

İstanbul'un fethinden sonra ilk salhanelerin (mezbahanelerin) Yedikule dışında oldukları bilinmektedir. Fetihten sonra bugünkü Kazlıçeşme'de debbağlar ve dericilikle ilgili diğer işyerleri toplanırken, buraya salhaneler de yapılmıştı. 17. yüzyılda şehrin çeşitli yerlerinde salhaneler kapatılıp hepsi Yedikule Kazlıçeşme'de toplanmıştı. Bunlar İstanbul'un ana mezbahaneleriydi. 1780 yıllarından sonra Eyüp ve çevresinde Edirnekapı dışında, Üsküdar'da, Eğrikapı'da, Ayakapısı'nda, Kasımpaşa'da, Yenikapı'da, Balat'ta, Eminönü'nde hayvan kesim yerleri açılmıştı.

İlk gazeteyi bir Fransız çıkardı

İlk gazete 1824 yılında yayımlanmaya başlanan Zimimen (İzmirli) adlı Fransızca bir gazeteydi. Günlük olarak çıkan bu

gazetenin yöneticisi ve sahibi Şarl Trikon'du. Çok kısa bir sürede iki sahip değiştiren gazete, Lö Sipaktatör (Doğu gözcüsü ya da seyircisi) adını almış ve sonunda Aleksandr Bırak adlı bir Fransıza devredilmişti. Fransız konsolosluğunun çeşitli baskıları sonucu 1827'de kapanan gazete, bu kez yine Aleksandr Bırak tarafından 1828 yılı başında Kuriye de Zimirn (İzmir Postası) adıyla haftalık olarak yayınını sürdürdü.

İlk gazetecimiz Agâh Efendi

İlk Türk gazetecisi Çapanzade Agâh Efendi'dir. İlk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval'i de o yayımlamıştı. 21 Ekim 1860 günü yayına başlayan bu gazetenin en önemli yazarı Şinasi'ydi. Agâh Efendi altı yıl sürekli olarak gazetesini çıkarmayı başarmıştı.

Gazeteciler 1950'de okullu oldu

Ülkemizde gazetecilik eğitimi konusundaki ilk çaba Sedat Simavi'den geldi. Sedat Simavi, İstanbul Gazeteciler Derneği Başkanı olduğu sırada üniversiteye bağlı bir Gazetecilik Enstitüsü kurulması için Üniversite Senatosuna başvurdu. 1946 yılında, bu yazı üzerine senato, çalışmalara başladı. Çalışmalarını sürdürürken Fehmi Yahya Tuna, Milli Eğitim Bakanlığının izniyle 1948 yılında ilk gazetecilik okulunu açtı. Okul, lise düzeyindeydi. 1950 yılında senato, üniversiteye bağlı bir gazetecilik enstitüsünün açılmasını kararlaştırdı. Böylelikle ilk resmî Gazetecilik Enstitüsü 1950 yılının ekim ayında eğitime başladı.

İçişleri Bakanlığı 1920'den beri var

Türkiye'de ilk İçişleri Bakanlığı, "Dahiliye Vekâleti" adıyla 1920 yılında kuruldu. 1945 yılında içişleri olarak değiştirilmişken Demokrat Partinin yönetimde olduğu dönemde yeniden Dahiliye Vekâleti oldu. 1961 Anayasasıyla İçişleri Bakanlığı adını aldı. İçişlerine, Osmanlılarda sırasıyla "sadaret kethüdaları, umuru dahiliye nazırları ve dahiliye nazırları" baktılar. İlk İçişleri Bakanı, 3 Mayıs 1920'de bu göreve getirilen Cami Baykut'tur.

Kadın memurlar I. Dünya Savaşından beri var

Kadın memurlara yönelik ilk ilanı, I. Dünya Savaşında boşalan memuriyetler için Maliye Nezareti vermişti. Silah altına alınmış memurların işini görebilecek hanımlar vazifeye davet edilmişti.

İlk kadın mühendislerimiz Sabiha ve Melek

13 Nisan 1933 tarihinde Yüksek Mühendis Mektebi'ni (bugünkü İstanbul Teknik Üniversitesi) bitiren Sabiha ve Melek Hanımlar, diplomalarını alarak İstanbul'un ve de Türkiye'nin ilk kadın mühendisleri olmuşlardı. Yol mühendislerinden Sabiha Hanım Ankara'ya, Melek Hanım da Bursa Nafia İdaresi'ne atanmıştı.

İlk eczanemiz 1896'da açıldı

Ülkemizdeki ilk Türk eczanesini açan kişi Ahmet Hamdi Beydi. Eczane, İstanbul. Zeyrek yokuşundaydı. 1896 yılında eczane açan Ahmet Hamdi Bey, Türkiye'de Türkler arasında eczacılığın yayılması için çalıştı. Yanına çırak olarak aldıklarının Türk çocuklarından olması bu nedenleydi.

İlk Türk paraşütten 1935'te atladı

Ülkemizde ilk paraşütçülük 3 Mayıs 1935 günü Türkkuşu'nun kurulmasıyla başladı. Rusya'dan getirilen iki uzman havacının denetim ve yönetimi altında havacılık çalışmalarına başlayan Türkkuşu, yurdumuz havacılığının gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur.

İlk Türk paraşütçüsü de Abdurrahman Türkkuşu'ydu. İlk paraşütle atlamayı 12 Eylül 1935'te başardı. Paraşütle atlama çalışmalarının yapıldığı yerler, Eskişehir yakınlarındaki İnönü ve Ankara'daki Etimesgut alanlarıydı. 1939'da İnönü'de Gedikli Hazırlama yuvası açıldı. Burada atlama ve uçma dersleri verilmeye başlandı. Türkiye'de paraşütçülük, birçok kez aksama geçirmişse de 1963 yılında açılan Paraşütçülük Tekâmül Kursları'yla yeniden bir düzene konuldu. Paraşütçülük Okulu'nda "amatör başlangıç kursları", "Hava Harp Okulu Başlangıç Kursları", "Tekâmül Kursları", "Milli ve Milletlerarası Yarışma Kursları" olmak üzere eğitim, dört bölümde yapılıyordu.

İlk milli parklarımız

Türkiye'de ilk milli parklar: Yozgat çamlığı, Karatepe-Aslantaş koruluğu, Kızılcahamam-Soğuksu çamlığı, Manyas

Kuş Cenneti'ydi. Yozgat çamlığı, adından da belli olduğu gibi tipik bir çam korulugu niteliğindeydi. Karatepe - Aslantaş koruluğu, Adana'nın Kadirli dolaylarında, içinde arkeolojik eserler bulunan bir ormandı. Ankara yakınlarındaki Kızılcahamam-Soğuksu çamlığı dinlenme ve eğlenme yeri gibi kullanılıyordu. Manyas Kuş Cenneti, söğüt ağaçlarının oluşturduğu ve göçmen kuşların barındığı bir gezi yeriydi.

Günümüzde milli parkları kurma yetkisi, 7 Ağustos 1969 günü kurulan Orman Bakanlığına verilmiştir.

İlk basın grevi 1900 yılında yapıldı

İkdam ve Sabah gazetelerinin Babanzade İsmail Hakkı ve Hüseyin Cahit (Yalçın) gibi yazar ve muhabirleri, zam talepleri kabul edilmeyince Türk basın tarihinin İstanbul'daki ilk grevini gerçekleştirmişlerdi. 27 Eylül 1900 tarihinde gerçekleşen bu grevde çalışanlar, Saadet gazetesinde bir araya gelmişlerdi.

İçoğlanları Örgütünü Yıldırım Bayezit kurdu

İlk İçoğlanları Örgütü Yıldırım Bayezit tarafından kuruldu. Devşirmelerden titiz bir seçim sonucu alınan içoğlanları, Edirne, Galata, Sultanahmet'teki İbrahim Paşa ve İskender Çelebi Saraylarında özel eğitim ve öğretim gördükten sonra çeşitli saray görevlerine getirilirlerdi. İçoğlanı olarak alınacak devşirmeler, devlet merkezine getirildikten sonra Divanı Hümayun'a verilirler, padişah arz odasında bunları bir bir görürdü. Padişahın buyruğu üzerine Kapıağası, devşirmelerin içinden en yakışıklı,

en güleryüzlü, en güzel vücutlusunu seçer, geri kalanlar Acemi Ocağı için Yeniçeri Ağasına yollanırlardı. İçoğlanları üç ayda bir aylık alırlardı.

Uçaklarla ilk defa 1933'te tanıştık

Şehirlerarası hava ulaşımına ilk kez 1933'te başlandı. O yıl, Ankara-İstanbul arasında başlanan uçak yolculuğunda 460 yolcuyla 1112 kilo ağırlığında mektup taşındı. Daha sonra, yurdumuzun çeşitli kentleriyle hava ulaşımı sağlandı.

Gensorunun yolu 1961'de açıldı

Ülkemizde meclis araştırmasına ilk kez 1961 tarihli Anayasa'da yer verildi. Belli bir konuda dolaylı olarak yapılan bir denetleme yoluydu. Meclis araştırması sonunda soru, gensoru ve genel görüşme gibi denetleme yollarına başvurulabiliyordu.

Yelkende medarı iftiharımız Demir Turgut

İlk yelken yarışları 1912–1914 yıllarında, İstanbul'da oturan İngiliz yelkencilerince düzenlendi. Ülkemizde ilk yelken kulüplerini de yine İngilizler kurdu. Bunlar Moda, Büyükada ve Bakırköy'de çalışmalara başladılar.

Türkiye'de ilk resmî ve kurallara uygun yelken yarışı 12 Ağustos 1932 günü yapıldı. Yurt dışında kupa kazanan ilk Türk yelkencisi Demir Turgut oldu. Demir Turgut'un bu başarısı, Türkiye'de yelkenciliğin resmen başlamasından on bir yıl ön-

ceydi. 1921 yılında Atter See'de katıldığı yelken yarışında kazandığı birincilikle Türk bayrağını şampiyonluk direğinde dalgalandırmıştı. 1921-1930 yıllarında Auer-See'de katıldığı 236 yarışmadan 220'sini birincilikle bitirdi. Babası, Osmanlı Devleti Stokholm Büyükelçisi Asım Turgut Beydi. Yurda 1932 yılında doktor olarak dönmüş ve bu daldaki çabalarını Galatasaray'da sürdürmüştü.

İlk milli karşılaşma ise 1936 yılı Berlin Olimpiyatlarıyla başladı. İlk Yelken Milli Takımı, Behzat Baydar, Dr. Demir Turgut ve Harun Ülman'dan oluşmuştu.

İlk kanuni nikâh 1926'da yapıldı

Ülkemizdeki ilk kanuni nikâh uygulaması 17 Şubat 1926 günü yürürlüğe giren Türk Kanunu Medeni'siyle başladı.

İlk ozanlar kitabını Sehî Bey yazdı

Tarihimizde ilk Şuara Tezkiresi (Ozanlar, Şairler Kitabı - Güldestesi), Çağatay ozanlarından Ali Şîr Nevaî'nin 1491 yılında yazdığı Mecalis-ün-Nefâis (Güzelliklerin Toplantıları) adlı eseriydi. Bu ilk Türkçe yazılmış ozanlar kitabında, on beşinci yüzyıl İran ve Türk ozanları hakkında önemli bilgiler veriliyordu.

Osmanlı edebiyatında ilk ozanlar kitabı da; Sehî Bey'in Ali Şîr Nevaî'den esinlenerek yazdığı Heşt Behişt (Sekiz Cennet) adlı eseriydi. Önemli yanı, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezit dönemindeki ozanlar üzerine yakın bir kaynak oluşuydu. On altıncı yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştı.

İlk yerli filmi Fuat Uzkınay çekti

Tarihimizdeki ilk yerli filmin çekilişi Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya Savaşı'na girmesinden sonra oldu. Bu film, Almanya'nın yanında Rusya'ya resmen savaş açılmasından üç gün sonra çevrildi. İlk savaş günlerinin coşkun havasına giren bir topluluk, İstanbul yakınlarındaki Ayastefanos (Yeşilköy)'da bulunan bir Rus anıtını yıktı. Bu anıt, 1876-1877 savaşında Rusların buraya kadar ilerleyişlerini anmak için dikilmişti. Anıt yıkılırken, yedek subaylığını yapmakta olan Fuat Uzkınay da, alıcısıyla bu olayı çekti. Böylelikle 14 Kasım 1914'te Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı adında 150 metrelik ilk Türk filmi meydana getirilmiş oldu.

İlk medreseyi Orhan Gazi açtı

İlk Osmanlı medresesi Orhan Gazi tarafından 1331 yılında İznik'te, "İznik Orhaniyesi" adıyla kuruldu. Bu medresenin ilk hocası da Davudu Kayserî'ydi. Bu öğrenim kurumlarının padişahlar tarafından yaptırılanına "sultani"; devlet büyükleri, bilginler, varlıklı kişiler tarafından yaptırılanlarına da "hususi" denirdi. Bu öğretim kurumlarında "telvih, miftah, haşiye-i tecrit" adı altında üç dereceli bir öğrenim yapılırdı.

İlk kez Fatih Sultan Mehmet, bütün bilgilerin okutulduğu bir medrese yaptırdı. Daha sonra da II.Bayezit ve Kanuni Sultan Süleyman zamanlarında da yeni öğretim kurumları açıldı.

İlk tangoyu Celal Antel besteledi

Ülkemizdeki ilk tangoyu, genç yaşta gözlerini yitirmiş Necip Celal Antel bestelemişti. Türkiye'de ilk tango okulunun

kurucusu da odur. 1908-1957 yıllarında yaşamış olan Antel'in; Sarı Yapıncak, Mazi, Ayrılık, Suna gibi ünlü tangoları vardır.

Yerli malı tutkumuz pek eski

Türkiye'de ilk yerli malı kullanma zorunluluğunu koyan padişah, I. Abdülhamit'ti.

Radyoyla ilk postacılar tanıştı

İlk radyo deneme yayını Ankara ve İstanbul'da PTT'nin posta görevlerinde yararlanmak amacıyla kurduğu beşer kilovat gücündeki verici istasyonlardan 1927'de yapıldı. Bu yayınları, 1936 yılına değin Türk Telsiz Telefon kuruluşu yönetti.

Radyonun günlük hayatta önemli bir yer tuttuğu gerçeğini göz önüne alan hükümet, Ankara'da büyük bir radyo istasyonu kurdurdu. 28 Ekim 1938 günü sürekli yayınlara başlayan bu yeni radyo, uzun dalga "Türkiye Radyosu" ve kısa dalga "Ankara Radyosu" adıyla hizmete girdi. İstanbul Radyosunun yayınlarına sürekli olarak başlayışıysa, 1 Eylül 1949 günü mümkün oldu.

Osmanlı'nın ilk paşaları

İlk Osmanlı paşaları, Osman Gazi'nin oğlu Alaeddin'le Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman'dı. On III. yüzyılda Anadolu'da büyük erkek kardeşe "paşa" denirdi. Anadolu Selçuklularında paşa sözcüğü, sultan sözcüğüyle eş anlama geliyordu. Savaşçı ve dini niteliği olanlara da "paşa" denirdi. Selçuklulardan sonra

Anadolu'da kurulan beyliklerde hükümdar, aile ve kişi adlarının sonunda "paşa" sözcüğü kullanıldı. Bu unvan, Osmanlılar devrinde "büyük oğul" anlamında ilk kez Alaeddin ve Süleyman paşalara verildi. Zamanla başkentteki vezirlere ve beylerbeylerine de verilmeye başlandı. 26 Kasım 1926'da çıkarılan bir yasayla paşa yerine "general" teriminin (yalnız albaydan yukarı askeri rütbeler için) kullanılması öngörüldü.

İlk kadın tiyatrocuların hepsi Ermeni'ydi

Türkiye'de ilk kadın tiyatro oyuncusu Ermeni asıllı İstepan Ekşiyan'dı. Agavni Hamoyan ve Hekimyan topluluğu ile sahneye çıkan Agavni Kegorkyan da bunlardan birisiydi. Ancak bu gönüllü oyunculara karşılık sahneye profesyonel olarak çıkan kadın oyuncu Arusyak Papazyan'dı; 14 Aralık 1861'de sahneye çıkmış, sonra onu başkaları izlemişti.

Sahalarımızdaki ilk Türk futbolcu

Ülkemizdeki ilk Türk futbolcu Fuat Hüsnü Kayacan'dı. Kadıköy takımında "Bobi" adıyla oynadı. Bir süre bu kulüpte oynadıktan sonra, arkadaşı Reşat Danyal'la birlikte "Black Stocking", yani (kara çoraplılar) futbol kulübünü kurdu. Kulüp kısa süre sonra dağıldı. İlk futbolcumuz Fuat Hüsnü Kayacan, Amiral Hüsnü Paşanın oğluydu. Futbolla ilgilendiği sırada Denizcilik Okulu öğrencisiydi.

İlk 19 Mayıs kutlamaları 1939'da başladı

Türkiye'de Gençlik ve Spor Bayramının ilk kutlanışı 19 Mayıs 1939 yılında olmuştu. 1938 yılında Başbakan Celal Bayar imzasını taşıyan bir yasa tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunuldu. Bu tasarıda 19 Mayıs gününün "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak kabul edilmesinin gereği ayrıntılı olarak anlatılıyor, 19 Mayıs gününün cumaya rastlaması durumunda cumartesinin de resmî tatil günü olması isteniyordu. Tasarı, mecliste sunulduğu biçimde kabul edildi. 1930 yılından başlayarak orta dereceli bütün okullarda beden eğitimi öğretmenlerinin denetiminde beden eğitimi gösterileri yapılmaya başlandı. Bu gösterilerin bir bayram özelliği durumuna getirilmesi ilk kez 1939 yılında olmuştu.

Yeni harflerle yayınlanan ilk ansiklopedi

Yeni Türk harfleriyle yayımlanan ilk ansiklopedi, İbn-ül Emin Mahmut Kemal İnal'ın Son Asır Türk Şairleri adlı eseriydi. Türk Tarih Kurumu tarafından başlatılan bu ansiklopedi, Milli Eğitim Bakanlığınca bitirtilmişti. 1930-1942 yılları arasında yayınlanıp tamamlandı.

İlk ilaç fabrikamız Eczacıbaşı'ların

Türkiye'de ilk Türk ilaç fabrikası 1952 yılında Nejat Eczacıbaşı tarafından kurulup üretime başlatıldı.

Tarihimizde ilk İftihar Madalyası

Tarihimizde ilk İftihar Madalyası'nı II. Abdülhamit Han vermişti. 1886 ve 1887 yıllarında çıkarılan bu madalyalar, padişaha bağlı olanlara, salgın hastalıklarda, yangınlarda yardımı görülenlere, tarım ve sanat alanlarında başarı gösterenlere, devlete büyük emeği geçenlere verilirdi. Altın ve gümüş olmak üzere iki çeşitti. Madalya, sahibi öldüğünde hükümete geri verilirdi.

İlk Türk kadın tiyatrocu Afife Jale

İlk Türk kadın tiyatro oyuncusu Afife Jale adlı bir genç kızdı. 10 Kasım 1918'de beş yüz kuruş aylıkla Darülbedayi'ye yardımcı oyuncu olarak girdi. Tahsin Nahit'in Rakibe adlı oyunuyla ilk sınavını verdi. Başarılı olan bu ilk sınavda Leyla rolündeydi. İlk kez, Hüseyin Suat'ın "Yamalar" oyununda oynadı.

İlk romanımız Terceme-i Telemak

Türkiye'de ilk roman Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan dilimize çevirdiği Terceme-i Telemak'tı. 1859 yılında çevrilmiş ve 1862-63-67-70 yıllarında yeni baskıları yapılmıştı. "Eski inşa" (divan nesri) usulüyle, yani yabancı sözcük ve kurallarla, "seci", v.b. gibi söz oyunlarıyla yüklü bir dil ve anlatımla çevrilen eser, o çağda çok beğenilmiş ve uzun yıllar okullarda örnek kitap olarak okutulmuştu. Kitabın başında çevirmenin de işaret ettiği gibi, eser, özetlenerek Türkçeye aktarılmıştı. Yine baştaki satırlardan öğrendiğimize göre çevirmen, "ilk bakışta hikâye gibi görünen" bu eseri bir "hikâye" (roman) olarak değil de, "aslı hikmet olan" bir "ahlak kitabı" diye görmekteydi. Aynı eser, daha sonra, Ahmet Vefik Paşa (1823-1891) tarafından da çevrilmiştir.

İlk kodeksimiz 1844'te yayınlandı

İlk Türk kodeksi 1844 yılında Galatasaray Tıbbiye Müdürü Dr. C. A. Bernar tarafından askeri amaçlarla düzenlenip "Pharmacopoea Castrensis Ottomana" adıyla yayımlandı. İlk ulusal kodeks, 1930 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının çıkardığı "Türk Kodeksi"ydi.

Fransızca "codex" sözcüğünden gelen kodeks, ilaçların formüllerini gösteren resmî bir kitap olarak tanımlanabilir.

Pastırma bize Oğuzlardan miras kaldı

Tarihimizde ilk pastırma Oğuz Türkleri tarafından yapıldı. Savaşçı oldukları için ömürleri at üstünde geçen eski Türkler yola, savaşa giderlerken yanlarına tuzlanmış at ve sığır eti alırlardı. Durup dinlenmeye zaman ayıramadıklarından atın eyerine, bacaklarının arasına sıkıştırdıkları bu tuzlu et parçaları günlerce, haftalarca süren yolculuk sırasında basıla basıla pastırma (yani bastırma) olurdu. Karnı acıkan atlı, eyerindeki bu tuzlu etten bıçağıyla bir parça keser, yerdi. Pastırma, sonraları evlerde de yapılmaya başlandı. O zamandan kalma gelenekle en iyi pastırma Kayseri'de yapılmaktadır. Pastırma, Türkler tarafından Rumeli'ye de geçmiştir. Sırt, kuşgönü, şekerpare ve dilme olarak dört pastırma türü vardır.

İlk genel ansiklopedi 1902'de yazıldı

Türkiye'de İlk Genel Ansiklopedi, Emrullah Efendi'nin 1902 yılında yayımladığı Muhit-ül Maarif (Maarif Ansiklopedisi)'tir. Bir cilt yayımlanabilmiş ve (A) harfinden öteye gidememiştir.

Komedi filmlerimizin mazisi çok eski

İlk Türk komedi filmi 1921 yılında Sadi Fikret Karagözoğlu'nun çevirdiği Bican Efendi "Vekilharç" adlı filmdir. İstanbul'da, Şehzadebaşı'nda, Fevziye Caddesi üzerine kurulan üstü açık dekorlar arasında, gün ışığından yararlanarak çevrildi. O devrin ünlü komedi ustalarından esinlenerek yapılan filmde; Bican Efendi adlı, burnunu olur olmaz her şeye sokan bir konak vekilharcının gülünç öyküsü anlatılır. Film büyük ilgi görünce, yine o yıl Bican Efendi Mektep Hocası, Bican Efendinin Rüyası adlı dizi filmler çevrildi.

İlk pastörize sütü 1957'de yaptık

İlk pastörize süt üretimine 1957 yılında Ankara'da, Atatürk Orman Çiftliği'nde başlandı. 2.500.000 litreyi bulan süt üretimi, 1971'de 9.000.000 litreyi aştı. 1967'de Adana ve İzmir'de açılan pastörize süt fabrikalarıyla üretim büyük ölçüde arttı.

İlk İkilik Parayı 1. Abdülhamit çıkardı

Tarihimizde ilk İkilik madeni para, iki kuruş (seksen para) değerinde olan ve adına "ikilik" denen gümüş para I. Abdülhamit'in son yıllarında çıkartıldı. Bir yanında padişahın adı, bir yanında da tahta çıkışının kaçıncı yılı olduğu ve tarihi vardı. Çıkartılan bu ilk ikilik paranın değeri bir parça noksandı. Halk arasında ikiliğin değerinin tartı ve ayar bakımından noksan olduğu duyulunca, eşya fiyatları birdenbire yükseldi. III. Selim zamanında kaldırılan karışık ikiliklerin yerini, üstünde basım yerinin İslambol olduğu belirtilen ikilikler aldı.

İkilikler, değer ve büyüklükte Vahdettin'e kadar değişik biçimlerde çıkarıldı.

Patates bize Fransa'dan ithal

Ülkemizde ilk patates üretimi On yedinci yüzyılın ikinci yarısında yapıldı. Patates, yurdumuza Fransa'dan getirilmişti.

Mehterin mazisi Osmanlı kadar eski

Türkiye'de ilk Mehterhane'nin açılması, Selçuklu hükümdarı II. Gıyasettin Mesut'un, Osman Gazi'ye armağan ettiği mehter çalgılarıyla oldu. Böylece 1284 yılında "Mehterhane" kuruldu. Mehterhane, İslam devletlerinde egemenliğin bir simgesi niteliğindeydi. Bir çeşit askeri mızıka takımıydı. Sultan II. Mehmet'e dek mehter takımı çalarken padişahların ayakta durması bir gelenek gereğiydi. Gıyasettin'in armağanları bir ikindi zamanı geldiğinden mehterhane ikindi ezanından önce çalmaya başlardı. Vezir mehterhanelerinde yatsıdan sonra da çalınırdı. Mehterhane çalarken vezire ya da yeniçeri ağasına halkın dilekçeleri sunulurdu. Mehterhane, 1826 yılında II. Mahmut tarafından yeniçeri ocağıyla birlikte kaldırıldı. Ahmet Muhtar Paşa'nın. Askeri Müze Müdürü olduğu sıralarda Celal Esat Arseven'in öncülüğüyle mehterhanenin özelliklerini taşıyan bir mehter takımı kuruldu, bir süre sonra da dağıldı. 1953'te yeniden kurulan mehter takımı, bugün Kurmay Başkanlığı Harp Dairesi Askeri Müze Müdürlüğüne bağlıdır. Güftesini Ahmet Muhtar Paşa'nın yazdığı "Mehter Marşı"nı İsmail Hakkı bestelemiştir: Gafil ne bilir neşve-i pür şevk-î vegayı Meydar-ı celadetteki envan-ı sefayı

Meydan-ı gaza aşk ile tekbirler alınca Titretti yine ruy-ı zemin arş-ı semayı. Allah yoluna cenk edelim şan alalım şan Kur'an'da zafer vaat ediyor Hazret-i Yezdan.

Yastık altından Tasarruf Bonolarına...

Ülkemizdeki ilk Tasarruf Bonosu uygulamasına 1 Mart 1961 günü yürürlüğe giren yasayla başlandı. Bu yasanın birinci bölümünde, söz konusu bonolarla güdülen amacın, Türk ekonomisinin düzgün bir biçimde gelişimini sağlamak üzere tarım, sanayi ve ulaştırma alanlarında yapılacak yatırımların beslenmesi olduğu belirtilmekteydi.

Yüzme havuzuyla 1931'de tanıştık

İlk yüzme havuzumuz Ekrem Rüştü Akömer'in uğraşıyla 17 Temmuz 1931 günü Büyükdere'de açıldı. 25 metre genişlik ve 50 metre uzunluktaki havuzda o gün yapılan ilk yarışları, Beylerbeyi yüzücüleri kazanmışlardı.

Yüzme dalında ilk dış müsabaka ise 1934 yılında Moskova'da yapıldı. Bunu Leningrad'da yarışlar izledi. Yüzme havuzlarında yapılan bu yarışmalarda Türk yüzme takımı bir varlık gösteremişti. Yurdumuzda ilk yüzme yarışı Galatasaray Kulübünce 15 Eylül 1923 günü İstanbul'da, Büyükada'da düzenlendi. Bu yarışma, yüzücülüğün umulmadık bir biçimde yayılıp ilgi görmesine yol açtı. Nejat Abut, Hikmet Melih ve onların ardından Suat Erler, o dönemin unutulmaz yüzücülerindi.

İlk yüzme takımımız şu sporculardan oluşuyordu: Fenerbahçe'den Leyla Asım Turgut, İstanbul Yüzme Kulübünden

Cavidan Erbelger, Galatasaray'dan Nailî Moran, Galatasaray'dan Suat Erler, İzmir Karşıyaka'dan Alparslan, Beykoz'dan Safvan Serim, Galatasaray'dan Mehdi Ağaoğlu, Galatasaray'dan Halil Dalhan, Karamürsel'den İhsan Keskin, Galatasaray'dan Orhan Saka ve Beykoz'dan Adnan.

Cuma tatilinden Pazar tatiline...

Türkiye'de ilk pazar tatili uygulamasına 29 Mayıs 1935'te yürürlüğe giren yasayla başlandı. Pazar gününden önce hafta sonu, resmî dinlenme günü olan cumaydı. Hafta tatili yasasında hastane ve benzeri sağlık kuruluşlarıyla taşıt araçları, basımevleri, eğlence yerleri, otel, motel türünden yerler, çalışma belgesi olan yiyecek-içecek satan dükkânlar pazar tatilinin dışında tutulmuşlardı. Aykırı davrananlar belirli bir para cezasına çarptırılıyordu.

Melodram 1890'dan beri var

Ülkemizdeki ilk melodram örnekleri 1890 yılından sonra görüldü. Bu şarkılı acıklı oyunlar, Türkiye'de ancak 1950 yıllarına dek etkili olabilmişti. Bu tür oyunlar en çok "tuluat" tiyatrolarında oynandı. Oynanan melodramların sanat düzeyi çok düşük ve Batının kötü kopyalarıydı. Hamlet "Hain Kral", Othello "Arabın intikamı" gibi adlarla çok uydurma bir biçimde oynandı. Melodram bir süre Türk sinemasını da etkiledi. Birlik açısından yoksun, karışık anlatım yolları olan yozlaşmış bir tiyatro dalıydı.

"Alo" demeye 1911'de başladık

Türkiye'ye ilk telefon Meşrutiyetin ilanından sonra girmişti. İlk telefon santralını 1911 yılında İngilizler kurdu. İkinci telefon santralı İzmir'de, üçüncüsü de 1926'da Ankara'da açıldı.

Ankara santralı, Türkiye'nin ilk otomatik telefon santralıydı. Daha sonraki yıllarda da öbür şehirlerimizde kurulmuş ve şehirlerarası telefon bağlantıları tamamlanmıştı.

İlk ziraat okulunun ömrü sadece 4 yıl sürdü.

İlk Ziraat Okulu 1863 yılında İstanbul'da, Yeşilköy yakınlarındaki Ayamama çiftliğinde açıldı, ilerde kurulacak bir basma fabrikasının işleyeceği pamukları, çağdaş teknik ölçülerle yetiştirmek amacıyla eğitime başladı. Umulan sonuç alınamadığından dört yıl sonra okul kapandı.

İlk mensur şiiri Uşaklıgil yazdı

İlk mensur şiir Halit Ziya Uşaklıgil tarafından kaleme alındı. Türk edebiyatında on dokuzuncu yüzyıl sonlarında tutulmuş bir şiir türü olup bize Batı edebiyatından gelmiştir.

Merinos bize İspanya'dan gelmiş

Türkiye'ye Merinos ilk kez 1841 yılında İspanya'dan getirildi. Hayrabolu'da başlanan merinos koyunu yetiştirmeciliğine 1843'te Karacabey'de devam edildi. Yıllarca süren uğraşılardan

sonra "Türk merinos koyunu" üretildi. Böylece yapağı, et, süt ve kuzu verimi bakımından üstün nitelikte bir yerli merinos türü elde edilmiş oldu. Merinos koyunu, yapağısının bolluğu ve yününün inceliği dolayısıyla yün üretiminde kullanılır.

İlk radyo reklamı 1951'de yapıldı

Radyoda ilk reklam 1951 yılında yapıldı. İlk reklamlar önceleri radyonun kendi spikerleri tarafından sözlü olarak okunuyordu. Sonraları reklamlar için özel saatler ayrıldı. Bugün, reklam saatleri, ilgi çekmek amacıyla çeşitli biçimlerde düzenlenmektedir.

Türkiye'de petrolün bulunuşu.

Türkiye'de ilk petrol aramalarına 1887'de Ahmet Necati Bey tarafından İskenderun çevresinde başlandı. Derin olmayan sondalamayla yapılan bu ilk araştırma, istenilen başarıya ulaşamadı. II. Abdülhamit devrinde 1890 yılında Musul ve Bağdat'ta doğal bir biçimde sızan petrollerden yararlanıldı. 1892'de Mürefte dolaylarında görülen petrol belirtilerinden yararlanmak amacıyla bir şirket kuruldu, ama araştırma yapılmadı. 1897'de çıkarılan bir buyrukla buradaki petrolü çıkarma işi Halil Rıfat Paşaya verildi. 1900'de Horadere'de açılan bir kuyudan petrol alındı. Günde iki ton üretilmeye başlandı, 1901'de verim azaldığından kapatıldı. Cumhuriyet'in ilanına dek yapılan çeşitli aramalardan sonra 1926 yılında çıkarılan Petrol yasasıyla her çeşit aramanın devlet tarafından yürütülmesi kesinleşti. 1935'te kurulan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, altın ve kömürden

sonra petrol arama ve işletmesini de üzerine aldı. Bu kuruluşça yürütülen petrol çalışmaları, petrol bulunan Raman-Garzan bölgeleri ve Batman'da yapılmış petrol rafinerisi, 1954'te çıkarılan yasayla Türkiye Petrolleri'ne devredildi. Türkiye Petrolleri, sondalamaları sürdürdü ve 8 yeni petrol alanı bulundu: 1 Nisan 1958'de Germik, 12 Mayıs 1961'de Mağrıp, 18 Temmuz 1961'de Batı Raman, 22 Ekim 1962'de Kurtalan, 24 Ekim 1963'te Çelikli, 10 Kasım 1965'te Malehermo, 1970'te de Adıyaman petrol alanları.

Türkiye'de Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığından başka Mobil, Shell, British petrol gibi yabancı kuruluşlar da çeşitli bölgelerde petrol aramalarını sürdürmektedir.

İlk Türk karikatür ustamız Cem

Ülkemizdeki ilk karikatür örnekleri Teodor Kasap'ın Diyojen adlı mizah dergisinde yayımlanmıştı. Kimlerce yapıldığı bilinmeyen imzasız üç örnek, Türk karikatür sanatının ilk ürünleriydi. Türkiye'de karikatür alanında ilk imza ise, Cem'dir. Cem, Kalem dergisinde karikatür sanatının güçlü örneklerini çizmişti. İlk karikatür ustası odur.

İlk banka, İtibarı Milli Banka

Ülkemizde Türk sermayesiyle kurulmuş ilk banka, İtibarı Milli Bankası'ydı. 1917 yılında Galata'da bankacılık çalışmalarına başlamış, ticaret ve sanayi alanlarına el atmıştı. 26 Ağustos 1924 yılında Türkiye İş Bankasıyla birleşti.

İlk kanunname Fatih'in eseri

İlk kanunname Fatih Sultan Mehmet tarafından çıkarıldı. Kanunnameler, genellikle padişah fermanlarına dayanırdı. Bu ilk kanunnamede, Osmanlı Devleti sınırları içindeki azınlıkların ve Müslüman halkın, devlet düzenindeki davranışları saptanmıştı. Fatih kanunnamesi, gelenek ve göreneklere dayanırdı. Zamanla "Kanunu Kadim", "Usulü Kadim" gibi değişik adlarla da anılan bu kanunname, Fatih'ten sonra gelen padişahların çıkardıkları kanunnamelere kaynak olmuştu. İkinci kanunname, Kanuni Sultan Süleyman, üçüncüsü II. Selim, dördüncüsü I. Ahmet, beşincisi IV. Murat tarafından çıkarıldı.

Bu da kaşarın tarihi

Türkiye'de ilk kaşar peyniri On dokuzuncu yüzyıl ortalarında yapılmaya başlandı. İlk yapılış yeri de Türkiye'ydi. Bir Musevi kızın buluşuydu. Zamanın tat uzmanı bir hahamın, (yenilebilir) anlamında (kaşar) damgasını vurmasıyla bu adı almıştı. Türkiye'nin Afyon, Bursa, Edirne, Kars ve Kırklareli çevrelerinde yaygın olarak yapılır.

İlk gizli haber alma servisi 1903'te kuruldu

İlk Gizli Haber Alma Örgütü 1903 yılında Eşref Sencer Kuşbaşı'nın kurduğu "Teşkilat-ı Mahsusa"dır. Eşref Sencer, 1903 yılında miralay Rasim Beyin desteğiyle ilk Türk haber alma örgütü olan Teşkilatı Mahsusa'yı kurdu. İlkin Kıbrıs'a, oradan da Avrupa'ya geçerek Paris'teki Jön Türklerle bağlantı sağladı. Makedonya'ya gitti. Oradaki üçüncü orduda hoca

olarak görev aldı. Niyazi, Enver ve Eyüp Sabri beylerle işbirliği yaparak Meşrutiyetin ilanında yararlı oldu. Trablusgarp ve Balkan Savaşları, Edirne'nin kurtuluşu, Batı Trakya'da ilk Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu, I. Dünya Savaşı sırasında ve Türkistan'da Rus çarlığının yıkılmasını sağlayan ayaklanmayı düzenlemede Teşkilatı Mahsusa'nın başı olarak büyük ve önemli işler yaptı.

İlk iktisadi kuruluşlarımız

Türkiye'de ilk İktisadi Devlet Kuruluşları, Emniyet Sandığı'yla Ziraat Bankası'ydı. Kuruluşları, Osmanlı Devletinin son yıllarında olmuştu. Emniyet Sandığı, 1868 yılında kurulmuş, 1907'de de Ziraat Bankasına bağlanmıştı.

İktisat Fakültesi 1936'da kuruldu

İlk İktisat Fakültesi'nin kuruluşu 14 Aralık 1936'dır. 4 Mart 1937'de öğretime başlamış, 1939-1940 öğretim yılı sonunda da 29 kişi fakülteyi bitirmişti.

İlk resimli gazete Âyine-i Vatan

Ülkemizdeki ilk resimli gazete, ilkel bir baskı tekniğiyle yayımlandığı için ilgi görmeyen Âyine-i Vatan'dır. 1867 yılında çıkmaya başlayan bu gazete, daha sonra Vatan adıyla resimsiz olarak çıkmaya başladı ve Muhbir gazetesiyle birlikte kapatıldı.

İlk resimli hikâyemiz 1935'te yayınladı

İlk resimli hikâye 1935 yılında Salih Erimez tarafından çizildi ve Akşam gazetesinde yayımlandı. Salih Erimez'in bu resimli hikâyelerinde eski Türk hayatı anlatılıyordu.

İlk kavuğu I. Bayezit taktı

Tarihimizde ilk kavuğu, Sultan I. Bayezit giymişti. Sarık, başa dolanan bir başlıktır. Genellikle keçeden yapılan kavuğun yanlarına pamuk doldurulur. I. Bayezit'in kullanmaya başlamasından sonra divan üyeleriyle kumandanlar da kavuk taktılar. Kavuğun rengi, biçimi ve adı, kullananların durumuna göre değişir.

Fabrikalarımız 19'uncu yüzyıldan bu yana var

Batılı anlamda Türkiye'de ilk fabrikalar, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kurulmuştu. Örnek olarak cam fabrikaları, Beykoz Deri ve Kumaş Fabrikası, Fes ve Kumaş Fabrikası (Feshane, Defterdar) ilk fabrikalardan sayılabilir. Cumhuriyetle birlikte üretim çeşitlerinin çoğalması, açılan fabrikaların sayısı da arttı.

Masa tenisinin kısa geçmişi

Ülkemizde ilk Ping-Pong 1927-1928 yıllarında İstanbul'da Robert Kolej'de oynanmaya başlamış ve kısa sürede yaygınlaşmıştı. 1930 yılında Fenerbahçe, Altınordu, Galatasaray, İstanbul

Spor, Arnavutköy ve Ortaköy kulüpleri, aynı zamanda masa tenisi denilen bu oyuna önem vermişlerdi.

Türkiye'de İlk masa tenisi karşılaşmaları 1930 yılında Altınordu Kulübünce düzenlenmiş, son karşılaşmada Fenerbahçeli Raşit, İstanbul Sporlu Samih Duransoy'u yenerek ilk ping-pong şampiyonu olmuştu. 1966 yılına değin Tenis Federasyonunca sürdürülen ping-pong çalışmaları, yine o yıl bağımsız bir örgüt olarak kurulan Masa Tenisi Federasyonuna devredilmiş ve ilk başkanı da Ali Abalı olmuştur. İlk milli karşılaşma, 1966 yılında yapılmış ve Balkan Masa Tenisi karşılaşmalarında Yunanistan'ı 5-2 yenen Türk takımı dördüncü olmuştur.

Anı edebiyatımızın ilkleri

İlk Anı edebiyatının bağımsız bir edebiyat türü olarak nitelenmesi Tanzimat'tan sonradır. Eski Türk edebiyatında anı edebiyatının en önemli ilk örneği Babürname'dir. Babür Şah'ın hayat öyküsü, çocukluğundan, eseri kaleme aldığı süreye değin Doğu Türkçesiyle duru, içten, açık bir dille bu ünlü yapıtında anlatılır. Ancak Babürname, bir anı kitabı olmaktan çok, otobiyografi tarzındadır. Yani kişinin kendi öz yaşam öyküsüdür.

1940'tan beri "dolmuş"a biniyoruz

Türkiye'de dolmuşçuluk ilk kez İstanbul'da 1940-1941 yılında başladı. II. Dünya Savaşı sırasında dışardan taşıt alınamayınca İstanbul şoförleri "dolmuş" yoluyla yolcu taşımaya başladılar. Belediyenin dolmuşçulara açtığı savaş etkili olmadı. Halkın da

benimsediği bu tür yolculuk İstanbul'dan sonra, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde de yaygınlaştı.

İlk Anneler Günü 1955 yılında kutlandı

İlk Anneler Günü, Kadınlar Derneğinin aracılığıyla 1955 yılında kutlandı. Anneler gününün dünyanın birçok ülkesinde mayıs ayının ikinci pazar gününde kutlanması bir gelenek haline gelmişti. Buluşun vatanı Amerika'ydı ve oradan dünyaya yayılmıştı.

Hentbolla 1927'de tanıştık

Türkiye'de ilk hentbol 1927 yılında oynandı. Almanların buluşu olan bu oyun, yurdumuza bu tarihte salon sporu olarak girdi. 1932 yılında Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencileri arasında hentbol oynanmaya başlandı. Bu okuldan yetişen öğretmenler aracılığıyla Türkiye'nin her yanına yayıldı.

Satrancın kısa tarihi

Ülkemizdeki ilk ferdi Satranç Yarışması 1965'te yapıldı. Bu ilk yarışmayı Seracettin Bilyap kazandı. Türkiye'de satranç oyununun geçmişi aslında oldukça eskidir. Bu gerçeği günümüzden 450 yıl önce yazılmış kütüphanelerdeki eserlerden öğreniyoruz. Bu tür yapıtlardan ilki Kanuni Sultan Süleyman devrinde Seferihisarlı İsmailoğlu Şaban'ın derlediği el yazmasıdır. Bu kitapta satrancın yararlarıyla geçmişi anlatılmaktadır. İkincisi

1680 yılında Kahire Mevlevihanesi Şeyhi Vanlı Dede'nin, Mısır Valisi Abdurrahman Paşaya yolladığı kitaptır. Bu kitapta da satranç ve geçmişi ve oyunun ilk kez Hindistan'dan çıkıp İran'a, oradan da Anadolu'ya geçtiği uzun uzun anlatılmaktadır.

Bando Muzika-i Hümayun'la başladı

Türklerde ilk Bando Okulu'nun kuruluşu, Muzika-i Hümayun (saray ya da padişah bandosu) adıyla 1827 yılında, II. Mahmut'un isteğiyle olmuştu. İlk bando kuruluşunun başına Mangel adlı bir öğretmen getirilmiş, ancak yetersiz görüldüğünden, yerine 1828 yılında devrin ünlü bando yöneticilerinden İtalyan Guiseppe Donizetti atanmıştı. Guiseppe altı ay içinde birçok öğrenci yetiştirdiği gibi 1831 yılında da Askeri Mızıka Okulunu açtı.

İlk Anadolu Beyliği 1250'de kuruldu

Tarihte ilk Anadolu Beylikleri'nin kuruluşu, 1250-1358 yıllarındadır. İlk Anadolu beylikleri şunlardı: Alaiye Beyliği, Artukoğulları Beyliği, Aydınoğulları, Çandaroğulları, Danişmentoğulları, Dulkadiroğulları, Ertanaoğulları, Hamitoğulları, İnançoğulları, İzmiroğulları, Karamanoğulları, Karesioğulları, Kadıburhanettinoğulları, Mengüçoğulları, Osmanoğulları, Pervaneoğulları, Ramazanoğulları, Sahipataoğulları, Saltukoğulları, Saruhanoğulları.

İlk Acemi Ocağı

Osmanlı ordusunun Kapıkulu Ocaklarına alınacak erlerin yetişmesini sağlamak amacıyla ilk Acemi Ocakları, Çandarlı Kara Halil'in ön ayak olması ve Molla Rüstem'in çabalarıyla Gelibolu'da kuruldu. On dördüncü yüzyılın son yarısında açılan ocaklara I. Murat büyük önem vermişti.

İlk Adliye Nazırı Cevdet Paşa

Tarihimizde İlk Adliye Nazırı Cevdet Paşadır. 6 Mart 1868 günü bu görevin başına getirilmişti. Adliye Nazırı, Adliye Nezaretinin en başı ve sorumlusuydu. Osmanlılardaki bütün Adliye örgütleri, Adliye Nezaretine bağlıydı. Tıpkı bugünkü bakanlıklar gibi...

İlk afişi İhap Hulusi Görkey çizdi

Ülkemizdeki ilk afiş sanatı çalışmalarının başlayıp gelişmesi I. Dünya Savaşından sonradır. Afiş sanatının ilk öncüsü İhap Hulusi Görkey'di. Bu daldaki ürünlerini 1929 yılında vermeye başladı.

Fes'in kısa tarihi

Koca Hüsrev Paşa, Akdeniz'e bir sefer yapmış, ora ülkelerinde fesi çok beğenmiş, dönüşte erlerine de giydirmişti. Sultan II. Mahmut da bu başlığı o kadar benimsedi ki, yayımladığı genelgeyle orduda fes takılmasını zorunlu kıldı. Yıl, 1832'ydi.

İlk ağızda Tunus'a elli bin fes ısmarlandı. Yüzyıllardır sarık ve kavuk takan Osmanlılarda bu kez de bir fes salgını başladı. Osmanlılarda ilk fes yapımı, İkinci Sultan Murat'ın döneminde olmuştu. İzmit'te Dinkhane adında fes yapan bir imalathane açıldı. Ancak Dinkhane'nin fes üretimi ilkel ve yetersizdi. İlk fes fabrikası 1836 yılında İstanbul'da Kadırga'da kuruldu. 1839'da da şimdiki Eyüp'ün Defterdar koyuna taşındı, ilk adı Feshane'ydi. Tunus'tan fes yapımı için özel olarak ustalar getirildi. Defterdar Mensucat Fabrikası adıyla anılan bu kuruluş, aba ve halı da dokumuştu.

Mesir şenliği 1539'dan beri yapılıyor

Türkiye'de Mesir Bayramı'nın ilk kutlanışı 15 Nisan 1539 günüdür. Manisa ilinde her yıl 15 Nisan günü düzenlenen şenliklerle kutlanan bu bayramın en önemli özelliği, "mesir macunu" denilen tatlının Sultan camisinin minarelerinden halka atılmasıdır. Bu macun, kırk bir çeşit maddenin karışımından yapılır. Manisa'da hekimlik yapan Merkez Efendi ya da Musa bin Muslihittin bin Kılıç tarafından hasta iyileştirmede kullanılmıştı. İlkin varlıklı kişilerin parayla edindikleri macun sonradan büyük ilgi görünce, Manisa'da Sultan camisinin minarelerinden 15 Nisan 1539'da halka dağıtıldı. Bütün hastalıkları iyi ettiği inancı halkta yer etmişti. O günden bu yana her yıl düzenli olarak kutlanır.

İlk petrol rafinerisi Raman'da kuruldu

Ülkemizde ilk rafineri Raman'da 1945 yılında kuruldu. Ham petrolü işlenmiş ürün durumuna dönüştüren ve adına tasfiyeha-

ne ya da rafineri denen bu kuruluşların ilki, Raman'da petrol bulunmasından sonra Raman'ın Maymune Boğazında, deneme niteliğinde işletmeye açıldı. Gemi kazanlarından yararlanarak yapılan bu rafineri önceleri az miktarda petrol arıtabiliyordu. Bölgenin çeşitli yerlerinde de petrol bulununca rafinerinin işe yarar parçaları 1948 yılında Batman'a götürülerek yılda 200.000 ton petrol arıtan yeni rafineri kuruldu.

İlk Türk mesneviyi Yusuf Has Hacip yazdı

İlk Türk mesnevisi 1069 yılında Yusuf Has Hacip tarafından yazılan Kutadgu Bilig'tir (Mutlu Olma Bilgisi). Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig'i Kâşgar'da bitirmiş ve Karahanlıların hakanı Ebu Ali bin Süleyman Aslan'a sunmuştu. Dört kişi üzerine düzenlenen eserde, Hakan Küntoğdı, doğru yasayı; vezir Aytoldı, mutluluğu; vezir Aytoldı'nın oğlu Övülmüş, aklı; Odgurmuş ise, hayatın sonunu temsil ederler. Kutadgu Bilig'de ele alınan toplum, Karahanlılar devrindeki Türk toplumudur.

İlk Meteliği II. Mahmut bastırdı

İlk Metelik 1833 yılında Sultan II. Mahmut'un tahta çıkışının yirmi beşinci yıldönümü onuruna çıkarıldı. Ayarı düşük olan bu kara beşliklere "metelik" denilmeye başlandı. Çeşitli zamanlarda bastırılan 10 ve 5 paralık "yeni metelikler", bozuk para sıkıntısını karşılayamaz duruma gelince 1910 yılında 40, 20, 10 ve 5 paralık olmak üzere nikel metelikler basıldı.

Metre sistemi 1875'te uygulandı

Türkiye'de ilk metre sisteminin uygulanmaya başlanması 1875 yılında yapılan "Metre Antlaşması"ndan sonradır. "Metre sistemi"ni ilk uygulamaya başlayan ülke Fransa'dır. 1840 yılında çıkarılan bir yasayla uzunluk birimi olarak metrenin kullanılması zorunlu kılındı. Metre Antlaşması; Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Brezilya, Danimarka, İspanya, Amerika, Fransa, İsveç, İsviçre, İtalya, Norveç, Portekiz, Rusya, Türkiye ve Venezüella devletleri tarafından imzalandı. Bu antlaşmayı imzalayan devletler, Fransız Milli arşivindeki uzunluk ölçeği olarak metreyi kopya etmeyi kararlaştırdı. İsviçre'de Sevr'deki Brötöy pavyonunda çalışmalara başlayan bir kurul, çeşitli ülkelerin ölçeklerini inceleyip geçici ölçeğin uzunluğunu tanımladı. Çeşitli örneklerden biri uluslararası uzunluk birimi olarak kabul edildi. 1889 yılında bir genel görüşme düzenlenerek metre kesin bir uzunluk ölçeği oldu. Bugün "metre sistemi" hemen dünyanın bütün ülkelerinde uygulanır olmuştur. Metrenin aslı Sevr'deki Brötöy pavyonunda sıfır santigrat derecede saklanmaktadır. Metrenin uzunluğu, bu birimin ilk tanımı olan, dörtte bir yer meridyeninin on milyonda birinden 228,8 mikron küçüktür.

İlk Mevlidi Süleyman Çelebi yazdı

İlk Mevlid Sultan III. Murat devrinde Süleyman Çelebi'nin mevlidinin okunmasıyla başladı. Mevlid, Hazret-i Muhammet'in hayatını övgüyle anlatan şiir tarzında bir eserdir. Türkçe mevlitlerin en ünlüsü Süleyman Çelebi'nin Vesilet-ün-Necat adlı eseridir. Bugün camilerde ve evlerde, Hazret-i Muhammet'in doğum günü, Kadir, Miraç, Regaip, Berat geceleriyle ölenlerin ardından ve başka çeşitli nedenlerle mevlid okunur.

Bursalı Süleyman Çelebi'nin Mevlit'i aruz ölçüsünün "fâilâtün, fâilâtün, fâilün" vezniyle yazılmıştır. Eser, altı bölümde toplanmıştır: 1 — Münacat 2 — Velâdet 3 — Risalet 4 — Miraç 5 — Rihlet 6 — Dua. Güzel, gösterişsiz, duru bir Türkçeyle yazılmıştır, sesli okunmaya elverişlidir.

Miladî takvim 1926'dan beri var

Türkiye'de Miladî yılın uygulanmasına ilk kez 1926 yılında başlandı. O tarihe değin kullanılan Hicrî ve Rumî takvimler böylece kaldırılmış oldu.

İlk basketbol maçımızda Yunanlıları 49-12 yendik

Ülkemiz ilk milli basketbol karşılaşmasını Yunanistan'la yaptı. 24 Haziran 1936 günü Beyoğlu Halkevi Spor Salonunda yapılan bu ilk milli maçı takımımız 49-12 kazandı. Nailî Moran'ın kaptanlığındaki basketbol takımımızın öbür oyuncuları Sadri Usuoğlu, Nihat Ertuğ, Jak Habib, Hazdayi Penso, Feridun Koray, Dionisos Sakalak ve Hayri Arsebük'tü.

Basketbolun resmen kuruluşu 1 Mart 1959'da Türkiye Basketbol Federasyonuyla gerçekleşmişti. 1936'da kurulan bir federasyonla voleybol ve hentbolla birlikte yürütülen basketbol, bu tarihte ayrı bir dal olarak Türk sporuna eklendi.

1955'ten beri bir klavyemiz var

Türkiye'de Milli Klavye denen "Standart Türk Klavyesi"nin kullanılmasına ilk kez 20 Ekim 1955 günü alınan bir kararla başlanıldı. Bu tarihe gelinceye değin Türkiye'de daktiloların klavyeleri çeşit çeşitti. Yazma zorlukları süre yitimine, boş çaba harcamalara yol açıyordu. Türk alfabe kurallarına göre düzenlenen yeni bir daktilo yazma yöntemi, akla gelebilecek bir yığın zorlukları ortadan kaldırıyordu. 1943 yılında bu konuda başlayan çalışma ve araştırmalar, bugün ülkemizin her yanında kullanılan "standart Türk klavye" yönteminin bulunmasını sağladı.

Rasathanelerimizin mazisi çok eski

İlk Osmanlı Rasathanesi 1575 yılında Sultan III. Murat tarafından İstanbul'da, Tophane Tepesinde yaptırıldı. "İstanbul Rasathanesi" adıyla anılan bu kuruluşun başında Takiyüddin Mehmet vardı. Ayrıca 15 bilginin katıldığı çalışmalarda gözlemler ve yıldızların belirli zamanlardaki yerlerini gösteren çizelgeler yapıldı.

Türkiye'de çağdaş anlamda ilk rasathane ise 1911 yılında İstanbul'un Kandilli sırtlarında, Fatin Hoca diye anılan Fatin Gökmen tarafından kuruldu. Günümüzde de her çeşit teknik araçları olan Türkiye'nin en büyük meteoroloji istasyonu yine orasıdır.

İlk Ağa Bölükleri II. Bayezit kurdu

İlk Ağa Bölükleri II. Bayezit devrinde bir yeniçeri ayaklanması sonucu kuruldu. Padişahın tahta çıkışı sırasında yeniçerilerin başkaldırması üzerine "Sekbanbaşılar"ın, yeniçeri ağaları

olma geleneğine son verildi. Saraydan padişaha bağlı birisi "ağa" oldu. Bunun üzerine 61'inci orta da doğrudan doğruya yeniçeri ağasına bağlandı. Yeniçeri ocağının en büyük kumandanı yeniçeri ağasıydı. Padişahların yerlerinde kalabilmeleri, çoğu kez yeniçerilerin kendilerine bağlılığıyla mümkün olduğundan, yeniçeri ağalığına en güvenilir kişiler getirilirdi. Yeniçeriler, padişahın "hassa askeri" durumunda oldukları için seferlere de padişahla birlikte katılırlardı. Padişah sefere katılmazsa, onlar da katılmazdı. Yürüyüşlerde padişahın önünde giderler, konaklandığında çadırlarını padişah çadırının çevresinde kurarlardı. Böylelikle padişah çadırına (otağı hümayun) yabancıların yaklaşmasını engellemiş olurlardı. Kullandıkları silahlar ok, yay, kılıç, fitilli tüfek, kalkan, hançer, yatağan baltaydı.

İlk Akbörkü Orhan Gazi giydi

Tarihimizdeki ilk Akbörk, Orhan Gazi zamanında giyildi. Beyaz keçeden yapılmış bir tür başlıktı. Yıldırım Bayezit devrinde yaya yeniçerilerin giydiği resmî bir başlık niteliğindeydi. Çok yakın zamanlara değin giyilen akbörkün bir adı da yeniçeri keçesidir. Kırk beş santim yüksekliğindeydi. Fazlası arkaya devrilir ve omuza değin iner. Akbörkün başa yakın bölümünde yünlük de denilen kaşıklık vardır. Subaylar buraya sorguç iliştirirlerdi. Kaşıklığa aynı zamanda tüylük de denirdi.

İlk akçeyi Orhan Gazi bastırdı

İlk Osmanlı Akçesi (gümüş para), 1329 yılında Orhan Gazi zamanında bastırıldı. Üç çeşitti: Beş akçelik, bir akçelik ve üs-

tünde Orhan Gazi'nin üçüncü saltanat yılını gösterir 3 sayısı olan akçe.

Darüşşifalardan hastanelere...

Tarihimizdeki ilk darüşşifa I. Bayezit tarafından 1399 yılında Bursa'da yaptırıldı. Darüşşifalar, hastaların iyileştirildiği sağlık kurumlarıydı. Bu kurumlarda tıp öğretimi de yapılırdı. Bulaşıcı hastalıklar, akıl hastaları ve kadınlar için ayrı bölümler vardı. İlk Osmanlı darüşşifası olan "Bursa Darüşşifası", on iki odalıydı. 1 başkâtip, 2 eczacı, hastalara ilaç veren 2 şerbetçi, aşçı, ekmekçi ve hademe, darüşşifada görevliydiler. I. Bayezit, Bursa Darüşşifası için Mısır Memlûk Sultanı Meliküzzahir Berkuk'tan usta bir hekim istemiş, o da Şemsettin Sagir adlı hekimi yollamıştı.

İlk Baltacılar Örgütü ve kısa tarihi

Tarihimizde ilk Baltacılar Örgütü Sultan II. Murat devrinde kuruldu. Bunlar, sefere çıkan ordunun önündeki çalılık dağları, ormanlık yerlerde ayak bağı olan engelleri temizlemek, çadırları açıp kurmak, kaldırmak, ordunun yükünü bağlamak, yüklemek, denklemekle görevliydiler. İstanbul'un alınışından sonra baltacıların bir bölümü "zülüflü baltacılar" adıyla yeni sarayda, bir başka bölümü de eski sarayın Mercankapısı yanındaki kışlalarda yeni görevlere atandılar. Görevleri, yeni sarayla eski saray arasında sultan ve şehzadelerin bağıntılarını sağlamak, hizmet etmek ve onların gönül ilişkilerini en iyi biçimde düzenlemekti. Baltacılar, Dârüssaade ağasına bağlıydılar. Saraydaki kadınefendi, sultan ve şehzadelerden her birinin bir baltacısı bulunurdu. Harem halkı-

nın bir yerden bir yere gidişlerinde baltacılar, arabaların yanında bulunur, yolda mola vermek gerektiğinde de harem çadırlarını ellerindeki teberlerle (özel bir balta) korurlardı. Baltacıların bir başka adı da teber tutan anlamına "teberdar"dı. Baltacılar örgütüne genellikle İstanbul acemi ocağı, Galata, İbrahimpaşa ve Topkapı sarayları hizmet bölüklerinden aşçı, helvacı, çamaşırcı, ütücü gibi erler alınırdı. Dârüssaade ağasından sonra baltacılar örgütünün en ileri geleni, baltacılar kethüdasıydı. Eski saray Baltacı Ocağı 1757'de kaldırıldıysa da 1774'te yeniden kuruldu. On sekizinci yüzyıl başlarında Silahtar ağanın denetim ve yönetimine verildiler. Sarayın en eski bölümü, koğuşlarıydı. Silahtar ağayla padişahın posta bağıntısını sağlamak, divanhane ve arz odasının süpürülüp temizlenmesi ve açılıp kapanması, haremde çıkan yangının söndürülmesi zülüflü baltacıların ek görevlerindendi.

Gökbilim Selçuklularla başladı

Tarihimizde ilk gök araştırmacılığı Selçuklularla başladı. Ay ve güneşin yörüngeleri üstündeki devinimlerini gösteren çizelgeler Selçuklular devrinde yapıldı. Bu araştırmalarda kullandıkları özel araçlarla mevsimlerin ve havanın durumunu bildiren takvimi buldular. Sonraki yüzyıllarda da Uluğ Bey, gökle ilgili araştırmalarını Zici Uluğ Bey (Uluğ Beyin Çizelgesi) adlı bir kitapta topladı.

Kazaskerlik tarihi Osmanlı kadar eski

İlk kazaskerlik müessesesi Selçuklu Türkleriyle başladı. Anadolu Selçuklularında kazaskerin görevini yapanlara kadı-i

leşger, Akkoyunlularda kadı-i maasker denirdi. Kazasker, yüksek yargı ve bilim adamı durumundaydı. Elinde büyük yetkiler vardı. Savaş sırasında padişahın yanında bulunurlardı. Osmanlı Devletinde ilk kazasker, Bursa kadısı Çandarlı Kara Halil'dir. I. Murat devrinde 1362 yılında kazasker olmuştu. Fatih Sultan Mehmet'e gelininceye dek tek olan kazaskerlik, Rumeli ve Anadolu olmak üzere ikiye çıkarıldı. Rumeli kazaskeri, İstanbul'daki Müslümanların; Anadolu kazaskeri de Müslüman olmayanların yargı ve çeşitli işlerini çözümlerdi. Anadolu kazaskerliği daha önemli sayılırdı. Zamanla kazaskerlik görev ve yetkileri genişledi. Kanuni Sultan Süleyman devrinde en büyük müftü olan şeyhülislamlar, kazaskerlerden bir üst duruma getirildiler. On altıncı yüzyıl ortalarına dek kazasker olabilmenin belirli bir yolu yoktu. Kazaskerliğin kimlerden, nasıl olabileceği bir yasayla düzenlendi. Kazaskerlik, Osmanlı Devletinin yıkılışıyla kalktı.

İlk ilacımız Pertev şurubu

Türkiye'de ilk ilaç laboratuarı 1895 yılında Ethem ve Süreyya beylerin kurduğu laboratuardı. İlkin İstanbul'da Aksaray'da Ethem Pertev Eczanesinin arkasındaydı. Sonra Çemberlitaş'a taşınarak günümüz teknik araçlarıyla çalışmaya başladı. Türkiye'de ilk Müstahzar (hazır ilaç) olan Pertev şurubu, 1895 yılında bu laboratuarda yapıldı.

Başlangıçta eczacılık, hekimlikten ayrı değildi. Bütün dünyada da bu böyle olmuştu. Milattan Önce 2500 yıllarından edinilen bilgilere göre, hekimler hem hastaya bakar, hem ilaç hazırlarlardı. İlk dönem ilaçları, kocakarı ilaçlarıydı. Türkiye'deki ilk ilaç laboratuarı açılıncaya değin eczacılık Rum, Ermeni ve Yahudi azınlıkların tekelindeydi.

Tarihimizde ilk ilaç yapımının çok eski yıllara rastladığı bilinmektedir. Yapılan kazılarla bulunan eserlerden, Hititlerin, Sümerlerin ilaç yaptıkları ya da kullandıkları anlaşılmaktadır. Orta Asya'da Uygur Türklerinin de tıp biliminde çok ileri oldukları, bilimsel araştırmalarla doğrulanmıştır. Uygur Türkleri, yaşadıkları yerlerde yetişen birçok sebze ve bitkilerden ilaç yapımında yararlandıkları gibi, Çin'den de bu alanda kullanmak üzere ham madde getirtiyorlardı. Uygurların ilaç yapımında kullandıkları özel araçları ve yöntemleri vardı. İlaç yapmak için sarımsak, nar, devetabanı, zencefil, limon, kayısı çekirdeği, sirke, safran, üzüm, turp, soğan, beyaz dut ağacı kabuğu, deve eti ezmesi, üç yaşında öküz gübresi, güvercin pisliği, kurt kemiği, tavşan, geyik, keklik, keçi kemiği ve beyni, yumurta, kirpi derisi daha bir yığın bitki ve hayvandan yararlanıyorlardı. Türk bilginlerinden İbni Sina, Kanun adlı yapıtında sekiz yüze yakın ilaç adı sayarak bunların hangi maddelerden nasıl yapılacağını ve nerelerde kullanılabileceğini uzun uzun anlatır. Selçuklu Türkleriyle Osmanlılarda ilaç yapımı ve çeşidi iyice çoğalmış, gelişmişti. İstanbul'un alınışından sonra Fatih Sultan Mehmet, ilaç yapımı için Fatih külliyesinde iki özel yer hazırlattı. Yapılan ilaçlar, bozulmasın diye yeraltı depolarında saklanıyordu. İlaçları, "olgun kişi" diye anılan hekim hazırlıyordu. Reçete yazmak Fatih devrinde başlamıştı. Bu reçetelerde ilacın nereden sağlanacağı, nasıl yapılıp kullanılacağı yazılıydı. Osmanlı saraylarında ilaç yapımında bitki ve hayvandan başka zümrüt, yakut, pırlanta gibi değerli taşlar da kullanılmıştı. Bunlar özel bir havanda dövülerek birtakım hammaddelerle karıştırılıp ilaç durumuna getirilirdi.

Arkeoloji tarihimiz 1871'de başladı

Ülkemizde ilk arkeolojik kazı 1871 yılında Truva'da Şiliman tarafından yapıldı. Bu ilk kazı bilimsel araştırma yöntemlerinden uzaktı. Sonraları Alman Vilhelm Dörfelt, Truva'daki kazıları daha bir düzenli sürdürdü.

Kemanın hikâyesi

Türkiye'de ilk keman yapımına, 1944 yılında, Alman ustalarından Kıristiyan Kertel tarafından kurulan Ankara Devlet Konservatuvarı keman ve viyolonsel atelyesinde başlanmıştır. Keman yapımında, Almanya'dan özel olarak getirtilen ladin çamı ve akağaç kullanılmaktadır.

1872'den beri grevdeyiz!

Türkiye'de ilk grevler 1872 yılında başladı. Şubat 1872'de telgraf; Nisan 1872'de Ömerli-Yarımburgaz demiryolu; Nisan 1872'de İzmir demiryolu; Ocak 1873 ve Haziran 1875'te Tersane; Ekim 1875'te iskele işçilerinin başlattıkları grevler, Türkiye'de görülen ilk örneklerdir. İşi bırakma biçiminde ortaya çıkan bu grevlerin siyasal hiçbir niteliği yoktur.

Grev, dilimize Fransızcadan geçmedir ve bir ücretliler topluluğunun yasalara dayanarak haklarını alıncaya değin danışıklı olarak işlerini bırakmaları eylemidir.

İlk marşımızı 1921'de yazdık

Ülkemizde ilk Milli Marş yazma yarışması 1921 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlendi. 500 lira ödül konan bu yarışmaya 724 şiir katılmıştı. Mehmet Âkif Ersoy, yarışmada ödül olduğundan katılmamıştı. Zamanın Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver, ünlü ozana 5 Şubat 1921 günü ödül konusunda kaygılı olmamasını salık verince, o da "Kahraman Ordumuza" diye sunduğu "İstiklal Marşı" başlıklı şiirini yarışma kuruluna yolladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 12 Mart 1921 günkü toplantısında İstiklal Marşı, Ulusal Marş olarak kabul edildi.

Marşı besteleme yarışmasına ise yirmi dört besteci katıldı. Kurtuluş Savaşı nedeniyle besteleme işi yarıda kaldı. Seçiciler kurulu, 1924 yılında Ali Rıfat Çağatay'ın bestesini benimseyerek okullara duyurdu. Bu marş 1930 yılına değin çalındı. Yine 1930 yılında bu bestenin yerine Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi Zeki Üngör'ün bestesinin çalınması istendi. Bugün bildiğimiz, söylediğimiz İstiklal Marşımızın bestesi Zeki Üngör'ündür.

İlk minder güreşimiz 1900'de yapıldı

Türkiye'de ilk minder güreşi 1900 yılında yapıldı. Yurdumuzda bilinmeyen bu güreş türü, Amerika ve Avrupa'ya giden Koca Yusuf, Kurtdereli Mehmet, Adalı Halil, Filiz Nurullah, ilk dünya güreş şampiyonumuz Kara Ahmet gibi güreşçiler aracılığıyla Türkiye'ye girmiş ve yayılmıştı.

Gerçek anlamda minder güreşi 1903 yılında Beşiktaş Jimnastik Kulübünde uygulanmış ve Mazhar Kazancı, Ahmet Fetgeri Aşeni gibi genç Türk güreşçileri bir değer olarak ortaya çıkmışlardı.

İlk monografi Victor Hugo ve Voltaire

Türkiye'de Monografi türünde ilk eserler, Beşir Fuat'ın Victor Hugo ve Voltaire adlı kitaplarıydı. Victor Hugo'yu 1886, Voltaire'i 1877 yıllarında yayımlamıştı. Ancak bilimsel nitelikteki monografiler Fuat Köprülü'nün 1915'te Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe ve Tekâmülü, 1918'de Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar ve 1925'te Ziya Gökalp'in Türk Medeniyeti Tarihi adlarıyla yayımladıkları yapıtlardı. Yunanca "monos" tek, "graphe" yazıdan oluşan monografi sözcüğü, özel bir konu üzerinde yapılan araştırma, inceleme yazısı anlamına gelir.

Ülkemizin ilk muhabiri Sarim Bey

Ülkemizin ilk muhabirleri ilk Türkçe gazete olan Takvimi Vekayi'de çalışan Sarim Efendiyle Valdeket Hüdasızade Sait Beydi. Basın ve yayın organlarına haber toplayıp bildiren ve yazanlara "muhabir" denir.

İlk muhalefet Milli Kalkınma Partisi

Türkiye'de ilk muhalefet partisi 24 Temmuz 1945'te kurulan Milli Kalkınma Partisiydi. Nuri Demirağ adlı bir işadamı tarafından kurulmuştu. Bu yıla gelinceye değin her ne kadar gizli, açık birtakım kuruluşlar, Türk siyasi hayatını etkilemişlerse de, bunlara gerçek anlamıyla muhalefet partileri denemezdi. 1945 yılına değin tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisi içinde Terakkiperverler adıyla bir muhalif grup, 1925 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adıyla ortaya çıktı. Yine o yıl, Takriri Sükûn yasasıyla kapatıldı. 1945 yılı öncesinde ikinci mu-

halefet partisi, Cumhuriyet Halk Partisi yöneticilerinin izniyle kurulan ve kısa bir süre sonra kendiliğinden kapanan Serbest Cumhuriyet Fırkası'ydı.

Ancak özellikleriyle çok partili hayatın ilk muhalefet partisi Milli Kalkınma Partisi'dir. Etkisi olmayan bu partinin ardından, 7 Ocak 1946 yılında Demokrat Parti kurulmuş ve 1950 yılında da iktidara gelmişti.

İlk gülleyi Ahmet Fetgeri attı

Ülkemizde Gülle Atma Sporu ilk kez 1903 yılında kurulan Beşiktaş Jimnastik Kulübünde yapıldı. Bu oyunun öncüleri, Ahmet Fetgeri'yle Gülleci Semai'ydi.

İlk kartpostalımız 1874'te basıldı

Tarihimizdeki ilk kartpostal 1874 yılında posta örgütünün kurulmasıyla birlikte kullanılmaya başladı. Kartondan yapılan posta kartları haberleşmede kolaylık sağlıyordu. Bu çeşit yazışma biçimi, 1869'da Avusturya'dan dünyaya yayılmıştı.

Hemşirelerimiz 1911'den beri var

Türkiye'de ilk hemşirelik Kızılay'ın 1911 yılında açtığı kurslarla başladı. Pek başarılı olmayan bu kurslardan yetişenler, Balkan ve I. Dünya Savaşlarında görev aldı. Türkiye'de ilk gerçek hemşireler 1927 yılında yine Kızılay'ın İstanbul'daki Hemşirelik Okulunu bitirenlerdi.

İlk elektrik santralı 1913'te kuruldu

Ülkemizdeki ilk elektrik santralı 1913 yılında İstanbul'da, Silahtarağa'da kuruldu. Böylelikle Türk halkı ilk kez elektrikten yararlanmaya başlıyordu. Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra elektrik üretimine büyük hız ve önem verildi.

İlk anayasamız Kanunu Esasi

Tarihimizdeki ilk Anayasamız 23 Aralık 1876 günü yürürlüğe giren "Kanunu Esasi"dir. O dönem içinde, kişi hak ve özgürlüklerini belirleyip yayma yolunda birtakım çabalara girişilmiş, 1808'de "Senedi İttifak" ve 1839'da "Gülhane Hattı Hümayunu", öbür adıyla "Tanzimat Fermanı" ilan edilmişti. Ancak her iki belge de, devletin temel kuruluş ve işleyişiyle ilgili yargılara yer vermemeleri nedeniyle, gerçek anlamda bir anayasa sayılamazdı. Bunlar birer hak bildirisi niteliğindeydi. "1876 Kanunu Esasi"si, gerçek anlamda ilk Anayasa'dır.

Eskrimi Türkiye'ye o öğretti

Türkiye'de ilk eskrim öğretmeni Hüsnü Beydi. 1901 yılında Fuat Balkan, Ömer Lütfi ve Refik Beyleri çalıştırarak ilk Türk eskrimcilerini yetiştirdi. Bu üç eskrimci, II. Abdülhamit'in önünde İtalyanlarla yaptıkları karşılaşmaları kazanınca, padişah buyruğuyla eskrim, askeri okullarda zorunlu ders olarak öğretilmeye başlandı. 1906 yılında Edirne Harp Okulu'nun öğretmenliğine Fuat Balkan atandı.

İlk barajı II. Osman yaptırdı

Ülkemizdeki ilk baraj 1619 yılında Osmanlı padişahı II. Osman'ın yaptırdığı "II. Osman" ya da öbür adıyla "Topuz Bendi"ydi. Yüksekliği 9 metre 91 santimetreydi. III. Ahmet, 1722'de 9 metre 41 santimetre yüksekliğindeki Büyük Bent'i yaptırdı.

Osmanlılar devrinde yapılan en büyük baraj, 1890'da yapımı bitirilen 18.5 metre yüksekliğindeki Elmalı Benti'ydi.

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk ve en önemli baraj da 1936'da tamamlanan Çubuk Barajıydı. Yüksekliği 33 metreyi geçiyordu.

İlk muzu 1870'te yedik

Türkiye'ye ilk muzun girişi 1870 yılındadır. Önceleri İskenderiye'den Antalya'ya süs bitkisi olarak getirildi. Yine 1870'te Musa Kavendiş adlı bir başka türün meyveleri, küçük fakat tadı güzel ve kokuluydu. Bu kez de bu türün üretimine hız verildi. Ancak muzun dışardan alımı daha kolay ve ucuzdu. Dışardan alınan bu üstün nitelikteki muzlar, Türkiye'deki üretimi bir süre engelledi. 1950 yıllarında Antalya, Anamur, Alanya, Dörtyol, Fenike, Adana'da muz üretimi genişledi ve geliştirildi. Türkiye'nin Güney Akdeniz bölgesinde yetiştirilmekte olan muzun tamamı yine Türkiye'de tüketilir. Verimi, üstün nitelikleriyle Anamur'da yetiştirilen muz, ülkemizde en tutulanıdır.

İlk referandumu 1961'de yaptık

Ülkemizdeki ilk referandum 9 Temmuz 1961 günü Anayasanın onaylanması nedeniyle yapıldı. Anayasayı onaylayan seç-

menler, üstünde "evet", onaylamayanlarsa "hayır" yazılı pusulayı kullandı. Oy verme süresi saat sekizden on yediye dek sınırlıydı. Oy vermede genel seçim kuralları uygulandı. Bu ilk referandum sırasında oy kullanabileceklerin sayısı 12.747.901 olarak saptandı. 10.320.751 yurttaşımız oylamaya katıldı. Geçerli sayılan oylardan yüzde 61.7'si 1961 Anayasası'na "evet", yüzde 38.3'ü "hayır" dediler. Anayasa böylece onaylanıp yürürlüğe girdi.

Bu ülke 1776'dan bu yana mühendis yetiştiriyor

Tarihimizde "mühendis" sözcüğü ilk kez Sultan III. Selim devrinde kullanıldı. 1776 yılında öğretime başlayan "Mühendishaneyi Bahri Hümayun", İstanbul'da teknik konularda uzman subay yetiştirmek amacını güdüyordu, bugünkü Deniz Harp Okulunun çekirdeğiydi. 1795 yılında açılan "Mühendishaneyi Berriyi Hümayun", İstanbul'da topçu subayı yetiştirmek için kuruldu. Dört yıl süreli okulun en yetkili kişisi, "başhoca"ydı. En ünlü başhoca, İshak Efendiydi. 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi adını alan eğitim kuruluşunun ilk adı "Mühendishaneyi Berriyi Hümayun"du. III. Selim dönemine gelinceye dek inşaat mühendisinin yaptığı işleri görenlere "bennâ" denirdi.

İlk müsteşarı II. Mahmut göreve atadı

Türkiye'de ilk müsteşarlığın kuruluşu II. Mahmut'un devrine rastlar. Batı etkisinde girişilen çabaların yanı sıra yönetimde de yenileştirme yapmak gerekiyordu. Bu nedenle 1837 yılında "Kethüdayı Sadrı Âli" Mülkiye Nazırlığına, "Reisülküttaplık" da

Hariciye Nazırlığına çevrildi. Bu iki nazırlığa birer müsteşarlık eklendi. 1838 yılında Bahriye Müsteşarlığıyla Evkaf Nezareti Müsteşarlığı kuruldu. 1839'da Abdülmecit tahta çıkınca Koca Rüstem Paşayı sadrazam yaptı. Ardından da Sadareti Uzmâ Müsteşarlığı adıyla yeni bir müsteşarlık kuruldu. Tanzimat'tan sonra sadaret müsteşarlarının rütbeleri vezirliğe yükseltildi.

Bugünkü anlamda müsteşar, bakanlıklarda ve elçiliklerde bakandan ve elçiden sonra gelen en büyük yöneticiydi.

İlk nişanı III. Selim verdi

Tarihimizdeki ilk "nişan" verme geleneği III. Selim'le başladı. 1801 yılında verilen bu ilk nişan, İskenderiye savaşlarında başarı göstermiş olan Ahmet Kaptan'la, İngiliz deniz subayı Hakenson'a verildi. Hilal Nişanı diye anılıyordu. Devlet tarafından bir kişi ya da kişilerin onuruna veyahut da unutulmayacak bir olayın anısı için nişan vermek, madalyadan çok daha sonradır. Nişan boyuna ya da sol göğüs üstüne takılırdı. Her nişanın bir özel adı vardı ve "berat"la (bir çeşit kullanma yetkisi, belgesi) birlikte verilirdi. Nişanlar yalnız özel kişilere değil tümen, alay, gemi, kurum gibi tüzel kişilere de verilebilirdi.

Osmanlı padişahları yabancılara nişan verir, fakat kabul etmezdi. Yabancılardan ilk nişan alan, Osmanlı sultanı Abdülmecit'ti. Fransızların verdiği Lejyon Donör nişanını dostluk ilişkileri nedeniyle almıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra nişanlar ve madalyalarla onları kullanmak âdeti kaldırıldı. Yalnız savaş madalyaları bu kuralın dışında tutuldu. Osmanlılar devrinde verilen nişanlar şunlardı: 1801'de Hilal nişanı, 1831'de Nişanı İftihar, 1832'de Tasviri Hümayun nişanı, 1839'dan 1861'e dek Nişanı İftiharlar; Murassa nişanı, Nişanı İmtiyaz, Mecidî ni-

şanı; 1861'de Nişanı Âli İmtiyaz, 1862'de Nişanı Osmanî, 1878'de Şefkat nişanı, 1878'de Nişanı Âli İmtiyaz, 1892'de Hanedanı Âli Osman nişanı, 1910'da Maarif nişanı, 1910'da Meziyet nişanı, 1916'da Meclisi Mebusan Azalarına Mahsus nişan.

Noterler bizde 1879'dan beri var

Ülkemizdeki ilk Noterlik Örgütü'nün kurulması 1879 yılına rastlar. Osmanlı Devletinde senet düzenleme ve onaylama işlemleri, dini kaidelere göre yapılırdı. Kadılar, naipler bu işlere bakarlardı. 1868 yılında ticaret mahkemelerine bağlı bir ticaret kalemi kurulunca düzen de tümüyle değişti. Ancak bu daire, tam anlamıyla bir noterlik kuruluşu değildi. 1379 yılında Fransız noterlik yasasından çevrilen bir tüzük, Türkiye'de noterliğin başlangıcı sayılır. Bu yasa 1913 yılına dek yürürlükte kaldı. Bugünkü anlamda noterlik 1938 yılında çıkarılan yasayla düzenlendi. Noterler, asliye mahkemelerinin görev bölgeleri içinde yasalarla görevlendirilen ve yasalarda belirlenen işlemleri yapan, özel durumlu memurlardı.

Diyanet İşleri 1924'te kuruldu

İlk Diyanet İşleri Başkanlığı 3 Mart 1924 günü kuruldu. Türkiye'de din işlerini yürütmekle görevli bir örgüttür. Başbakanlığa bağlıdır. 1920 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı bakanlıklar gibi bir de Seriye ve Evkaf Vekâleti (Din ve Vakıflar Bakanlığı) vardı. 1924 yılında bu bakanlık kaldırıldı.

İlk ayakkabımız Beykoz'dan...

Türkiye'de ilk ayakkabı yapımevi İstanbul'da, Beykoz'da kurulmuştu. 1810 yılında Hamza Bey adında birisi tarafından deri yapımevi olarak açılmış, sonraları burada kundura yapılmaya başlanmıştı. Sultan II. Mahmut, 1816 yılında ordu ayakkabılarının buradan sağlanmasını istemişti.

İlk elektrikli tren Sirkeci'den kalktı

Ülkemizdeki ilk elektrikli tren 1955 yılında İstanbul'da, Sirkeci-Halkalı arasında çalışmaya başladı. İstanbul'un Anadolu yakasındaki Haydarpaşa-Gebze arasındaysa, 1969 yılında ikinci elektrikli tren işletilmesine geçildi.

İlk atlarımız Çifteler'de yetişti

Ülkemizin ilk at üretme çiftliği (hara) 1913 yılında Eskişehir'de, Çifteler'de (o zamanki adıyla Aziziye'de) kuruldu. Kurtuluş Savaşında Yunanlılar burayı da yakıp yıkarak kullanılmaz duruma getirdiği için, 1923 yılında yeniden düzenlendi. Böylece, Türkiye'de ilk at yetiştiriciliği başlamış oldu.

İlk baroyu yabancılar kurdu

Ülkemizdeki ilk baroyu 1870 yılında kapitülasyonlardan yararlanan yabancı uyruklu avukatlar kurdu. Sosyete dö baro dö Konstantinopl, yani İstanbul Avukatları Topluluğu adıyla kurmuşlardı. İlk Osmanlı barosunun ortaya çıkışı 1876 yılındadır.

Bu topluluğa 62 avukat kayıtlıydı. Bunlardan 11'i Müslüman, 11'i Rum, 38'i Ermeniydi. Bugünkü anlamıyla baro, her ilde en az on beş üyesi bulunan ve avukatlık yasası uyarınca görevlerini onur ve dayanışma içinde toplumun çıkarına göre geliştirip yapmayı amaç edinen avukatlar arası bir topluluktur.

İlk baruthane II. Bayezit'in eseri

Türklerde ilk Baruthane (barut yapımevi) Osmanlı padişahlarından II. Bayezit tarafından İstanbul'da, Kâğıthane'de kuruldu (1490). Baruthane ismi, ordu ve donanma için barut yapan yerlere verilirdi.

İlk topları Burak Savaşında kullandık

Tarihimizde denizde topla yapılan ilk savaş Burak Deniz Savaşıydı. Türk donanmasının uyguladığı topla savaşmak biçimi, dünyada ilk kez oluyordu. Türk donanmasının on düşman savaş gemisini topla batırması olayı dünya denizcilik tarihine geçmişti.

İlk hava şehidimiz
Tayyareci Fethi ve Sadık Beydi

Tarihimizdeki ilk hava şehitleri Tayyareci Fethi Beyle yardımcısı Sadık Beydi. Denizcilik Okulunu bitiren Fethi Bey, havacılık konusunda çalışmalar yapmak için 1911 yılında İngiltere'deki Bristol uçak fabrikasına gitti. Türkiye'ye dönün-

ce yüzbaşılığa yükseldi. İstanbul'dan Kahire'ye uçma isteği, Toroslar'da uçağıyla birlikte parçalanmasıyla sonuçlanmıştı. Bu yolculuğu, Fethi ve Nuri Beyler ayrı ayrı uçaklarla gerçekleştirmeyi kararlaştırdı. Nuri Beyle yardımcısı Prens Celadettin; Fethi Beyle yardımcısı Sadık Bey Muaveneti Milliye adlı uçaklarla aynı anda büyük sevgi gösterileriyle uğurlandı. Nuri Beyle yardımcısı, bozuk hava koşulları nedeniyle bir süre sonra İstanbul'a döndüler. Fethi Beyle Sadık Bey bu bozuk hava koşullarını yendiler, ama bilinmeyen bir nedenle, Kahire'ye ulaşmalarına pek az kala, Taberiye ilçesinin Şimriye bucağı dolaylarında uçakları düşerek parçalandı. Bugün İstanbul'da, Fatih parkında onların anısına dikilmiş bir anıt vardır.

İlk kadın muhtar Gül Hanımdı

Türkiye'de ilk kadın muhtar Gül Hanımdı. Türk kadınına köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde oy kullanma hakkı veren kanunun 1934 yılında kabulünden sonra yapılan seçimlerde Çine ilçesinin Demirdere köyünde Gül Hanım, erkek rakiplerini alt ederek muhtarlığı kazanmış; böylece, Türkiye'nin ilk kadın muhtarı sıfatını almıştı.

İlk fotoroman 1961'de yayınlandı

Ülkemizde ilk fotoroman 1961 yılında yayımlandı. Yurdumuzda bugün çeşitli adlarla yayımlanan fotoroman türündeki yayınlar, bir dizi fotoğrafla oluşan öyküleri belirli bir biçimde, okura sinema rahatlığıyla iletmektedir.

Fuar kültürümüz İzmir Fuarıyla başladı

Türkler, eski çağlardan beri belli günlerde alışverişlerini panayır denilen pazarlardan yapıyorlardı. Bu pazarlarda canlı hayvan ve mal alım-satımı yapılırdı. Ancak panayırlar, bugünkü anlamıyla fuar olmaktan çok uzaktılar. Panayırların ulusal sayılabilecek nitelikteki ilki 1927'de İzmir'de kurulmuştur. İzmir Valisi Kâzım Dirik'in çabasıyla kurulan bu panayır, 1933'te bugünkü Kültürpark'ın yanına alındı. Daha sonra Kültürkpark bu iş için düzenlendi ve 1947 yılında İzmir Enternasyonal Fuarı adını alarak, uluslararası fuar niteliğini kazandı.

Bu da ilk ilkyardım hastanemiz

Türkiye'de ilk İlkyardım Hastanesi 1879 yılında İstanbul'da, Taksim'de, Sıraserviler Caddesi'nde, Fransız din adamları tarafından kuruldu. 1919 yılına dek dispanser olarak kullanıldı. Operatör Nazım Hamdi burasını ilkyardım hastanesi durumuna getirdi. Hastane bir süre sonra Çapa'ya, oradan da Şişli'ye taşındı. Bugün, Sıraserviler Caddesi'ndedir.

İlk kır koşusu 1920 yılında yapıldı

Türkiye'de ilk kır koşusu 1920 yılında Robert Kolej tarafından düzenlendi. Bu koşu ve ondan sonra yapılanlar, kır koşusundan çok sokak koşusuydu. Yine de kır koşularının başlangıcı sayılabilirlerdi. İlk kır koşusu, kurallara uygun olarak 1923 yılında yapıldı. Maslak'la Mecidiyeköy arasında yapılan bu ilk kır koşusunu Ömer Besim Koşalay kazandı. Türkiye Kır Koşusu Birincilikleri de ilk kez 1937'de yapıldı, Şevki Eren birinci oldu.

İlk reklam şirketimiz 1909'da kuruldu

Ülkemizde ilk reklamcılık şirketi, İlancılık Şirketi adıyla 1909 yılında kuruldu. Gazete ilanlarının dağıtımını bu kuruluş sürdürdü. II. Dünya Savaşının sonunda Türkiye'de mallarını pazarlayan yabancıların reklama verdikleri önem sonucu, Batılı anlamda reklam ajanslarının kurulması sağlandı.

Sekban Örgütü I. Murat'ın eseri

Tarihimizde ilk Sekban Örgütü'nün kuruluşu I. Murat devrindedir. Başlangıçta tazı beslemek ve padişahla birlikte ava çıkmakla yükümlüydüler. Sekban ortaları, 1451 yılına gelinceye değin tek başlarına bağımsız bir kuruluş durumundaydılar. Yeniçeri ocağıyla hiçbir ilişkileri yoktu. Kapıkulu ocaklarının dışında, eyalet paşaları ve sancak beylerinin de sekbanları vardı. Sınır boylarındaki sekbanların aylıkları devlet, eyalet ve sancaklarındakilerin de bağlı bulundukları eyalet ve sancak beyleri tarafından verilirdi. Gerektiğinde sınır boylarındaki sekbanlar, köylerden ya da Hıristiyanlardan devşirilirdi. Eyalet sekbanları, bağlı bulundukları valinin dışında kimseden buyruk almazlardı. Bunlar, valinin bir çeşit, "fedai"si durumundaydılar. Başlarında sekban bölükbaşısı ya da bayraktarları bulunurdu. Belli başlı silahları, tüfek ve kılıçtı.

Türkiye'de kâğıdın kısa tarihi

Türkiye'de ilk kâğıtçılık Urfa'nın Türkler tarafından alınmasıyla başlayan II. Haçlı Seferine (1147-1149) katılan, bugünkü Montgolfierlerin atası, Türklere esir düşünce kâğıthanelerde ça-

lıştırıldı. Esirlikten kurtulunca öğrendiklerini Avrupa'da anlattı ve torunlarından Ambert, Vidalon'da kâğıthaneler kurdu (1557). İtalya'daki Anconalılar da kâğıtçılığı, Haçlı Seferlerine katılarak Anadolu'daki kâğıthanelerde öğrenip yurtlarına döndüklerinde, Fabriano'da kâğıthaneler kurdular. Böylece Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya yerleşen Türklerin kâğıthaneler kurdukları anlaşılmaktadır. İstanbul'un Kâğıthane köyünde kurulmuş bulunan tarihi kâğıthane, 1453'ten III. Selim zamanına kadar (1189-1808), aralıklı olarak işletildi. Kâğıthane bir ara barut yapımında kullanıldı; sonra yeniden kâğıthane oldu. Aralıklı olarak çalışan bu eski kâğıthanenin kesin kapanış tarihi bilinmemektedir. II. Bayezit zamanında Bursa'da da bir kâğıthane vardı. 1486 yılında çalışmakta olan Bursa kâğıthanesi, Alacahırka Mahallesi'nde Cilimboz Deresi kenarında kurulmuştu; dolapları dere sularıyla dönmekteydi. Bursa kâğıthanesi 1520 tarihine kadar çalıştı. Türkiye'de matbaanın kuruluşundan sonra artan kâğıt ihtiyacı dolayısıyla 1746 yılında Yalova'nın Elmalık köyü yanında, Halk Deresi kenarında Yalakâbâd kâğıthanesi kuruldu. Yalakâbâd kâğıthanesinin, Türk matbaacılığının kâğıt ihtiyacını karşılama yolundaki başarıları, XIX. yüzyıl yarısına kadar sürdü. 1803 yılında, Beykoz yakınındaki Hünkâr İskelesi adlı yerde yeni bir kâğıthane kurulup işletildi. Mahmut II zamanında Hünkâr İskelesi Kâğıthanesi çok gelişti. Burada üretilen kâğıtlarda "İslambul" filigranı, kuruluş tarihi ve işletme yılı sayısı vardı. Avrupa'da kâğıt yapımının makineleşmesinden sonra, Osmanlı Hükümeti de İzmit'te bir kâğıt fabrikası kurulmasına karar verdi. Ancak bu girişim gerçekleşemedi. Osmanlılar devrinde işletilebilen ilk kâğıt fabrikası (yani makineyle kâğıt yapan fabrika), özel girişim tarafından İzmir'de, Halkapınar semtinde kuruldu (1846). İzmir-Halkapınar kâğıt fabrikası, buhar makinesiyle işliyor, ham madde olarak kullandığı paçavradan kâğıt hamuru fabrikada hazırlanıyordu. Kapitülasyonlardan yararlanan Avrupa kâğıtçıları,

damping yaparak, Halkapınar fabrikasını 6 ay sonra kapattırmayı başardılar. 1887 yılında, her türlü kâğıt yapımı için, fabrika kurma imtiyazı alan Başmabeyinci Osman Bey, 300.000 altın lira sermayeli bir şirket kurdu. Beykoz'da açılan Hamidiye Kâğıt Fabrikasındaki dört kâğıt makinesinden biri sigara kâğıdı yapımına aitti. Cumhuriyet devrinde sürekli çalışmalar sonunda, sanayi planına alındı. Etüt ve projeleri kâğıt mühendisi Mehmet Ali Kâğıtçı tarafından hazırlanmış bulunan, ilk kâğıt ve karton fabrikasının temeli, İzmit'te 1934 yılında atıldı. İnşaatı, makinelerinin montajı vb. 20 ay sürdü ve ilk Türk kâğıdı 18 Nisan 1938 (resmî açılış 6 Kasım 1938) tarihinde yapıldı. Aynı tarihte ikinci kâğıt fabrikasıyla paçavra, saman ve odun selülozları fabrikalarının da temeli atıldı. Açılış töreni 1944 yılında yapıldı. İzmit'te kurulan İlk Türk kâğıt fabrikası, zamanla genişletilerek, 1954'te 3., 1957'de 4. ve 1959 yılında da 5. kâğıt fabrikaları ve bunların ek tesisleri hizmete açıldı, ilk kâğıt fabrikasının 1934'teki adı Sümerbank Kâğıt ve Karton Fabrikasıydı.

İlk İmtiyaz Madalyası'nı II. Abdülhamit vermişti

Tarihimizde ilk İmtiyaz Madalyası'nı, II. Abdülhamit vermişti. 11 Ekim 1885 tarihli bir buyrukla devlet ve ülke çıkarlarını gözetmiş, gittikleri yerde başarı sağlamış kişilere verilmesi öngörülmüştü. Altın ve gümüşten olmak üzere iki çeşitti. Sonradan savaşlarda olağanüstü kahramanlık gösterenlere de verilir oldu. Sahiplerinin ölümünden sonra geride kalanlarınca takılamaz, devlete de geri verilmezdi.

1868'den bu yana Kızılay var

Türkiye'de Kızılay Derneği 11 Haziran 1868'de İstanbul'da, "Osmanlı Mecruhini Askeriye İane Cemiyeti" adıyla çalışmalarına başladı. "Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti, Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti, Türkiye Kızılay Cemiyeti" adlarını da alan bu kuruluşun 1947'den beri Türkiye Kızılay Demeği'dir. Türkiye Kızılay Derneği tüzel kişilikli, özel türel (hukuki) yargılara bağlı, bağımsız bir yardım kuruluşudur. Genel merkezi 1925 yılında İstanbul'dan Ankara'ya taşındı. Her yılın 29 Ekim ve 4 Kasım arasında derneğin amaç, görev ve uğraşlarını belirlemek, göstermek ve yaymak için çeşitli yerlerde törenler düzenlenir, söylevler verilir, belgesel filmler gösterilir. Kızılay haftası diye adlandırılan bu sürede eğitim kuruluşları, Kızılay şubeleri, derneğin yararlarının anlatılmasına yardımcı olurlar.

İlk heykelin yapımına 1914'te başlandı 4 yılda bitirildi

Ülkemizde ilk heykel 1914 yılında başlanıp 1918 yılında bitirilen ve Hafik-Zara yolu üzerinde 10 metre sütun üstüne dikilen Osman Gazi'nin büstüdür.

İlk Türk Heykeltıraş İhsan Aksoy'du

Ülkemizde yetişen ilk Türk Heykeltıraş İhsan Aksoy'du. Sanayii Nefise'nin (Güzel Sanatlar) heykel bölümünü bitirince devlet yarışmasını kazanarak 1890'da Fransa'ya gitti. Sanatını Dölua, Tomas ve Soldi'nin atölyelerinde geliştirdi. Paris'te bir de sergi açtı. 1895'te Türkiye'ye döndü. Çağdaş Türk heykeltıraş-

lığının ilk sanatçısı sayılan İhsan Aksoy'un, İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde yapıtları vardır. Osman Hamdi Bey, Kerime Salahur, Nimet Hanım büstleri, kişiliğini gösteren ünlü yapıtlarındandır. Bugün, İstanbul'da, Kadıköy'de, Süreyya sinemasının girişindeki alçak kabartmalar, onun ürünüdür.

İmza geleneği 15. yüzyılda başladı

Tarihimizde imza atmak geleneği, on beşinci yüzyıl sonlarında başladı. Osmanlı Türklerinden günümüze kalabilen eski eserlerde imza, iyilik dileyen sözle birlikte olurdu. Minyatür ve yazma levhalarda imza, bir süsleme öğesiydi. Hat sanatında ancak padişah izniyle imza atılabilirdi.

İnsan Hakları Günü 1949'dan beri kutlanıyor

Türkiye'de İnsan Hakları Günü'nün ilk kutlanışı 10 Aralık 1949'dadır. Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini 6 Nisan 1949 günü Bakanlar Kurulu kararıyla benimsedi. 27 Mayıs 1949 günü yürürlüğe giren bu karar uyarınca, her yılın 10 Aralık gününün, İnsan Hakları Günü olarak kutlanması kesinleşti.

İlk kız lisemiz: İnas İdadisi

Ülkemizde ilk Kız Lisesi "İnas İdadisi" (kızlar lisesi) adıyla 1911 yılında açıldı. İlkin İstanbul'da, Kabasakal'da öğretime geçen okul bir yıl sonra yanınca Beyazıt'a; 1913'te de öğrenci sayısı artınca Aksaray'da büyük bir konağa taşındı. 1915 yılın-

da "Bezm-i Alem Valide Sultani" adıyla şimdiki kız lisesinin olduğu yerde ahşap bir yapıya, oradan Süleymaniye'ye yerleşti. Bir büyük yangın sonucu İstanbul Kız Lisesi adını alarak Vefa Lisesinin bulunduğu yerde öğretimi sürdürdü.

İlk kibritimizi 1929'da çakabildik

İlk kibrit fabrikamız İstanbul'da Büyükdere-Bahçeköy yolu üzerinde açıldı. Türkiye'de bu tarihe gelininceye dek kibrit dış ülkelerden alınırdı. 1929 yılında çıkarılan bir yasayla kibrit yapım, alım ve satımı Tekel Genel Müdürlüğü'ne verildi. 1956'dan sonra kibrit yapımı ve satımı serbest bırakılınca, Tekel'in yanı sıra özel fabrikalar da kuruldu.

Kilercibaşılık Fatih zamanında başladı

Tarihimizde ilk kiler odası Fatih Sultan Mehmet tarafından kuruldu. Bu örgütün en büyüğü ve sorumlusu, "kilercibaşı" denilen bir albaydı. Kilercibaşıların denetim ve gözetimindeki kilerliler, padişahın yiyeceğiyle görevliydiler. Kilercibaşı, yemeklerin getirilişinde en önde bulunur, padişahın sofrasını hazırlar, yemek sahanının kapağını kaldırır, yenilenin yerine yenisini sunardı.

İpeğin merkezi hep Bursa oldu

Ülkemizde ilk ipekböceği 1587 yılında Bursa'da yetiştirildi. Türkiye'de ilk ipek dokumacılığının geçmişi, Selçuklulara

uzanır. Selçuklu hükümdarlarının Sivas'ta ipek dokutup dost bildikleri Avrupa ülkelerinin bazı krallarına bu ipek dokumalardan armağan ettikleri bilinmektedir. Avrupa müzelerinde saklanan bu ipek işlerinde kişilikli hayvan desenleri göze çarpar. Genellikle bir başlı dört kaplanlı bir çember, sırtlarını birbirine dayamış iki aslan ya da gagaya iki kuş, sekiz köşeli bir çokgen içinde görünür. İpek dokumacılığı en çok Bursa'da gelişmiştir. Bu sanat dalında en ileri uluslardan Çin bile, Bursa ipeklilerinden satın almıştır. Ayrıca, Balkan devletleri, Macaristan, İtalya ve Polonya da Bursa ipeklilerinin alıcısıydılar. On beş ve on sekizinci yüzyıllarda ipek dokuma evlerinin sayısı Bursa'da oldukça kabarıktı. Türkiye'de ilk ipek fabrikası 1838 yılında üretime başladı. Bunu kısa bir süre sonra Bursa'da, yaklaşık olarak elli ipek fabrikası izledi. 1851 yılında Londra Sanayi sergisinde Türk koza ve ipekleri gösterilerek ilk kez uluslararası bir sergiye katılınmış olundu. Bunu bilimsel bir yola koymak için de 1894 yılında Bursa Darülharîr'i (İpekevi) açıldı.

Kimya endüstrimiz İzmit'te başladı

Ülkemizdeki ilk Kimya Endüstrisi, İzmit'teki klor ve sudkostik, Karabük'teki sülfürik asit, amonyum sülfat ve naftalin üreten kuruluşlarla başlar. Son yıllarda ilaç, boya, yapma gübre üretimi de gelişme gösterdi.

Kahraman Deliler'in kısa tarihi

Tarihimizde ilk Deliler Örgütü'nün kuruluşu on beşinci yüzyıl sonuyla on altıncı yüzyıl başları arasındadır. İlk kez

Balkanlar da kurulan örgüt, bir çeşit atlı asker sınıfıydı: Osmanlı Devletinin gözü pek, hiçbir şeyden yılmayan bu topluluğuna, bir ara "deliller" adı verildiyse de, halk yine ilk kuruluş adları ve özellikleri olan deliler sözcüğünü kullandı. Deliler, savaşta yararlık gösterince ağa; ağalıkta başarılı olurlarsa delibaşı olurlardı. Delibaşı, vezir dairelerinde ve sadrazam kapısındaki önemli kumandanlardandı. Törenlerde, koruyuculuk göreviyle sadrazamın önünde yürürlerdi. Halife Ömer, deli ocaklarının başı sayılır. İlkin Rumeli beylerbeyiyle sınır beylerinin buyruğunda olan delilerin örgütleri zamanla genişledi. Anadolu beylerbeyi ve vezirlerinin de buyruğunda örgütleri kuruldu.

"Deliler silah olarak, tekne kalkanlar, eğri palalar, mızraklar, atlarının eyerine bağlanmış bozdoğanlar taşırlardı. Vahşi hayvan derilerinden yapılmış ve kartal tüyleriyle süslü külah takarlar; aslan, kaplan, tilki ve kurt derilerinden yapılmış elbiseler giyerlerdi. Ayaklarında "serhadlik" denilen mahmuzlu, burunları sivri, arkaları yüksek çizmeler vardı. XVII. yüzyılda deli kıyafetlerinde bazı değişiklikler yapıldığı görülür. Bu tarihten sonra deliler, başlarına bir arşın (eskiden kullanılan ve aşağı yukarı metrenin üçte ikisine eşit olan uzunluk ölçüsü) uzunluğunda, siyah kuzu derisinden, boru gibi, üzeri sarıklı kalpak giymeye başladılar.

Delilerden elli altmışı bir "bayrak" olurdu. Bu bayraklara kumanda eden kişilere ise, "delibaşı" denirdi. Deli ocağına giren genç, ağalardan birinin yanında yetişir, ocağın usul ve âdetlerini öğrenir, eğer deli olması uygun görülürse, din ve devlet için savaşacağına, hiçbir savaştan kaçmayacağına yemin ettirilir, tören ve dualarla başına deli kalpağı giydirilip ağa çırağı olarak ocağa kaydedilirdi. Yeminini tutmayan deliler, keçe külah edilerek ocaktan kovulurdu. Kaynaklarda, delilerin gördükleri görev karşılığı olarak XVII. yüzyılda 12, 15 akçe arası bir ücret aldıkları belirtilir. Sonraları bu ücret yalnız savaş zamanları için verilmeye başlandı.

Bu da deniz fenerlerinin kısa geçmişi

Türkiye kıyılarında deniz fenerleri yapımına Kırım Savaşı sırasında başlandı. Boğazlar'da Anadolu ve Rumeli, Karadeniz'de Karaburun, Marmara'da Yeşilköy, Çanakkale'de Çimenlik, Kumkale, Gelibolu Fenerleri, 1856 yılında dikilmişlerdi. Bu deniz fenerlerinin yapılmasındaki amaç, İngiliz ve Fransız gemilerinin kolaylıkla Karadeniz'e çıkabilmelerini sağlamak içindi. 1857 yılında da İstanbul'da Ahırkapı, Çanakkale'de Nara ve Kilitbahir fenerleri yapıldı.

İlk rüştiyeyi II. Mahmut açtı

Tarihimizdeki ilk rüştiye (ortaokul derecesindeki okul) 1858'de İstanbul'da öğretime başladı. Sübyan okullarının yeterli bir öğrenim sağlayamaması, rüştiyenin açılmasını gerektirdi. Rüştiye adı, Sultan II. Mahmut tarafından konuldu. Askeri ve sivil (mülki) olmak üzere iki çeşit rüştiye vardı. 1848'de bu okullarda matematik ve coğrafya dersleri de okutulmaya başlandı. Sonraları rüştiyelerde bilimsel derslere daha çok önem verildi.

İlk kız rüştiyesi 1859 yılında açıldı. 1923 yılına değin kız ve erkek ortaokullarına rüştiye dendi.

İlk basım İbranice bir Tevrattı

Ülkemizde ilk basım 1493 yılında İstanbul'da, 1495 yılında da Selanik'te bir basımevi açan Musevilerin İbranice Tevrat, yorum, dilbilgisi, tarih türünde kitaplar basmalarıyla başlar. Bunları, İtalya'da basım işlerini öğrenen Tokatlı Apkar adlı bir Ermeni asıllı yurttaşımızla oğlu Sultanşah'ın birlikte kurdukları

basımevi izledi. 1567'de ilk kez bir Ermenice dilbilgisi kitabı yayımlandı. 1627'de Nikodemos Metaksas adındaki bir din adamı, Londra'dan getirttiği basımevi gereçleriyle Museviliği yeren küçük bir kitap çıkarttı.

1917'den bu yana Basın Birliğimiz var

Türkiye'de ilk Basın Birliği 25 Haziran 1917 günü Mahmut Sadık Beyin başkanlığında kurulan Osmanlı Matbuat Cemiyeti'ydi. İlk genel kurul toplantısını 1 Mart 1918'de yaptı ve kurul başkanlığına Hüseyin Cahit Yalçın getirildi. Sonra ayrı bir tüzüğe bağlı bir Matbuat Kulübü açıldı. Mütareke'den sonra "Osmanlı" sözcüğü kaldırıldı ve adı Türk Matbuat Cemiyeti oldu. Türk Matbuat Cemiyeti'nin ilk başkanı da Velit Ebüzziya idi.

Bu da ilk basımevi tüzüğümüz

Ülkemizde basım ve basımevi işlerini düzenleyen ilk tüzük 1857 yılında yayımlanan "Matbuat Nizamnamesi" idi. Bu tüzüğe göre, basımevi açmak isteyen, "Maarif ve Zaptiye Nezareti"ne başvuracaktı. Yapılacak araştırma ve soruşturmanın sonucunu "Maarif Meclisi", "Maarif Nezareti"ne bildirdikten sonra "Zaptiye Nezareti" basımevi açma ve çalıştırma belgesi verecekti. Ayrıca burada basılacak her çeşit eser, Maarif Meclisi'ne basılmadan önce götürülecek ve Meclis, "mülken ve devleten bir gûna mazarratı bulunmadığı" yolunda izin verdikten sonra basabilecekti. Yabancıların basımevi kurup yayın yapabilmesi için Hariciye Nezaretinin belge vermesi gerekliydi. Tüzüklere aykırı

davrananların basımevleri kapatıldıktan başka cezalandırılacaklardı. İzinsiz basımevi çalıştırmak ağır suçtu.

Türkiye'de basının doğuş nedeni kamuoyunu, halkı uyarmak, aydınlanmak isteğinden çok, dış ülkelere karşı Osmanlı çıkarlarını savunmak amacını güder. Bu nedenle ilk basın organı olan Lö Monitör Ottoman adlı gazete, Fransızca olarak yayımlanmış ve devletin bir duyuru organı olmaktan öte gidememişti. Bu ilk gazete 1830 yılında II. Mahmut'un buyruğuyla Aleksandr Bılak yönetiminde yayımlanmaya başlamıştı.

Basınımız 1908'den beri özgür!

Tarihimizde basın özgürlüğünün ilk adımı olarak 1908 Anayasasının getirdiği hakları sayabiliriz. 1908 yılından sonra basına özgürlük konusunda zaman zaman yeni imkânlar verilmiş, zaman zaman da kısıtlanmıştı. Basın özgürlüğü en geniş biçimde 1961 Anayasası'yla tanındı.

Kara trenler 1854'ten bu yana yollarda

Tarihimizde ulaşıma ilk açılan demiryolu, 1854 yılında Osmanlılar devrindeki Kahire-İskenderiye demiryoluydu. Türkiye sınırları içinde kalan ilk demiryoluyla İzmir-Aydın arasında döşenen bir bölümdü. Bu yolların hepsi de İngiliz demiryolcuları tarafından yapılmıştı. Osmanlı Devletinin ilk demiryolu yapımına başlaması, Anadolu-Bağdat yolunun bir bölümü olan İstanbul-İzmir demiryolunun döşenmesiyle olmuş, 1873 yılında bitirilmişti.

İlk denemeyi Ahmet Rasim yazdı

Edebiyat tarihimizde ilk deneme Ahmet Rasim'in 1926 yılında "Gurâbâhâne-i Lâklakan" (Leylekler Bakımevi) adıyla yayınladığı kitaplarındaki bazı parçalarla başladığı söylenebilir. Cumhuriyetten önceki dönemde deneme türü örnekleri yoktur.

İlk Basın Ahlak Yasamız

Türkiye'de çeşitli yerlerde yayımlanan dergi ve gazetelerle basın kuruluşlarının temsilcileri 24 Temmuz 1960 günü bir araya geldi. İstanbul Gazeteciler Derneği'nde Türkiye tarihinde ilk kez yapılmış Basın Ahlak Yasası'nı onayladılar. Yasayı uygulamak için bir basın onur kurulu seçildi. Bu kurul yasayı uygulayacaktı. Kurul, on üyeden oluştu. Basın Ahlak Yasası, en uygar ülkelerde bile imrenilecek özgür bir toplumun, özgür basınının kendisini eleştirme ve denetlemesini yapacaktı. Bu, yine basın yoluyla kamuoyuna duyurulacaktı. Düşünme ve düşünceyi özgürce yazma, eleştirme yolunu birçok Batı ülkesi benimsedi.

İlk gazete ilanımız 1860'ta verildi

Basın tarihimizde ilk ilanlar 1860 yılından sonra verilmeye başlandı. Basında yayımlanan ilk reklamlar elbise, ilaç, tabak çanaklarla, Türkiye'ye yeni girmekte olan araçların tanıtılması türündendi. İlk reklamlar; Tercümanı Ahval, Ceride-i Havadis, Tarik gibi gazetelerde yayımlandı. O sıralarda reklamın kişi hayatındaki değeri pek iyi bilinmediğinden, bir reklam kuruluşu da yoktu.

İlk basketbol Robert Kolejinde oynandı

Türkiye'de ilk basketbol Robert Koleji öğrencileri tarafından 1904 yılında oynandı. Türklerin basketbolu ilk defa öğrenip oynamalarıysa, devrin ünlü kalecisi ve Galatasaray Lisesi beden eğitimi öğretmenlerinden Ahmet Robenson'un çabasıyla oldu. Ahmet Robenson, 1911 yılında eline geçen bir Amerikan dergisinde bu oyunu tanıdı ve öğrencilerine oynatmak istedi. Onar kişilik takımlar arasında yapılan ilk karşılaşmada oyun kurallarını bilen olmadığından hepsi sakatlandı.

Demokrasi tarihimiz pek de yeni değil

Türkiye'ye batılı anlamda demokrasinin girişi 1807 yılındadır. 1807 tarihli bir belgeyle alınan kararlarla ilk yenileşme eylemi başlamış oluyordu.

Saatin kısa tarihi

Eskiler sadece güneş saatini, kum saatini ve su saatini bilirlerdi. Harün-ür-Reşid'in Şarlman'a gönderdiği saat, geliştirilmiş bir su saatiydi. X. yüzyılda Jerber adlı bir papaz, saatlere hareket ettirici ağırlığı takan ilk kişi oldu. İslam dininin doğuşundan önce Arapların, İranlıların, Türklerin kullandıkları saatler güneş saatiydi. Güneşin doğusuyla batışı arasında geçen süre birtakım bölümlere ayrılmış, bunlar bir çubuk üzerine ya da özel olarak bir yere dikilen direğe, taşa işaretlenmişti. Her işaret bir zaman süresini gösteriyordu. Eski Türkler daha çok su zaman ölçeğini kullandılar. Gerek Türklerin, gerek Arapların kullandığı güneş saati birkaç türlüydü. Bunlardan biri, bir ağacın ya da

uzun bir taşın üzerine çizilen ve her biri günün belli bir süresini gösteren işaretlerle yapılan saatti. Bu saat belli bir yerde durur, güneş ışınlarının izdüşümlerini belirtmeye dayanan işaretlere göre ayarlanırdı. Her işaret, günün belli bir süreciği içinde güneş ışınının önünü keser, karşısına gelen kertiği gölgelerdi. Böylece, direğin ya da taşın boyunca belli aralıklarla sıralanan çizgiler günün hangi bölümünde bulunulduğunu gösterirdi. Bu direk ya da uzun taş, güneşin doğuşu, göğün en yüksek yerinde bulunuşu ve tam batışı gibi üçüzlü hareketlere dayanıyordu. Böylece sabah, öğle ve akşam gibi üç kesin zaman başlangıcı belirleniyordu. Sonraları, bu zaman sürelerinin araları da eşit bölümlere ayrıldı. Kuşluk, ikindi, grup gibi zaman ayrımları ortaya çıktı. İkinci tür saat, düz bir yüzeye dikilen bir çubuğun yere düşen gölgesini belli bölümlere ayırarak yapılmıştı. Gün doğumundan gün batımına değin geçen süre içinde çubuğun uzayıp kısalan gölgesi yerde işaretlenir, her işaret belli bir zaman süresini gösterirdi, Eski Türklerde, Araplarda, İranlılarda bu tür saatlerin kullanıldığı biliniyor. Üçüncü saat türü, yine güneş ışınlarının izdüşümleriyle ortaya çıkan gölge aralıklarının işaretlenmesi esasına dayanıyordu. Düz ve geniş bir taşın ya da özel bir tahtanın ortasına ince bir çivi çakılır, çivinin düzleme düşen gölge aralıkları özel işaretlerle belirlenirdi. Güneş kursu denen bu ilkel saati ilk defa Hititlerin bulduğu, sonradan Araplara ve Türklere geçtiği söylenir. Anadolu Selçukluları cami, medrese, rasathane ve benzeri büyük kurumlarda güneş saati kullanıyorlardı. Bu arada, daha geliştirilen kum ve su saatleri de yapıyorlardı. On altıncı yüzyıldan sonra çarklı madensel saatler yapılmaya başlandı.

Müziğin 1917'den beri okulu var

Tarihimizdeki ilk Devlet Müzik Okulu 10 Ocak 1917 günü İstanbul'da açıldı. O zamanki adı Darülelhan (konservatuar)'dı. Dört sınıflı olan okulun amacı, müzik tarihini, müzik kurallarını öğretmek, beste yapabilecek yetenekli öğretmenler yetiştirmekti. Ayrıca, bilimsel bir yolla Batının eski ve usta bestecilerinin ürünlerini tanıtacaktı. Türk müziği çalışmaları daha ağır bastı. Dört yıllık denemeler sırasında 1. Dünya Savaşı, barış çabaları gibi olaylar okulun çalışmalarını etkiledi. Beklenen gelişme olmayınca kapandı. Bir süre sonra, İstanbul valisi Haydar Beyin desteğiyle okul çalışmalarına yeniden başladı. Batı müziği bölümü çalışmalarında Besim Tektaş, Muhittin Sadak, Cemal Reşit Rey, Mesut Cemil Tel, Zeki Üngör, Veli Kanık; Türk müziği bölümündeyse, Ahmet Ersoy, Santuri Ziya, Faize Ergin, Hayriye Örs, Mesut Cemil Tel gibi yöneticiler görev aldılar.

1850'den beri dergi okuyoruz

Türkiye'de ilk dergi 1850 yılında yarı Türkçe yarı Fransızca, içinde tıp konusunda yazılar bulunan aylık bir dergi idi. Adı Vakayi-i Tıbbiye (Tıp Olayları) idi. Bu çok özel dergiyi saymazsak, Türkiye'de ilk derginin, Münif Paşa'nın 1861'de yayımladığı Mecmua-i Fünun, (Fen Dergisi) olduğunu söyleyebiliriz.

Basketbolda ilk şampiyon Beykoz

Ülkemizde ilk basketbol ligi 1915 yılında İstanbul'da kuruldu. 1946'da başlayan Türkiye Basketbol Şampiyonluğunu ilk kazanan takımlar şunlardı: 1946'da Beykoz, 1947-48-49-

50 Galatasaray, 1951-52 Harp Okulu, 1953 Galatasaray, 1954 Moda Spor, 1955 Moda Spor ve Galatasaray, 1956 Galatasaray, 1957 Fenerbahçe, 1958 Moda Spor, 1959 Fenerbahçe, 1960 Galatasaray.

Aruz vezni 10'uncu yüzyıldan bu yana var

Tarihimizde aruz vezniyle şiirler yazılmaya başlanması ilk kez onuncu yüzyıla rastlar. Türkçe'de kullanılan ilk aruz vezni de İran Şehnamesi'nin "faulün faulün faulün faul" biçimindeki vezindir. Kutadgu Bilik ve Atabetül Hakayık gibi yapıtlarda kullanılmıştı. İslamiyet'ten önce Türk vezin düzeni heceydi. Aruz, İslam uygarlığına bağlı ulusların şiirde kullandıkları ortak vezindi. Sözcükleri belli kalıplar halinde ifadelendiren aruz veznini çok üstün biçimlere uygulayan şairler yetişmişti.

Türk bayrağının kısa tarihi

İlk Türk bayrağını kimlerin yaptığı kesin olarak bilinmese de Türkler, Müslümanlıktan önce yaptıkları savaşlarda başarı gösterenlere ipekten yapılmış çeşitli bayraklar verirlerdi. Türk boylarının kendilerine özgü bayrakları vardı. Türk boyları birleşip han buyruğu altına girince, hanın bayrağı savaş alanlarında görülmeye başladı. Son yıllarda Türkistan'da yapılan kazılar, üzerinde insan ve hayvan resimleri olan bayrakları ortaya çıkarmıştır. Osmanlılarda I. Sultan Mahmut devrinde yeşil olan donanma bayrakları, III. Selim devrinde kırmızı oldu ve üstündeki hilale sekiz köşeli yıldızlar eklendi. Cumhuriyet dönemine değin bayrakta değişiklikler oldu. Saltanat kaldırılıp 29 Mayıs

1936'da bayrak yasası yürürlüğe girince bayrağımız bugünkü biçimini aldı.

İlk atlasımız 1868'de çizildi

Çağdaş anlamda ilk atlas denemeleri Tanzimat döneminde oldu. İlk Türk atlası, Paris Coğrafya Topluluğu üyesi olan Hafız Ali Şeref tarafından yapılmıştır. 21 Haziran 1868'de Paris'te bastırılan atlasta 21 haritayla birçok şekil vardı.

İlk denizaltımız 1885'te denize indi

Tarihimizde ilk denizaltı 1885 yılında İngiltere'den getirildi. İngiliz gemi mühendisi Karet'in denetiminde yapılan bu ilk denizaltı çok beğenildiğinden iki denizaltı daha alındı. Ancak son denizaltıların kurulma ve takılma işlemi İstanbul'da, Taşkızak'ta yapıldı. 1888 yılında da denize indirildiler. Türkiye'ye getirilen bu ilk denizaltılar, buharla çalışıyorlardı. Ağırlıkları 160 ton, boyları 30.5, genişlikleriyse 3.66 metreydi. Bir komutan, üç makine subayı ve bir de ateşçi vardı.

Türklerin bayramı Ergenekon'la başladı

Türklerin Ergenekon'dan ilk çıkışlarını her yıl bayram şenlikleri düzenleyerek kutladıkları Ergenekon destanında yazılıdır. Hakanın da katıldığı bu kutlama şenlikleri, örs üstünde demir dövülerek başlardı. Dede Korkut, bayram niteliğindeki çeşitli törenlerden söz eder. Hanların doğum günleri, başa geçişleri,

evlenmeleri, çocuklarının doğumları, başarı kazandığı savaşlar bayram gibi kutlanırdı. Türk geleneğinde Müslümanlıktan sonra ramazan ve kurban bayramlarına büyük ölçüde önem verilmeye başlandı.

1812'den bu yana deri fabrikamız var

Ülkemizdeki ilk deri fabrikası 1812 yılında, Sultan II. Mahmut tarafından kurduruldu. 1810 yılında, Hamza Bey adlı bir işadamının, Beykoz deresinin Boğaz'la karıştığı yerde bulunan su değirmeninden yararlanarak kurduğu tabakhane satın alınarak, yerine bugünkü Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasının temeli olan fabrika kuruldu (1812). Dericilik, Türklerin çok eskiden beri bildiği meslek dalıdır. Osmanlı Devletinde sayıları oldukça kabarık olan tabakhanelerde en üstün kalitede deriler yapılıyordu. Diyarbakır ve Tokat gibi kentlerimizde yapılan derilerin üretim fazlalıkları dış ülkelere satılıyordu. O kadar ki, Fransızlar, Türkiye'de yapılmakta olan maroken, güderi ve benzeri deri formüllerini elde etmek için büyük çabalara giriştiler. Lamp adında biri, yüz İngiliz altınıyla bir altın madalya karşılığında bu deri formüllerini Fransa'ya aşırmayı başardı.

İlk sabun Edremit'te yapıldı

On birinci yüzyılda kullanılıp yapılmaya başlanıncaya dek Türkler, "sabun niyetine" doğal soda, sabunotu, sütkökü, acıağaç, herdemtaze, tavşankulağı, hintkestanesi, kaşıkotu, meyankökü, mersinyağı, şimşirotu, gökkuşağı toprağı, seniseven yaprak tohumu, gülbahçe ve kül kullandılar. Türkiye'de belgelere

göre ilk sabunculuk, Edremit ve dolaylarında gelişti. Türkiye'de kalıp halinde sabun yapımı başlangıcının 1300 yılları olduğu kesinlikle söylenir. Türkiye'de sabun yapımının en gelişmiş olduğu yerler Ayvalık, Edremit, İzmir, Burhaniye, Gemlik, Mersin, Kilis ve Gaziantep'tir.

İlk beden eğitimi gösterileri Fenerbahçe'de yapıldı

Ülkemizde ilk beden eğitimi gösterileri İstanbul'da 16 Mayıs 1919 günü şimdiki Fenerbahçe futbol alanının bulunduğu yerde yapıldı. Gösteriyi düzenleyenler Erkek Öğretmen Okulu öğrencileriydi. Bu gösteriler her yıl mayıs ayında yeniden yapılmaya başlandı. Böylelikle yurdun her yanına yayıldı. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı adıyla 1938 yılında çıkarılan bir yasayla kesinleşince, beden eğitimi gösterileri bu bayram gününe alındı. "Dağ Başını Duman Almış" marşı da ilk gençlik marşı olarak kabul edildi.

İlk belediye örgütü 1869'da kuruldu

Bugünkü anlamıyla ilk belediye örgütü 1869 yılında İstanbul'da çalışmalarına başladı. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde belediyelerin açılmaya başlaması 1870 yılından sonradır. Bu tarihlerden önce belediye işlerine bakan örgütler görülürse de, bunları belediye kavramı içinde tanımlayamayız.

Tarihimizin ilk yıkıcı depremleri

Tarihimizde bilinen ilk depremler milattan sonra birinci yılda olanlardır. Daha önceki depremler hakkında ise, elimizde belge yoktur. Önemli depremler şunlardır: 668'de İzmir'de 20.000, 1458'de Erzincan'da 30.000, 1509'da İstanbul'da 13.000, 1688'de İzmir'de yaklaşık olarak 20.000, 1883'te Çeşme'de 15.000, 1939'da Erzincan'da 32.372 kişi öldü.

Avrupa gezisine çıkan ilk Padişah Abdülaziz Handı

Tarihimizde Avrupa gezisine çıkan ilk Padişah Abdülaziz Handı. 21 Haziran 1867 günü Fransa İmparatoru III. Napolyon'un çağrısı üzerine, deniz yoluyla Avrupa'ya gitti. Fransa'nın Tulon kıyı kentine çıkarak Paris'e geldi, uzun süre kaldı. Uluslararası Paris sergisini gezdi, iki ülkeyi ilgilendiren konularda görüşmeler yaptı. İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın konuğu olarak Londra'ya da gitti. Viyana, Budapeşte ve Rusçuk'a uğradı, 7 Ağustos 1867'de ülkesine döndü. Abdülaziz'in Türk hükümdarı kişiliğiyle yurt dışına ilk kez çıkışı, Türk dış ilişkileri açısından önemli bir olaydı.

İlk devalüasyon 1946 yılında yapıldı

Türkiye'de ilk devalüasyon olayı 7 Eylül 1946 yılında yaşandı. Bütün dünyada sık sık olabilen para değerinin düşürülmesinin çok yönlü nedenleri vardır. Sözlükler bunu, "paranın satın alma değerinin azaltılması" diye tanımlarlar.

Devletçilik Cumhuriyetle başladı

Ülkemizde ilk Devletçilik uygulaması Cumhuriyetten sonradır. Etibank; Sümerbank, Toprak Mahsulleri Ofisi kuruldu. Yabancıların işlettikleri birçok kuruluş ulusallaştırıldı. Böylelikle ülkemizde ilk kez devletçilik uygulamasına geçildi. Anayasa'da 5 Şubat 1937'de yapılan değişiklikle devletçilik, anayasa ilkesi sayıldı.

İlk Sadrazam Alaeddin Paşa

Tarihimizde ilk Sadrazamlık görevi 1327 - 1337 yıllarında yapan Alaeddin Paşaydı. Sadrazam sözcüğü, en büyükten gelir. Arapça ve Farsça asıllıdır. Bugünkü başbakan anlamındaydı. Sadrazam, devletin padişahtan sonra en yetkili ve büyük başkanıydı. Bunu belirlemek için padişahın altın mührünü taşırdı. Sadrazamlar görevlerinden alınınca; bu altın mühürler, yani o devirdeki adıyla Mührü Hümayun da ellerinden alınırdı. Devlette kadılık vermekten çeşitli atamalar, yükseltmeler, yeni memur almalar, işten atmalara kadar her iş, sadrazamın buyruk, istek ve görevleri arasındaydı. Yalnız kadı, hoca gibi din işleriyle ilgili kişilerin atanması, işinden edilmesi olaylarında şeyhülislam, sadrazama dileklerini iletir, sadrazam uygun bulursa bunu onaylardı. Osmanlı Devletinde sadrazamlar Enderun bölümüne karışamazlardı. Barışta vezirler, kazaskerler ve şeyhülislamlar hakkında yapılacak işlemlerde de padişahın onayı gerekliydi. Sadrazamlar, Divanı Hümayun toplantılarında bitirilemeyen ya da orada görüşülmesi gerekmeyen işleri kendi saraylarında topladıkları divanda çözümlerlerdi. Sadrazamların divanı ikindiden sonra toplandığından buna İkindi Divanı denilirdi. Divanı Hümayun toplantılarının yapıldığı günlere denk gelen İkindi

Divanı'ndan başka, cuma ve çarşamba günleri de ayrıca divan toplanırdı. Cuma günü toplanan divana Huzur Murafaası (Dirlik Duruşması) denilirdi. Bu toplantıya Rumeli ve Anadolu kazaskerleri de katılır, yargılama ve İslam yasalarını ilgilendiren işler tartışılırdı. Önemli görülen işlerin çözümü, gerekirse kazaskerlere bırakılırdı. Çarşamba günkü divan toplantılarında İstanbul, Galata, Eyüp, Üsküdar kadıları da bulunurlar, başvuran vatandaşların din ve yargı kurallarıyla çatışan işlerini incelerlerdi. Sadrazam başkumandan olarak savaştaysa, yerine İstanbul'daki vezirlerden daha önce belirlenen biri bakardı. Bunlara sadaret kaymakamı denirdi. Sadrazamlar, önemli olayların tutulduğu, yazıldığı defterleri yanlarında götürdüklerinden, sadaret kaymakamları Divanı Hümayunda ve kendi saraylarında alınan kararları özel bir deftere yazdırırlardı. Sadrazamların saraylarında da özel kalem daireleri bulunurdu. Sadrazam sarayındaki en yüksek memur Kethüdayı Sadrıâli'ydi. Sadrazamın inceleyeceği bütün işler onun elinden geçerdi. Gün geldi, Divanı Hümayun önemini yitirdi. Bu kez Divanı Hümayun'un bütün işleri, sadrazam sarayında bakılmaya, çözümlenmeye başlandı. İçişlere bakmak da sadrazam kethüdasına düştü. II. Mahmut, sadrazam kethüdalığını Dahiliye Nezareti (içişleri bakanlığı) biçimine getirdi.

Osmanlı Devletinde sadrazamlığa 292 atama yapıldı, 215 kişi de sadrazamlık görevinde bulundu. Sadrazamlık unvanı, 1922'de kaldırıldı. Son sadrazam Ahmet Vefik Paşadır.

Bu da antoloji tarihimiz

Edebiyattaki belirli özellik ve tanımlamaya uygun ilk antolojiler, Refik ve Tevfik beylerin 1865 yılında birlikte düzenledikleri Letaif-i İnşa (Düzyazı Örnekleri), Ebüzziya Tevfik'in 1878

yılında yayımladığı Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye (Osmanlı Edebiyatı Örnekleri) gibi ürünlerdi. Ancak bu antolojilerden çok önce, 1436 yılında Ömer ibni Mezit, 13, 14 ve 15' inci yüzyıl başlarında yaşamış 83 ozanın 397 beytini bir araya toplayan Mecmuat-ül Nezair (Beyit derlemeleri) adıyla bir antoloji denemesi yapmıştı. Günümüze bir teki kalmıştır, o da Niğde'de Ferit Faik'in özel kitaplığındadır.

İlk Akdeniz Oyunları 1971'de yapıldı

Akdeniz'e kıyıları olan ülkeler arasında bütün spor dallarında yapılan yarışmaların ilki 1971'de, Türkiye'de, İzmir'de yapıldı. Akdeniz oyunlarının ilki Mısır'da düzenlenmişti. Her dört yılda bir, başka bir Akdeniz ülkesinde, olimpiyat oyunlarının kurallarına uygun olarak yapılır.

İlk dünya şampiyonu güreşçimiz Kara Ahmet'ti

Spor tarihimizde güreş dalında ilk dünya şampiyonu olan güreşçimiz, Kara Ahmet'ti. 1897 yılında Avrupa'ya giden Kara Ahmet, yaptığı bütün karşılaşmaları kazandı. Fransa'da 1899'da bir dünya şampiyonası düzenlenmişti. Kara Ahmet'in grekoromen dalında katıldığı bu karşılaşmalar; onun, dünyanın en ünlü güreşçilerini tuşla yenerek dünya güreş şampiyonluğunu elde etmesiyle son bulmuştu. Böylelikle Türk güreşi, ilk kez bir dünya şampiyonu çıkarıyordu. Eyüp'te bir kahvede, birdenbire kalbinden rahatsızlanıp oracıkta can verdi. Öldüğünde daha otuz iki yaşındaydı.

İlk kitap kataloğu II. Abdülhamit devrinde yayınlandı

Türkiye'de ilk kitap kataloğu II. Abdülhamit devrinde, 1890 yılında hazırlandı. Mizan gazetesinin sahibi ve yazarı Murat Beyin düzenlediği katalogda Sultan Abdülhamit'in 15 yıllık yönetimi sırasında Türkçe olarak basılan dört bine yakın yerli ve çeviri kitabın bibliyografik listesi yer alıyordu. Bu ilk kitap kataloğu, Asâr-ı Devri Hamidi (II.Abdülhamit devri ürünleri) adıyla yayımlandı.

İlk banknot Abdülmecit zamanında çıktı

Tarihimizde ilk kâğıt para (banknot) 1840 yılında çıkarıldı. Osmanlı padişahı Abdülmecit'in devrinde çıkarılan bu kâğıt paralara "kaimei muteberei nakdiye" denirdi. Yüzde sekiz faiz veren bu ilk paralar 500 kuruşluktu ve elle yazılıp yapılmışlardı. Yine 1840'ta ikinci kez kâğıt para çıkarıldı. Bunlar da 50, 100 ve 250 kuruş değerindeydi. Böylece piyasaya çıkarılan paraların toplam değeri 400.000 lirayı buldu. Elle yazılı olduklarından kolayca taklit edildi. 1842'de bastırılmaya başlandı ve elle yazılanlar toplattırıldı. Ancak, halk madeni paraya alışık olduğundan kâğıt paraya ilgi göstermedi. İlk yıllarda kâğıt paraların değeri, gerçek değerinin çok altına düştü. Devletin faizleri zamanında ödemesi ve bazı devlet kuruluşlarının madeni parayla kâğıt parayı aynı değerde kabul etmesi, yavaş yavaş kâğıt paranın değerini yerine getirdi.

Kurtuluş Savaşından sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı İmparatorluğu'ndan, karşılığı olmayan 158.750.000 liralık kâğıt para devredildi.

İlk sağlık kurumu 1838'de kuruldu

Ülkemizde çağdaş anlamda ilk sağlık kurumu 1838'de yerli ve yabancı hekimlerin katılmasıyla kurulan "Karantina İdaresi"dir. 1840'ta bir çeşit danışma niteliğinde "Meclis-i Umuru Tıbbiye-i Mülkiye" kuruldu.

Koalisyonlarla 1961'de tanıştık

Türkiye'de ilk koalisyon kabinesi 20 Şubat 1961 günü Malatya milletvekili İsmet İnönü başkanlığında kuruldu. Meclislerde hükümet kuracak çoğunluk sağlanamadığından değişik partilerin ortaklaşa kurup desteklediği bu tür hükümet kurma biçimi, tarihimizde ilk kez uygulanıyordu. İlk koalisyon, Cumhuriyet Halk Partisiyle Adalet Partisi üyelerinden oluştu.

İlk zabıtamız 1360'tan bu yana var

İlk zabıta örgütü 1360 yılında yeniçeri örgütüyle birlikte kuruldu. Yeniçeri ağasının emrinde olan bu örgütün başlıca görevi, hükümet merkezinin güven, düzen ve dirliğini sağlamaktı. Bu örgüt, 1826'da yeniçerilikle birlikte kaldırıldı. 1826'daki Asakiri Muntazamai Mansure ve Asakiri Muntazamai Hassa, 1834'te Asakiri Redife adlı örgütlerce sürdürülmeye çalışılan kolluk görevleri, 1845 yılında ilk kez bir düzene sokuldu. Bir tüzük çıkarılarak "Zaptiye" örgütü kuruldu. 1846'da bu kuruluş, "Zaptiye müşiriyeti" (mareşalliği) düzeyine yükseltildi. Yine o yıl, kolluk işleri yeniden düzenlenerek bütün polis örgütü yeni kurulan "Zaptiye Nezareti"ne bağlandı. 1907'de çıkarılan polis tüzüğünü 1913'te bir ikincisi izledi. İkinci tüzük; polisin yetki, görev,

çalışma ve örgütlenmesinde büyük yenilikler getirdi. Çeşitli aşamalardan sonra 24 Mart 1923'te Ankara'da Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı olmak üzere ilk polis müdürlükleri kurulup çalışmalara başladı. 30 Haziran 1932'de çıkarılan yasayla polis, resmî elbiseli ve sivil olmak üzere ikiye ayrıldı.

İlk kadımız Nasrettin Hocanın torunuydu

Türkiye'de ilk İstanbul Kadılığı'nı, Nasrettin Hoca'nın torunu olduğu söylenen Hızır Bey Çelebi yapmıştı. İstanbul kadılığı, Fatih Sultan Mehmet tarafından şehrin alınışından hemen sonra kurdurulduı. Kadıların evi, mahkeme salonu olarak kullanılırdı. İstanbul kadısı bütün kadıların üstünde ve doğrudan doğruya sadrazamdan buyruk alırdı. İstanbul, dört bölgeye bölünmüş, her bir bölümün başına bir kadı getirilmişti. Hepsi İstanbul kadısına bağlıydı. İstanbul kadılarına 1591 yılından sonra İstanbul efendisi, daha sonra da kadı denilmeye başlandı. Belediye işlerinin denetlenmesi kadıların elindeydi. Kadının çarşıyı denetlemesinden önce yola çıkan memurları bu denetlemeyi yapar, kendisi geldiği zaman da sonucu bildirirlerdi. Kadının görev süresi bir yıldı. Meslek örgütünün büyük geliri vardı. 1908 yılında kadılıklar adliyeye taşındı. Yargıçlık örgütünün başlamasıyla da kadılıklar kaldırıldı.

İlk güvenoyu 1909'da kullanıldı

Ülkemizde ilk güvenoyu 14 Şubat 1909 tarihinde Kâmil Paşa kabinesinin düşürülmesi sırasında kullanıldı. Kâmil Paşa yerine sadrazamlığa Hüseyin Hilmi Paşa getirildi. Türk siyasal tarihin-

de ilk kez uygulanan güven oylamasının sonuçları, önemli olayların doğmasına yol açtı. Kâmil Paşanın düşürülmesi, Mecliste çok az üyesi bulunan muhalif Ahrar fırkasıyla İttihat ve Terakki Fırkasına karşı olanlar için büyük bir yenilgi oldu.

İstiklal Madalyası 1920'de verildi

İlk İstiklal Madalyası Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1920'deki yasa ve Bakanlar Kurulunun da 1923 yılında çıkardığı kararnameyle verildi. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve savaşta yararlık gösterenler için yapıldı. Madalyanın o günlerdeki değeri üç liraydı. Savaşın içinde olanların şeridi kırmızı, savaş gerisindekilerin beyaz, milletvekillerinden savaşta görev alanların yarı kırmızı, yarı yeşil, görev almamışlarınsa yalnız yeşildi. İstiklal Madalyasının özel bir yasası ve kullanış biçimi vardı. Sözgelişi; kamu haklarını yitirmiş kişiler, İstiklal Madalyasını taşıyamazlardı. 1919 yılından 1922 yılına dek ulusal orduda görev almış alay sancaklarına da, sonradan çıkarılan bir yasayla İstiklal Madalyası verilmesi kesinleşti.

İstiklal Mahkemelerinin kısa tarihi

İstiklal Mahkemeleri Kurtuluş Savaşı sırasındaki asker kaçaklarını yargılamak amacıyla kurulmuştu. Olağanüstü bir yargılama organı olan İstiklal Mahkemelerinin, sonraları değişik türde suçlara baktıkları görülür. Bu mahkemeler. Büyük Millet Meclisinin üyeleri arasından tam çoğunlukla ve gizli oyla seçilirdi. Bir başkan, iki üye, bir savcı ve bir yedek üyeden kuruldu. Yasalarda suç sayılmayan eylemler için bile cezalar verebilme

yetkisi vardı. Bu özel nitelikteki mahkemelerin verdiği cezalar kesindi.

İlk Golf Kulübümüz 1914'te kuruldu

Türkiye'de ilk Golf Kulübü İstanbul'da 1914 yılında kurul du. Türkiye'de ilk golf alanını da yine bu kulüp 1914-1918 yıllarında Mecidiyeköy'de yaptırmıştı. İstanbul'da gitgide yoğunlaşan nüfus, golf alanının birkaç kez yer değiştirmesine yol açtı.

İlk Sakiname'yi Revanî yazdı

Tarihimizde ilk sakiname Revanî'nin yazdığı İşretname'dir. Mesnevi türünde yazılmış olan İşretname'yi Revanî, Yavuz Sultan Selim'e sunmuştu. Mefâilün-mefâilün-faulün kalıbıyla yazılan kitapta beş yüzü aşkın beyit vardı.

İlk salname 1847 yılında çıkarıldı

Tarihimizdeki ilk salname Tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik ve Ahmet Cevdet paşaların birlikte çalışmaları sonunda 1847 yılında çıkarıldı. Salname, belirli konuları kapsayan ve yılda bir kez yayımlanan dergi ya da kitaptır. Türkçe sözlükte "yıllık" karşılığındadır.

İlk resmî salname, Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa üçlüsünün en başta sözünü ettiğimiz "salname"sidir. 1865 yılında nezaret (bakanlık) ve vilayet (il) salnameleri yayımlanmaya başlandı. İllerde çıkartılan ilk yıllıklar, 1865'te Trabzon Vilayeti, 1869'da Tuna Vilayeti salnameleridir.

Boğaz'da vapur keyfini 1837'den beri yapıyoruz

Boğaziçi'nde vapurla yolcu taşımacılığını 1837 yılında biri İngiliz, diğeri Rus olan iki yabancı vapurculuk kumpanyası başlatmıştı. 1843 yılında 'Fevaid-i Osmaniye adlı işletme Kadıköy ile Adalar'a yolcu taşımaya başladı (1870'e kadar).

1844 yılının Ocak ayında Tersane'ye ait 'Seyr-i Bahrî' (Denizyolculuğu) adlı ilk buharlı vapur İstanbul'dan, Gemlik, İzmit, Bandırma, Tekirdağ iskelelerine; 'Eser-i Hayrad' adlı vapur ise İstanbul'dan Boğaziçi iskelelerine işlemeye başladı.

Boğaziçi'nde giden vapur sabahleyin Sarıyer'den kalkar ve iskelelere uğrayarak Bahçekapı'ya (Eminönü) gelirdi. Akşam üzeri ise yola çıkıp aynı iskelelere uğrayarak Sarıyer'e giderdi. İş saatleri içinde vapur işlemezdi. Bu amaçla ülkemizin ilk anonim şirketi olan 'Şirket-i Hayriye' adlı vapur işletmesi kurulmuştu.

Ülkemizdeki ilk güzellik yarışması 1929'da yapıldı

Türkiye'de ilk güzellik yarışması 1929 yılında Cumhuriyet gazetesince düzenlenmiş ve Feriha Tevfik (Dağ), ilk güzellik kraliçesi olmuştu. 2 Eylül 1929 günü gazete binasında yapılan seçimde, Feriha Tevfik Türkiye Güzeli olurken, Semine Hanım ikinci, Matmazel Araksi de üçüncü güzel ilan edildi.

Keriman Halis 1932'de Dünya Güzeli seçildi

Dünya Güzellik Yarışmasında birinci gelen ilk Türk kızı Keriman Halis'ti. 1932 yılı Türkiye Güzeli Keriman Halis,

Belçika'nın Spa kentinde yapılan Uluslararası Dünya Güzellik Yarışmasında 1933 yılında Dünya Güzeli seçilmişti. İtalya'nın Napoli kentinde 1952 yılında yapılan Avrupa Güzellik Yarışmasında da ilk kez bir Türk kızı, Günseli Başar, 1952 yılı Avrupa Güzeli oldu.

1904'ten beri konserve üretiyoruz

Ülkemizdeki ilk konserve fabrikası 1904 yılında Selanik'te kuruldu. Türkiye, beslenme kaynakları çok ve zengin olan bir ülke olmasına karşın bunlardan gerekli biçimde ancak 1904 yılında kurduğu konserve fabrikasıyla yararlanmaya başlamıştı. Türkiye'de konservecilik sebze, meyve, salça, hazır yemek, turşu, domates suyu, tahin, helva, reçel, balık ve et alanlarında kısa sürede oldukça gelişti

İlk yıllığı Ali Suavi yazdı

Yurdumuzda ilk özel yıllık Ali Suavi'nin 1871'de Paris'te düzenlediği Türkiye'dir.

Cumhuriyet döneminde 1925-1941 yıllarında "Devlet Salnamesi" yayımlandı. Sonra adı "Yıllık" oldu.

İlk işçi milletvekili: Numan Usta

Türkiye'de ilk işçi milletvekili Numan Usta'dır. Tophane Askeri Sanayi Okulunu bitiren Numan Usta, Tophane ve Zeytinburnu fabrikalarında çalışarak usta oldu. "İttihat ve Terakki

Cemiyeti" onu, son Osmanlı Meclisine, İstanbul Milletvekili seçtirdi. 1919 - 1921 yıllarını İngilizlerin sürgünü olarak Maîta'da geçirdi. Döndükten sonra Büyük Millet Meclisi'nin ilk döneminde, Türkiye'de ilk işçi milletvekili olarak bulundu.

İlk ajans Anadolu Ajansı

Tarihimizde ilk haber ajans denemesi, 1911 yılında başlar. Yabancıların Osmanlı Telgraf Ajansı adıyla kurdukları ilk ajans, Türk basınına hiçbir yarar sağlamadı. I. Dünya Savaşından sonra kurulan Milli Ajans'ın da ulusal hiçbir yeterliği yoktu. İlk Türk haber ajansı, Anadolu Ajansı'dır. 6 Nisan 1920'de kurulup çalışmalarına başlamıştır.

İlk Halife Yavuz Sultan Selim

Tarihimizdeki ilk halife Padişah Yavuz Sultan Selim'di. Osmanlılar Mısır'ı aldıktan sonra "kutsal emanetler"le birlikte halifelik de Osmanlılara geçti. Mütevekkilullah'ın yerine Yavuz Sultan Selim 1517'de halife oldu. 1924 yılına dek bütün Osmanlı padişahları halife unvanını taşıyarak hilafeti ellerinde tuttular. Kurtuluş Savaşı sona erince, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1922'de saltanatla hilafetin birbirinden ayrılmasını kararlaştırdı. 18 Kasım 1922'de Abdülmecit halife ilan edildi. 3 Mart 1924'te çıkarılan "Hilafetin İlgasına ve Hanedan-ı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Yasa"yla da hilafet ve halifelik kaldırıldı. Son halife Abdülmecit, "Osmanlı Hanedanına mensup" yirmi dokuzuncu halifeydi.

İlk sanat okulu Niş'te açıldı

Tarihimizde ilk sanat okulu 1861 yılında açıldı. Niş'te açılan bu ilk okul, orada valilik yapmakta olan; Mithat Paşa'nın kişisel çabasıyla olmuştu. Bunu, 1865 yılında Rusçuk'ta açılan okul izledi. Daha sonraları İstanbul, Diyarbakır, İzmir, Kastamonu, Konya, Trablusgarp illerinde bu amaçla açılan ve adına "ıslahhane" denen öğretim kuruluşları, devrin ileri gelenlerinin çabalarıyla eğitime başlamışlardı.

Kolera için madalya bile çıkarmışız

Tarihimizde ilk kolera madalyası çıkaran kişi Osmanlı Sultanı Abdülaziz'di. 1865 yılında İstanbul, Suriye ve Irak'taki kolera salgınının önüne geçmede yararlığı görülenlere verilmek için bastırılan madalyayı devrin ünlü oymacılarından Abdülfettah Efendi yapmıştı. Gümüşten yapılan kolera madalyasının ön yüzünde, güneş kursuna benzetilen Abdülaziz'den ışınlar fışkırmakta, öte yüzünde de Osmanlı Devletinin simgesi olan bir büyük ağaca şimşekler düşmekteydi.

İlk elektrikli tramvayımız

İlk elektrikli tramvay 20 Şubat 1914 günü Karaköy Meydanı'nda İstanbul Şehremini Vekili Bedri Bey'in açılışını yaptığı törenle hizmete girmişti. Ve Karaköy-Ortaköy hattında ilk seferini yapmıştı. Elektrikli tramvay Karaköy Köprüsü'nden de 25 Ocak 1914 tarihinde geçmiştir. Silahtarağa Elektrik Fabrikası'nın hizmete girmesi ile diğer hatlar da elektrikliye çevrilmiş, böylece İstanbul 1915 sonlarında geniş bir elektrikli tramvay şebekesine kavuşmuştu.

Ülkemizde arabaların kısa tarihi

Tarihimizde ilk arabanın, M.Ö. 2000 yılında kullanılmaya başlandığı, eski Çin kaynaklarından öğreniliyor. Türkler arabayı yük taşımada ya da oturmak için kullanırlar, savaşa atla giderlerdi. Arabanın bulucusu da Türklerdi ve anayurdu Asya'ydı.

Türkiye'de Tanzimat dönemine gelininceye değin arabaya padişahın dışında yalnız şeyhülislamlar ve kazaskerler binebilirdi. Devlet ileri gelenleri rütbelerine göre at ya da eşekle yolculuk yaparlardı. Halk yayaydı. Arabaya kadın binerse, sürücüsü arabayı yerden yönetirdi. Tanzimat'tan sonra, İstanbul ve büyük kentlerde arabalar özel ya da kiralık araç olarak kullanılmaya başlandı. Türkiye'de kullanılan başlıca araba çeşitleri kağnı, talika, yaylı, payton, kupa, koçu, yük arabası ve sepetli binek arabasıydı.

Türkiye'de arabanın şehirlerarasında taşıt aracı olarak kullanılması Sultan II. Mahmut'un Kartal'da yapılan bir posta yolunun açılış törenine katılmak amacıyla bindiği bir faytonla başladı. II. Mahmut, öbür devlet büyüklerinin de faytona binmesine izin vermişti. İstanbul'da koçu arabalarından sonra kullanılan ilk araba türü faytondu. Koçu arabaları öküzle çekilirdi. Üstü örtülü, yanları açık olur ve oymalarla süslenirdi. İçi yastık ve şiltelerle beslenir, kadınlar ve çocuklar uzun yolculukları bu arabalarla yaparlardı. Rumeli göçmenlerinin Türkiye'ye getirdiği muhacir ya da Tatar arabası denen taşıtlar genellikle yük taşımada kullanılırdı.

Paris'ten getirilen ilk fayton arabasından sonra kupa arabaları, Berlin ya da landon denilen kapalı binek arabaları İstanbul'da yaygınlaştı. Otomobilden sonra fayton yavaş yavaş kalktı. İstanbul adalarında motorlu taşıt kullanma yasağı olduğundan faytonlar, bu adaların bir özelliğidir. Bazı Anadolu kentlerinde de turizm açısından, tek tük faytona rastlamak mümkündür.

İlk otomobili Zehirzâde Ahmet Paşa aldı

Tarihimizde ilk otomobil 1895 yılında kullanıldı. Halk, otomobili ilk olarak Fenerbahçe'de görmüştü. İlk otomobilin sahibi Basra Mebusu Zehirzâde Ahmet Paşa'ydı. İstanbul'un ilk Türk şoförü ise Acem Abdurrahman'dı.

Otobüsle 1926'da tanıştık

1926 yılında İstanbul nakil vasıtalarının arasına bir yenisi daha eklenmişti. İtalya'dan getirilen 4 otobüs önceleri bir tecrübe için Beşiktaş-Taksim arasında çalıştırılmıştı. Bugünkülere hiç benzemeyen burunlu ilk otobüslerin şoför mahalleri bir bölmeyle ayrılmıştı. Yolcuların bindiği yer ise yazlık atlı tramvaya benziyordu, iki yanı açıktı ve yolcular buralarda yan yana konulmuş kanepelerde otururlardı. İETT'nin kuruluşundan sonra filosuna ilk katılan otobüsler, 1942'de ABD'den alınan White marka 9 adet otobüstür.

Bu da ilk trafik kazamız

Tarihimizdeki ilk trafik kazası 1912 yılında bugünkü Şişli Cami önünde olmuştu. Kaza İtalyan Elçiliği'nin şoförü tarafından yapılmıştı. Bir Arnavut vatandaşa çarparak yaralamıştı. Kazayı yaptıktan sonra kaçan şoför Pangaltı'da arabası ile polisler tarafından yakalanmıştı.

İlk senatomuz 1976'da kuruldu

Ülkemizde ilk Ayan Meclisi (senato) 23 Aralık 1876 günü yürürlüğe giren anayasaya göre kurulan bir yürütme organıdır. Ayan üyelerini padişah seçerdi. Ayan üyesi olabilmek için kırk yaşını doldurmuş, hayatı ve kişiliği onurlu, olgun bir kimse olmak gerekirdi. Üyelerin sayısı, milletvekilleri toplamının üçte birini geçemezdi. İlk Ayan Meclisi 19 Mart 1877 pazartesi günü Server Paşa başkanlığında Dolmabahçe'de çalışmalarına başladı. İlk Ayan Meclisinin yirmi yedi üyesi vardı. İkinci Abdülhamit 13 Mart 1878 günü Ayan Meclisini dağıttı.

İlk avukatımız Kırımizade Neş'et Molla idi

Türkiye'de avukatlık yapmaya başlayan ilk Türk Kırımizade Neş'et Molla idi. 1843-1906 yıllarında yaşamış olan Neş'et Molla Kırımizade Reşit Efendinin oğludur. Muallimhanei Nüvvab'tan mezun oldu. 1892 yılında İstanbul'da avukatlığa başlayan Neş'et Molla, ilk Türk avukatıdır. Kırımizade Mecmuası ve Fihristiyle, Ahlak adlı iki eseri vardır.

İlk sanatoryum veremli çocuklar için

Tarihimizde ilk sanatoryum II. Abdülhamit devrinde, yalnız veremli çocuklar için açıldı. İstanbul'da Hamidiye Etfal Hastanesinde, yirmi dört yataklı bir bölüm bu tür hastalığa tutulan çocuklar için ayrıldı. Bugünkü anlamda ilk sanatoryum (verem sağlık yurdu), 15 Ağustos 1924 günü doktor Refik Saydam'ın bakanlığı sırasında açıldı. Heybeliada'da açılan bu sanatoryum, Yeşilburun kesiminde, Çamlıca denilen yerde ku-

ruldu. Burası çok önceleri Harbiye öğrencileri arasında verem hastalığına tutulanlar için dinlenme, iyileşme, amacıyla yapılmıştı. On altı yatağı vardı. Yatak sayısı 1970'te yedi yüze çıkarıldı. Bugün, Türkiye'nin başka illerinde de verem konusuyla ilgili daha geniş çalışmalar yapılmakta ve yeni birimler vardır.

İlk fıkra yazarlarımız

Türkiye'de ilk fıkra yazarlığı, adına "fıkra" denilen ve gazetelerin belirli sütunlarında gündelik konularla ilgili küçük çaptaki yazılara, Türk Edebiyatında ilk kez Tanzimat'tan sonraki dönemde rastlanır. Şinasi'nin, Namık Kemal'in bu çeşit kısa yazıları ilk fıkracılık örnekleridir.

Kânunuevvel'den Aralık'a...

Tarihimizde aralık ayı deyiminin takvimlerde ilk kullanılışı, 15 Ocak 1945 günü yürürlüğe giren yasayla olmuştu. Bu tarihe dek aralık ayı, takvimlerimizde "kânunuevvel" olarak geçiyordu.

İlk Bahar Bayramı 1921'de kutlandı

Bahar bayramının ilk kutlanışı 1921 yılında oldu. Ancak bu ilk kutlama, bir işçi bayramı niteliğindeydi. Daha sonraki yıllarda da böyle süregelmiş, 27 Mayıs 1935 günü çıkarılan 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Yasayla "Bahar Bayramı" olarak kesinleşti.

Beşiğin 2 bin yıllık tarihi

Tarihimizde bilinen ilk beşik M.S. I. yüzyıla kadar gider. Türklerde beşik miladın I. yüzyılında görülür. Orta Asya'da, Yedisu alanında yapılan kazıda Hun mezarından çıkan bu beşik, bugünkü Kırgızlarda görülen beşiklerin aynıdır. Türk beşikleri, biçim ve nitelik bakımından Türk topluluğunun aşamalarını gösterir.

Yörüklerde çocuk sırtta taşınır, bu arada seyrek olarak da ağaçtan, deliksiz basit bir beşik kullanılırdı. Ege bölgesinde tabanı düz, yanları dışarıya meyilli, baş ve ayak uçlarına kasnak geçirilen ve üst kısmında tutmak için kaş denilen bir kol bulunan beşikler vardı. Doğu ve Orta Anadolu'da kullanılan tahta beşiklerde, çocuk ağ gibi bir çeşit somya üzerine konan mindere yatırılırdı. Evde kundaklanan çocuk, beşik içinde uyuduğu gibi, örgü ağ çözülerek sırta da alınıp taşınabilirdi. XV. yüzyıldan sonra, madeni beşikler, ağaç beşiklerin yerini aldı. Osmanlı sarayında, beşiklerin üzerine konan "seraser" örtü ve yorgan en değerli taşlarla süslenirdi. Beşiğin başucuna pırlanta, elmas, inci ve sırmayla işlenmiş "Kur'an-ı Kerim kesesi", "maşallah" ve "horoz nazarlık" takımı asılırdı. Bunlara beşik takımları da denirdi. Doğan padişah çocuğuna hazine kethüdası aracılığıyla hazinehanede gümüş kabaralı, süslü bir beşik yaptırılır ve haremin kapısına kadar götürülürdü. Orada kızlarağası ve başka ağalar tarafından teslim alınan beşik, hareme verilirdi. Doğum, özel tezkireler yazılarak vezirlere, şeyhülislama, sadaret kethüdasına, defterdara, yeniçeri ağasına, reisülküttaba ve çavuşbaşıya bildirilirdi. Ayrıca saray dışındaki evli sultanlarla başlıca devlet ileri gelenlerinin aileleri de lohusayı kutlamak için saraya davet olunurlardı. Bu arada padişahın annesinin hazırlattığı beşikle, yorgan ve puşî de denilen sırmalı beşik örtüsü, büyük bir törenle eski saraydan yeni saraya nakledilirdi. İşte asıl "beşik alayı" denilen tören buydu. Bu alaya bütün devlet ileri gelenleri katılırdı. Doğumun

altıncı günü sadrazam tarafından altın ve mücevherlerle süslü bir beşik hazırlanır ve çocuk erkekse buna bir de sorguç eklenerek yine törenle Paşakapısı'ndan Topkapı Sarayına götürülürdü. Bundan sonra kurbanlar kesilir ve eğlenceler başlardı.

Devlet Bakanlıkları 1946'dan beri var

Türkiye'de ilk devlet bakanlıklarının kuruluşu 13 Eylül 1946 günü yürürlüğe giren yasayla olmuştu. Bu yasayla biri başbakan yardımcısı olmak üzere iki devlet bakanlığı kuruldu. 1962 yılındaysa devlet bakanlıkları sayısı üçe çıkarıldı.

Devletin ilk basımevi 1864'te kuruldu

İlk devlet basımevi "Matbaayı Âmire" adıyla 1864 yılında kuruldu. Her ne kadar Harbiye Mektebi, Ceridehane, Mektebi Adliye, Darülmaarif basımevleri, "Matbaayı Âmire"den önce açılmışlarsa da, resmî nitelikteki ilk devlet basımevi budur. Matbaayı Âmire, Darüttıbaa ve Takvimhane basımevlerinin birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştı. Eğitim ve kültürel eserlerle devlet kırtasiye ve gereçleri burada basıldı. Küçük Sait Paşa, tarihçi Lütfi Efendi, Ahmet Mithat Efendi, Cevat Bey gibi aydınlar basımevi müdürlüğü yaptılar.

Deniz müzemiz 1897'de açıldı

Deniz Müzesi 1897-1898 yıllarında İstanbul'da, Kasımpaşa'da kuruldu. II. Dünya Savaşı çıkınca, Anadolu'ya ka-

çırılan tarihi eserler, savaştan sonra yine buraya getirildi. 1949 yılında Dolmabahçe Camisine, oradan da günümüzde İstanbul Deniz Müzesi olan Beşiktaş'taki yerine 1961 yılında taşındı. Müzede denizcilikle ilgili çok değerli eski eserler bulunmaktadır. Saltanat kayıkları, çeşitli Türk donanma maketleri, gemici elbiseleri, haritalar, tablolar, eski savaş araçları, denizaltılardan arta kalan anılar ve daha birçok denizcilik eseri, İstanbul Deniz Müzesi'ndedir.

İlk gemi harcı 1453'te alındı

Tarihimizde ilk Sefine (gemi) harcı 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet zamanında alınmaya başlandı. Gemilerin İstanbul ve Çanakkale boğazlarından geçebilmeleri için İzni Sefine denilen bir ferman almaları gerekirdi. Gemiler, aldıkları bu fermana karşılık belirli bir harç öderlerdi. Bu nedenle hisarlara bekçiler kondu. Yoklaması yapılan bütün yabancı gemilere geçme hakkı alındıktan sonra geçme izni verilirdi. Bir süre sonra yapılan anlaşmalarla, her geçen gemiden üç yüz akçe geçiş hakkı alınmaya başlandı.

İzni sefine fermanları Divanı Hümayun kalemince düzenlenir, gemi adının yazılacağı yer açık bırakılır, burasını liman yönetimi doldururdu. Ferman harçları; liman yönetimi ve Divanı Hümayun memurları arasında bölüşülür, devlet geliri sayılmazdı. Bu harçlar, sonraları her devletin gemilerine göre ayrı ayrı alındığı gibi, para değerindeki düzenlemelere göre arttırılmaya başlandı. Yıllık gelir toplamı ortalama 2.500 lira olan bu harçlar, 1910 yılından sonra devlet gelirleri arasına katıldı.

İlk fotoğraflarımız ve fotoğrafçılarımız

19 Ağustos 1839 tarihli fotoğrafın icadının hemen ardından İstanbul'un ilk fotoğrafları 1842 yılından itibaren çekilmeye başlandı. İstanbul ve Beyoğlu'nda dolaşarak, gün ışığında portreler ve ilk İstanbul manzaraları çekmiş olan Fransız asıllı Kopma adlı fotoğrafçıyı takibe; Mayıs 1843 sonunda Fransız yazar Maxime Du Camp (1822-1894) İstanbul'u ilk fotoğraflayanlardı.

1852 yılında da, Fransız üretim mühendisi Ernest de Caranza, İstanbul'un genel fotoğraflarını çekmişti. Caranza bu çalışmalarıyla ilk 'Sultan fotoğrafçısı' unvanını da aldı. 1852'de, Alfred Nicolas Normand (1822-1909), İstanbul'un 'calotype' tekniğiyle fotoğraflarını çekmeye başlamıştı. Kırım Savaşı sırasında (1854), General Moltke, beraberinde İstanbul'a getirdiği Rabach adlı Alman kimyager, Beyazıt Semti'nde Suriçinde ilk fotoğrafhaneyi kurdu. Bu fotoğraf atölyesinden yetişen Abdullah Biraderler, 1858 yılında Beyoğlu'nda, bugünkü Hachette Kitabevi'nin karşısındaki binanın en üst katında 'Abdullah Freres' adı altında açtıkları stüdyolarında yaptıkları çalışmalarla, Osmanlı İmparatorluğunun en ünlü fotoğrafçıları olmuşlardı. Sultan Abdülaziz tarafından 'Ressam-ı Hazret-i Şehriyârî' unvanıyla saray fotoğrafçılığına atanmış ve bu unvanı Sultan II. Abdülhamit zamanında da korumuşlardı.

İlk Beylerbeyi Süleyman Paşa

Osmanlı İmparatorluğunda ilk beylerbeyliğinin kuruluşu İstanbul'un alınmasından hemen sonradır. Rumeli Beylerbeyliği, kurulan ilk beylerbeylikti, alınan yerlerin yönetimiyle görevlendirilmişti. Bildiğimiz ilk beylerbeyi, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'ydı. Anadolu Beylerbeyliğinin kurucusuysa

Yıldırım Bayezit'ti. Rumeli Beylerbeyliğinin merkezi, önceleri Filibe'ydi, sonra da Manastır oldu. Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi önce Ankara, sonra Kütahya, sonunda yine Ankara oldu. Beylerbeyliği örgütü, on altıncı yüzyıl ortalarında iyice genişledi, Tanzimat'ın ardından kaldırıldı.

Devletten yardım alan ilk tiyatrocu Fikret Sadi

Devletten yardım alan ilk tiyatro sanatçısı Fikret Sadi idi. Darülbedayi sanatçılarındandı. İzmir turnesindeyken 1923 yılında Milli Sahne adlı bir tiyatro topluluğu kurdu. Anadolu'da temsiller vermeyi amaçlayan Milli Sahne topluluğu, çok az oyuncunun katılmasıyla yola koyuldu. İbnürrefik Ahmet Nuri'nin Hisse-i Şayia ve Sekizinci adlı uyarlamaları oynandı. İlk turne sonunda Eskişehir, topluluğun merkezi oldu. İzmir'den gelen yeni oyuncuların katılması ve yeni oyunların eklenmesiyle Milli Sahne güçlendi. 1924 yılında Ankara'da Türk Ocağı sahnesinde başarılı oyunlar oynandı. Devlet ileri gelenlerinin yardımıyla "Türk Tiyatrosu Himaye Cemiyeti"ni kuran Fikret Sadi, bu dernek yoluyla devletten ilk para yardımı alan sanatçı oldu. Topluluk, 1926 yılında dağıldı.

Folklor çalışmaları 1880 yılında başladı

Türkiye'de ilk folklor çalışmaları 1880 yılında başladı. Daha önceleri bazı yazarların farkına varmadan Türk folklorunun derlenmesinde yararlı çalışmaları olmuştu. Bunların en eskisi, Kaşgarlı Mahmut'un (XI. yüzyıl) Divanü Lûgat-it-Türk ve Evliya Çelebi'nin Seyahatname'siydi (XVII. yüzyılın ikinci ya-

rısı). Tanzimat'tan sonra da bazı derlemeler yapılmıştı. Ahmet Mithat'ın Kıssadan Hisse serisi, Çaylak Tevfik'in Nasrettin Hoca Hikâyeleri vb. Türk halk edebiyatını bir bilim konusu anlamında ele alarak ilk belgeleri toplayan da, Macar bilgini İgnazs Kunos oldu (Türk Halk Edebiyatı 1915). 1887'den sonra derlediği metinleri parça parça yayımlayan Kunos'un izinden giden Batı bilginlerinden Gyula Nemeth, George Jacob, Friedrich Giese, Theodor Manzel, Olto Spies, Waiter Ruber, Wolfram Eberhard bu alanda çalıştılar.

Folklor konularının bir bölümünün tanıtılması şeklindeki bu ilk yayınlar, halk müziği ve danslarıyla ilgili birtakım derleme ve araştırma niteliğindeki çalışmalardır. Rıza Tevfik'in "folklor" şeklinde kullandığı terim yerine (1913), Ziya Gökalp, "halkiyat" (1923) sözünü kullandı. 1927'de Halkbilgisi Derneğince de "halk bilgisi" dendi; Hamit Zübeyir Koşay "budun bilgisi" demeyi önerdi. 1939'dan sonra "folklor ve halkbilim" terimleri birlikte kullanıldı. Ziya Gökalp, folkloru ulusal açıdan ele alarak kültür araştırmalarında halkiyatın (folklorun) önemli bir bilim dalı olduğu üzerindeki görüşlerini açıkladı. Ankara'da, amacını bütünüyle halk kültürünün incelenip derlenmesine yönelten Türk Halk Bilgisi Derneği kuruldu (1927). Bu dernek, Türkiye'de kurulan ilk folklor derneğidir.

İşleme sanatı Orta Asya Türklerinden bu yana var

Tarihimizde işleme sanatının başlangıcı Orta Asya Türklerine uzanır. İbrişim, iplik ve ipeğin anavatanı Doğu olduğu için, işleme sanatı buralarda gelişmiş, yapılan göçlerle Batı ülkelerine de yayılmıştır. Hun Türklerinin kadınları işlemede çok ustaydı-

lar. Orta Asya Türklerinin kullandığı her şeyde değişik işleme örneklerine rastlanır. Gergef, kasnak gibi işleme araçları o günlerden günümüze gelmiştir.

Tulumbacılardan itfaiyeye

Tarihimizde ilk itfaiye örgütü 1714 yılında Tulumbacılar Ocağı adıyla kuruldu. Bu ocağın başına Gerçek Davut Efendi getirildi. Tulumbacılar Ocağı, 1825 yılına dek yüz on bir yıl görev yaptı. Yeniçeri Ocağıyla birlikte kaldırıldı.

1928'den bu yana Latin alfabesi kullanıyoruz

Türkiye'de Harf Devrimi uygulaması Yeni Türk Harfleri Yasasını 1 Kasım 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamasıyla başladı. Yürürlüğe giren yasayla yurdumuzda eğitim ve öğretimde yeni Türk alfabesi uygulandı.

Kooperatifçiliğin tarihi çok eski

Tarihimizde kooperatifçilik 1863 yılında Mithat Paşa'nın önayak oluşu ve büyük desteğiyle "Memleket Sandıkları" adlı kuruluşla başladı. Mithat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında ve tarım alanında başlayan kooperatifçilik, yine onun kişisel uğraşılarıyla 1867 yılında çıkartılan Memleket Sandıkları tüzüğüyle bütün Osmanlı ülkesine yayılıverdi.

Osmanlı ülkesinde köylünün borcun ağırlığından dolayı topraklarını yitirişini gören Mithat Paşa; yoksul köylüyü bu du-

rumdan kurtarmak, ürünlerini en iyi biçimde pazarlamak, ucuz üretim araçları sağlamak, üretimini artırmak vb. amaçlarla kooperatifçiliği kurdurdu. Ancak, Memleket Sandıkları, Türkiye'de kooperatifçiliğin çekirdeği sayılır. Yurdumuzda kooperatif terimi ilk kez 1913 yılında Aydın'da kurulan "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi"yle başladı. Bu kuruluş gerçek bir kooperatif niteliğindeydi.

İzciliğin tarihi 1910'da başladı

Türkiye'de ilk izcilik çalışmalarına 1910 yılında başlandı. Ragıp Nurettin'in, Say ve Tetebbu (çalışma ve araştırma) adıyla yayımladığı dergi, izciliğin Türkiye'de yayılması ve benimsenmesine yardımcı oldu. Nafi Atıf Kansu, Ethem Nejat, Ahmet ve Abdurrahman Robenson kardeşler gibi öğretmenler, ülkemizde izcilik çalışmalarının öncüsüdürler. İzciliğin gerçek anlamda örgütlendiği ve bu yolda çalışıldığı yerler ilk kez Darüşşafaka Okuluyla, Galatasaray ve İstanbul liseleridir. Ülkemizde izciliğin adı, başlangıçta "keşşaflık"tı.

J harfi Uygurlardan bize geçti

Tarihimizde (j) harfinin ilk kez Uygur dilinde kullanıldığı bilinir. J harfinin geçtiği sözcüklerin aslı yabancıdır. Türkçede bu harf yoktur. Altayca ve Çuvaşça lehçelerinde sözcük ortalarındaki (ş)'ler; Kazakça ve Kırgızcada (y)'ler, (j) gibi okunur.

İlk haritayı Kaşgarlı Mahmut çizdi

Tarihimizde ilk harita Kaşgarlı Mahmut tarafından yapıldı. Bu ilk Türk haritası, Kaşgarlı Mahmut'un 1072 yılında yazdığı Divanü Lûgat-it-Türk'ün metnindedir. Türk boylarının oturduğu yerlerle çevresindeki yabancı yer ve toplulukları göstermekteydi. Haritanın ortasında Karahanlılar'ın ilk başkenti olan Balasagun vardı.

İlk kömürü Uzun Mehmet buldu

Topraklarımızdaki ilk kömür yatağı 1829 yılında ortaya çıkarıldı. Sultan II. Mahmut devrinde Uzun Mehmet adlı bir deniz erinin bulduğu bu ilk kömür yatağı Havza'dadır. Karadeniz Ereğlisi'nden İnebolu'ya dek uzanır. 180 kilometre uzunluk ve 50 kilometre derinlikteki bir alanı kaplar. Çıkarılan ilk kömürlerden donanma yararlandı. Bölgede yeni işletmeler açılarak üretimin çoğaltılmasına 1893 yılında başlandı. Türkiye'de kömür üretiminin yüzde sekseni, Türkiye Kömür İşletmelerinin tekelindedir. Yapılan araştırmalara göre elli altı ilimizde zengin linyit yatakları bulunmaktadır. Antalya, Diyarbakır, Kastamonu ve Zonguldak'ta ayrıca taşkömürü üretimi yapılmaktadır.

Seçim sandıkları 1877'den bu yana var

Tarihimizdeki ilk seçim 1877 yılında yapıldı. Türkiye'de siyasal nitelikteki ilk seçimler, 1876 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra yapılabilmişti. Bu ilk Türk Anayasası, seçimin gizli ve bir yasayla düzenleneceğini belirtiyor ve her ilin bir seçim çevresi olduğu konusunda bir yargı getiriyordu. Türkiye'de ilk

milletvekili seçimi, 5 Kasım 1876 tarihli "Talimatı Muvakkate"ye (geçici yönerge) göre yapıldı. 1877 yılında yapılan bu ilk milletvekili seçimi, Meşrutiyet yönetiminin hemen uygulanması için, yasada yer alan yargının uygulanmasını sağlamak amacıyla ve "Talimatı Muvakkate"yle yürürlüğe kondu. Bu yönergede, 1876 Anayasası'nın önerdiğinden çok ayrı olarak, seçilme koşulları belirleniyordu. Seçimler iki dereceliydi. Seçimleri çarçabuk yapabilmek için, İstanbul ve çevresi dışında kalan yerlerde, çeşitli kuruluşların yönetim kurulu üyeleri ikinci seçmen kabul edildiler. Milletvekilleri, bu yönetim kurulu üyelerince birer birer ve gizli oylarla seçildiler. İstanbul için başka bir yol izlendi. 2 Ocak 1877 günü yayımlanan özel bir seçim bildirgesiyle İzmit'i de kapsayan İstanbul ve yöresi, yirmi seçim bölgesine ayrıldı. Her bölgede bir seçim kurulu oluşturuldu. Bu seçim kurulu da, seçim bölgesi halkından yirmi beş yaşını bitirmiş olan kişilerin seçtiği iki temsilciye İstanbul milletvekillerini seçmek üzere yerlerini bıraktı. Bunlar milletvekillerini seçti. I. Meşrutiyet döneminde başka seçim yapılmadı.

Judao sporu bizde Jiu Jitsu adıyla başladı

Türkiye'de ilk judo sporu Jiu Jitsu adıyla Cumhuriyetten sonra askeri okullarda yapıldıysa da, gerçek anlamda bu sporun yapılmasına 1965 yılından sonra başlandı. Judonun yurdumuzda yayılıp sevilmesine önemli ölçüde katkıda bulunanlar, askeri okullarda eğitim görmüş Halil Yüceses, İbrahim Öztek ve Hakkı Koşar'dı. İlk Uluslararası Judo Karşılaşmaları 1971 yılında İzmir Akdeniz Oyunlarında yapıldı. Türk judocuları, bu ilk uluslararası judo ilişkilerinde, katıldıkları bütün kilolarda dereceye girmişlerdi. 70 kiloda Süheyl Yeşünur - gümüş; 93 kiloda Kâmil Korucu-gümüş; 63 kiloda Ali Demir - bronz; 80 kiloda Namık

Ekin - bronz; Ağırda Mehmet Ali Berber - bronz madalya kazanmışlardı.

İlk kotayı 1958'de koyduk

Ülkemizde kota sisteminin ilk uygulanışı 1958 yılında olmuştu. Belirli oranda ayrılmış parayla alınacak ya da satılacak malların çeşitlerini ve bu çeşitlerin ne oranda olabileceğini gösteren listeye kota denir. Böylelikle devlet, ithalat ve ihracatta ülke yararına olacak biçimde alınan ve satılan malları düzenlemiş, dengelemiş olur. Kotalar, ilgili resmi kuruluşlar tarafından belli sürelerle, sözgelişi üç, altı aylık, bir yıllık sürelerle düzenlenir.

İlk gazozu 1890'da içtik

Türkiye'de ilk gazoz Mısırlıoğlu gazozuydu. Gazoz ve madensuyu, 1890 yıllarında yurdumuza dışardan getirtilip tanıtıldı. Gazoza halkın gösterdiği büyük ilgiden yararlanan Niğdeli, açıkgöz bir Rum işadamı olan Aleksandr Mısırlıoğlu Fransa'ya giderek, gazoz yapım araçlarıyla Türkiye'de gazoz yapma haklarını satın aldı. İlk gazoz yapımevi, Karaköy'de Aleksandr Mısırlıoğlu, Pandeli Mısırlıoğlu, Leon Şor ve Ligor Bazlamacıoğlu adlı dört ortak tarafından işletmeye açıldı. Böylece Türkiye'de ilk gazoz, Mısırlıoğlu adıyla satışa sunuldu. Bunu 1908'de Hürriyet ve Hasanbey adlı gazozlarla 1917 yılında beyaz Rusların çıkardığı Neptün markalı gazozlar izledi. Gazoz, şişeyle olduğu gibi, sifon adıyla bilinen gezici el arabalarında bardakla da satıldı.

Âmâlar 1889'da okullu oldu

Ülkemizdeki ilk körler okulu 1889 yılında kurulmuştu. Gözleri görmeyen çocukların ilk ve orta öğretim yapmalarını sağlamak amacıyla açıldı. Buna ilk önayak olan İstanbul Ticaret Okulu Müdürü Grati Efendiydi. Körlükle sağırlık aynı tür sakatlıklardan sayıldığından Ticaret Okulunda bir bölüm öğrenime geçti. Okulun 1895'te körler, 1908'de de sağırlar bölümü kaldırıldı. 1910 yılında Alber Karamona adlı bir Musevi vatandaşın İzmir'de sağır ve dilsizler için açtığı özel okulunu Sağlık Bakanlığı devraldı ve 1927'de körler bölümünü kurdu. 1951 yılında okul Milli Eğitim Bakanlığına bağlanınca Sağırlar Okulu İzmir'de kaldı. Körler Okulu Ankara'da Etimesgut'a taşındı. İkinci Körler Okulu Gaziantep'te eğitime başladı. Bu okullarda eğitim, ilk ve ortaokullar düzeyindeydi. On sekiz yaşına dek süren bu okullar ilk altı, ortaokul üç yıl süreliydi. Okulda, bu çocukların dışarıda üretici olarak hayatlarını sağlamaları biçiminde çalışmalar yapılır ve uygulanırdı.

"Hastane" terimi ilk defa 1843'te kullanıldı

Tarihimizde ilk "hastane" sözcüğü, 1843 yılında Sultan II. Mahmut'un eşi ve Sultan Abdülmecit'in annesi Bezmiâlem Sultan tarafından İstanbul'da yaptırılan hastanesine Gureba Hastanesi adının konmasıyla başladı. İlk adı, Bezmiâlem Gurebayı Müslimin Hastanesi'ydi. 1843 yılına değin sağlık kurumlarına bimarhane, darüşşifa, şifahane denirdi.

Balonla ilk defa 1785'te uçtuk

1785 yılında bir İranlı hekim, iki saray bostancısının yardımıyla İstanbul'da ilk balon uçuşunu gerçekleştirmiş ve Bursa'ya kadar gitmişti. Olaydan çok memnun kalan I. Abdülhamit balonun Ayasofya'ya asılarak teşhir edilmesini emretti. Fakat bu olaydan sadece The Times gazetesi bahsettiği ve çağdaş Osmanlı kaynaklarında ilgili malumat bulunmadığı için gerçekliği oldukça şüphelidir. İlginçtir ki ilk balonla uçan Türk, Polonyalı Kont Jan Potocki'nin sekreteri Osman adında bir gençti; bu genç meşhur Fransız baloncu Blanchard'ın kontun sponsorluğunda Varşova'da 14 Mayıs 1790 tarihinde gerçekleştirdiği gösteri uçuşunda kendisine yardımcı olarak balona binmişti.

İstanbul'da belgelenmiş ilk balon uçuşu İngiliz asıllı Mühendis Selim Ağa tarafından 26 Ekim 1801 tarihinde Mısır'ın yeniden fethi kutlamaları dolayısıyla gerçekleştirilmişti. Kendi icadı olan sıcak havayla doldurulmuş balonuyla Çorlu taraflarına inmiş ve bir sonraki yıl iki uçuş daha gerçekleştirince Mühendishane'ye halife tayin edilmişti.

III. Selim, Fransız baloncuların başarılarının farkındaydı ama ilişkilerin bozukluğu yüzünden İngiliz baloncular Baily ve Devignes İstanbul'a davet edildi. 7 Ekim 1802 tarihinde Dolmabahçe'den kadın erkek 30.000 İstanbullunun bakışları altında uçuş başarıyla gerçekleşti.

Kabartma pulu dünyada ilk biz bastık

İlk kabartma pul 1968 yılında basıldı. Türkiye'de basılan bu pul, yalnız yurdumuzda değil, dünyada da kabartma olarak basılan ilk puldu. PTT yönetimi, bu pulun basım işini Ankara'daki Ajans Türk Kurumuna verdi. Türk çinileri desen olarak kulla-

nıldı. "Anma serisi"nden çıkarılan kabartma pullar üç türdü: 1 — Bursa'daki Yeşil Türbe tavan motifi, 2 — İstanbul'da, Hürrem Sultan türbesindeki bahar çiçeği motifi. 3 — İznik çinisi.

PTT yönetimi, yine 1968'de, İstiklal madalyasıyla beratını birlikte veren iki kabartma pul daha bastı.

İlk kalp naklini 1968'de yaptık

Ülkemizde ilk kalp nakli 1968 yılında. Dr. Kemal Bayezit tarafından Ankara Hacettepe'de yapıldı. Onu kısa bir süre sonra İstanbul'da, Haydarpaşa'da, Siyami Ersek'in yaptığı kalp nakli ameliyatı izledi.

İlk kan nakli merkezi 1951'de kuruldu

Türkiye'de ilk kan nakil merkezi 1951 yılında İstanbul'da, Sıraserviler Caddesi'ndeki İlk yardım hastanesinde kuruldu. Kan nakil merkezlerinin kuruluş amaçları, çeşitli gruplardaki kanı biriktirerek kaza, şok, hastalık ve çocuk doğumlarında değiştirilmesi ya da verilmesi gerektiği durumlarda hemen kullanabilmek için el altında bulundurmaktı.

Hayrına su dağıtmaya 1826'da başladık

Tarihimizdeki ilk Sebilci Örgütü'nün kuruluşu 1826 yılına rastlar. Yeniçeri ocağına su taşımak, ocağa su sağlamakla görevli kişilere "sebilci" denirdi. Sebilciler, sol omuzlarında kırba denilen içi su dolu kösele bir tulum ve ellerinde de bir tas yahut

maşrapayla su dağıtırlardı. Elbiseleri, keçi derisinden bir ceket, şalvar ve külahtı. Kırbanın altı, sebilcinin sırtındaki dört köşe tahtaya oturtulur, ağzına da bir musluk takılırdı. Sebilciler, isteyene ellerindeki pirinç ya da bakır kaplarla su verirlerdi. Sebil, hayır için dağıtıldığından, karşılığında para alınmazdı.

Has Odası Örgütünü Fatih Sultan Mehmet kurdu

Tarihimizde İlk Has Odası Örgütü Fatih Sultan Mehmet tarafından kuruldu. Enderun'un en yüksek sınıfıydı. Fatih Sultan Mehmet devrinde subay rütbesinde 32 içoğlandan kurulmuş, Yavuz Sultan Selim'in buyruğuyla sayıları 40'a çıkarılmıştı. Has oda görevlileri rütbe sırasına göre has odabaşı, silahtar, çuhadar, rikabtar, tülbent gulamı ve miftah gulamı adlarını alırlardı, İlk dördü arz ağalarıydı. Hazine, kiler ve seferli koğuşundan has odaya geçecek olan ağaların görev almaları özel bir törenle yapılırdı. Bunların görevi, Hırka-i Şerif dairesini süpürmek, kitapların, kutsal eşyaların tozunu almak, belirli kutsal gecelerde ödağacını yakmak, gülsuyu serpmek, şamdan ve parmaklıkları temizleyip parlatmaktı. Bu görevler nöbetleşe yapılırdı.

Hünkâr müezzini, sır kâtibi, başçavuş, başçuhadar, sankçıbaşı, kahvecibaşı, tüfekçibaşı, berberbaşı gibi görevliler de Has Oda ağasıydılar. Görevleri, padişahın hizmetlerini tam ve kusursuz yerine getirmekti. Bayramlarda ve Peygamber'in doğduğu ayda da bunlara bahşiş verilirdi.

Kabare tiyatrosunun kısa tarihi

Türkiye'de ilk Kabare Tiyatrosu on dokuzuncu yüzyıl sonlarında açıldı. "Kafe Şantan" denilen, şarkılı ve kısa oyunlar oynanan kahvehane niteliğindeki yerler İstanbul'da, Beyoğlu'nda olanca hızıyla çoğaldı. Mandas, Kristal Palas, Bizans'ın Büyük Alkazar'ı, Trokadero, tanınan bu tür yerlerdendir. Ancak, ilk sanatsal nitelikteki 'kabare tiyatroları'nın başlangıcı, 1920-1923 yıllarındadır. Türkiye'de kabare tiyatro türünün olgunlaşıp gelişmesi ise, II. Dünya Savaşından sonraki dönemde olmuştur. Gerçek edebî kabare tiyatrosunu, 1962'de Haldun Taner kurdu. Günümüze değin çabalarını sürdüren bu kuruluşun adı, Devekuşu Kabare Tiyatrosu'dur.

İlk bibliyografya çalışmaları

Ülkemizde bibliyografya niteliğindeki ilk ürünler Abdurrahman Bestami'nin Mevzuat-ül Ulûm (Bilimlerin Konuları), Molla Lütfi'nin El Metalib-i İlâhiye (Tanrısal Dilekler), Abdülzade Mehmet Tahir'le Serkis Orpelyon'un birlikte düzenledikleri Mahzen-ül Ulûm (Bilimlerin Mahzeni), Hüsamettin Ahmet'in Miftah-üs Süeda (Mutluluğu Bulanların Anahtarı), Kâtip Çelebi'nin Keşf-üz Zünun (Şüpheli Şeylerin Keşfi) gibi kitaplarıdır.

Ancak Türkiye'de çağdaş anlamda bibliyografya çalışmaları 1928 yılında yapılan harf devriminden sonra başladı.

İlk kez 1930 yılında yayımlanmaya başlanan ulusal nitelikteki genel bibliyografyanın adı; "Bibliyografya, Türkiye'de Çıkan Kitap, Gazete ve Mecmualardan Bahsetmek Üzere Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti Tarafından Çıkarılan Neşriyat Bülteni"dir.

Bibliyografya sözcüğü Yunancada kitap anlamına gelen "biblion" ve yazmak anlamına gelen "grafein" sözcüklerinden oluşmuştur, belli bir konu üzerindeki yayınların hepsi anlamına gelir.

Bu da atıcılık tarihimiz

Türkiye'de ilk atıcılık sporu, İstanbul'da yapıldı. Atıcılık sporunu Türkiye'ye getiren kişi, Bulgaristan'ın Filibe kentinden olan Niyazi Kızıltepe'ydi. Yurdumuzda en eski atıcılık kulübü ise, 1921'de İstanbul Avcılar ve Atıcılar İhtisas Kulübü adıyla açıldı. Türkiye Avcılık ve Atıcılık Federasyonunun kuruluşu, 1940 yılındadır.

Atıcılığın bir spor dalı durumuna gelişi on dokuzuncu yüzyılda olmuştur. Atıcılık sporu, İngiltere ve Amerika'da bu yüzyılda oldukça yaygındı. 1896'da ilk kez yapılan çağdaş Olimpiyat oyunlarında otomatik silah, serbest tabanca (50 metreye atış) ve serbest silah yarışmalarına yer verilince, atıcılık yarışmalarına da bütün olimpiyat oyunlarında yer verildi. 1955'te Barselona, 1959'da Beyrut Akdeniz oyunlarına katılan atıcılarımız başarılı sonuçlar alamadı.

1931'de beri festival yapıyoruz

Türkiye'de ilk festival 1931 yılında Beylerbeyi Sarayında düzenlenen Balkan Oyunları Festivaliydi. Türkiye'de ilk tiyatro festivali, Devlet Tiyatrosu tarafından 1959 yılı mayıs ayında Antalya'da, Aspendos'ta düzenlenmişti.

İlk arşivi Mustafa Reşit Paşa düzenledi

Osmanlı İmparatorluğunun ilk devirlerinden, Mustafa Reşit Paşa zamanına değin devlet belgeleri torba, sandık gibi dağınık yerlerde saklanırdı. Bu durumu göz önüne alan Mustafa Reşit Paşa ilk kez, bugün de arşiv deposu olan yapıyı yaptırdı. İlk adı Hazine-i Evrak olan bu kuruluş, şimdi Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü'dür.

Arkeoloji müzemiz 1846'dan beri var

Türkiye'de ilk Arkeoloji Müzesi 1846 yılında Tophane Müşiri (mareşal) Damat Fethi Paşa tarafından kurduruldu. Fethi Paşa'nın eski eserlere karşı duyduğu ilgi nedeniyle o zaman Harp Okulunun ambarı olan Aya İrini Kilisesi müze olarak düzenlendi. Çeşitli illerden eski eserler toplanarak buraya getirildi. Bugün askeri müzedir.

Atletizm tarihimiz 1922'de başladı

Ülkemizde ilk atletizm çalışmalarına 1922 yılında başlandığı söylenebilir. 1912-1913 yıllarında tek tük görülen atletizm denemeleri birkaç heveslinin ilkel çabalarından ileri gitmemişti. Bu ilk hevesliler, Silifkeli Şükrü, Doktor Nurettin Otmar, Selahattin ve Asım Beylerdi.

Devşirme sistemini Çelebi Mehmet başlattı

Tarihimizde Osmanlı sarayları ve yeniçeri ocaklarında çeşitli görevlerde kullanılmak için devşirme yoluyla çocuk toplama

yolu ilk kez Çelebi Mehmet'le başlar. Sultan II. Murat zamanında bir çeşit devlet kuruluşu durumuna getirilmişti. İlk devşirmecilik; Beylerbeyi, Sancakbeyi ve Kadıların sorumlulukları altındaydı. Çok çocuklu Hıristiyanlardan bir çocuk alınmak suretiyle devşirme yapılırdı. Fatih Sultan Mehmet ve sonraki padişahlar, devşirme yoluyla çocuk toplamada ayrı biçimler uyguladılar. On yedinci yüzyıla gelindiğinde devşirme toplama yöntemi iyice belirlenmişti. Devşirme, isteğe göre belli yıllarda yapılır oldu. En az sekiz, en çok yirmi yaşlarındaki gençlerden ayıklanarak alınırlardı. Devşirilecek çocuklar çağrıyla toplanma yerine gelirler ve seçilirlerdi. İşlemi yapacak memurlar, yeniçeri ağasınca verilmiş buyruğa göre, belli devşirme bölgelerinden, belli sayıda devşirme oğlanı seçerlerdi. Sürücü denilen bir memur her çocuğun ilçe, köy, sancak, ana baba, sipahi adlarıyla boy pos, kaş göz, bütün özelliklerini bir deftere yazardı. Bu defterin bir örneği de devşirme memurunda bulunurdu. Seçilen devşirmeler, sürücüleriyle devlet merkezine gelirlerdi. Son bir elemeyle, en gösterişlileri saray görevine alınır, geri kalanlar, Türk gelenekleri öğretilmek üzere Türk çiftçilerine gönderilirlerdi. On sekizinci yüzyılın ortalarında devşirmecilik bırakıldı.

Avlanma yasağı 1966'dan beri var

Av hayvanlarının yaşamalarını, özgür dolaşmalarını sağlamak, üremelerini doğal bir biçimde sürdürmek amacıyla Türkiye'de ilk kez 1966 yılında Antalya'nın Düzlerçam'ında çok geniş bir alan üzerinde ve Örnek Orman İşletmesi adı altında bir av koruma alanı kurulmuştu. Bu tür alanlarda avlanmak yasaktır. Av koruma alanları yırtıcı, zararlı her çeşit kuş ve hayvanlardan korunur.

150 yıldır bilardo oynanıyor

Yurdumuza ilk kez on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında giren bilardo büyük ilgi görmüştü. Bugün Türkiye'nin aşağı yukarı her yerinde oynanmaktadır. Dünyada çeşitli biçimlerde oynanan bilardo oyunları vardır.

Bilmecenin tarihi pek eski

Türklerde ilk bilmecelerin geçmişinin çok eski zamanlara dayandığı ve bunların genellikle halk bilmeceleri olduğu sanılmaktadır. On birinci yüzyılda, Kaşgarlı Mahmut'un Türk Dilleri Sözlüğü adlı kitabı da bunu doğrulamaktadır.

Bina vergisi 1861'den bu yana alınıyor

Tarihimizdeki ilk bina vergisi yasası 1861 yılında Sultan Abdülaziz devrinde konulmuş ve uygulanmıştı.

İlk serum: "Sultan Abdülhamit Serumu"

Sultan II. Abdülhamit'in tıbba ve eczaya büyük merakı vardı. Tıp ve eczacılık alanındaki yeni buluşlarla ilgilendiği hatta yakından takip ettiği bilinmektedir. Özellikle ıstırap çeken insanların dertlerini giderme yolunda büyük gayretler sarf eden ilim adamlarına takdirlerini sunmakta ve çalışmalarına yardımlarda da bulunmaktaydı.

İlk defa tedavide kullanılmasına başlanan antipnömokoksik serumun tatbiki sırasında padişahın maddi olarak yapmış oldu-

ğu katkılarından dolayı seruma 'Sultan Abdülhamit Serumu'adı verilmiştir.

Buharlı gemiler 1828'den beri sularımızda

Buharla işleyen ilk gemiler, Amerikalı R. Fulton tarafından 1807 yılında yapıldıktan sonra İstanbul'a ilk defa 20 Mayıs 1828 yılında geldi. İlk gelen buharlı gemi Sultan II. Mahmut tarafından dikkatlice incelenmişti. Gemi, tersane tarafından satın alınarak Sultan II. Mahmut tahsis edildi. Bu ilk vapurun kaptanı daha önce İngiliz vapurunda ikinci kaptanlık yapmış olan Kelly idi.

Vapura, 'vapeur' karşılığı, 'Buğ Gemisi' ismi verilmişti. 1843 yılında Fevaid-i Osmaniye adlı işletme Kadıköy ve Adalar'a yolcu taşımaya; 1844 Ocak'ında ise Seyri Bahri adlı ilk buharlı vapur İstanbul'dan Gemlik, İzmit, Bandırma, Tekirdağ İskeleleri'ne, Eser-i Hayradlı vapur ise Boğaziçi'ne seferler yapmaya başlamıştı.

İlk Dil Kurultayı 1932'de toplandı

İlk Dil Kurultayı 26 Eylül 1932 günü Dolmabahçe Sarayında toplandı. 12 Temmuz 1932 yılında kurulan Türk Dil Kurumu'nun ilk kurucuları Samih Rifat, Ruşen Eşref Ünaydın, Celâl Sahir Erozan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur.

İlk dilbilgisi kitabını Kaşgarlı Mahmut yazdı

Tarihimizde ilk dilbilgisi ürününün, Kaşgarlı Mahmut'un on birinci yüzyılda yazdığı, "Türk Dilinde Söz Diziminin Aslı" adındaki kitap olduğu söylenebilir.

Dişçilerimiz 1909'da okullu oldu

Ülkemizde ilk dişçilik okulu 16 Eylül 1909'da eğitime başlayan "Darülfünunu Osmanî Tıp Fakültesi Eczacı ve Dişçi ve Kabile ve Hastabakıcı Mektepleri" adlı okuldu. İlkin İstanbul'da, Kadırga'daki Menemenli Mustafa Paşa Konağında eğitim çalışmalarını sürdüren okul, 1925 yılında Beyazıt Camii dolaylarındaki eski jandarma dairesine taşındı. 1934-1935 yılında fakülte sistemiyle öğrenime başlandı. Öğrenim süresi dört yıldı, 1964'te Tıp Fakültesinden ayrılarak bağımsız bir fakülte durumuna getirildi, 1970 yılında da Çapa'ya taşındı.

Atalarımız Avrupa'ya 2000 yıl evvel gitti

Türklerin Avrupa'ya ilk gidişleri Birinci yüzyıl sonlarında oldu. Ancak, Hunların Avrupa'yı geniş ölçüde etkilemesi dördüncü yüzyılda olmuştu. Fransa içlerine hızla ilerleyen Hunlar, 375 yılında Gotiarı ve Alanları yenerek Don ırmağını geçtiler, Romalılar, Hunlardan yardımcı güç olarak yararlandılar. Beşinci yüzyıla gelinceye değin dağınık yaşayan ve savaşan bu ulus, sonunda birleşerek Avrupa'yı titretmeye başladı. 434-453 yılları, büyük Hun hükümdarı Attila buyruğundaki Hunlar için en parlak dönemdi. Attila, 447-448 yıllarında yaptığı sürekli akınlarla Doğu Roma İmparatorluğunu haraca (bir çeşit vergi) bağladı. 452 yılında Batı Roma İmparatorluğuna bir gözdağı vererek, bütün Roma senatörleriyle Papayı önünde dize getirdi. 453 yılında ölünce Hunlar arasında kardeş kavgaları başladı. Bu yüzden de dağılıp gittiler. Doğu Avrupa'da kalan Hunlar da, daha sonraları gelen Türklerle kaynaşıp kayboldular.

Binicilik Derneğimiz 1913'te kuruldu

Ülkemizde ilk Binicilik Derneği 1913 yılında Sipahi Ocağı adıyla açıldı. Amacı, at binmeyi, atçılığı, at sporunu geliştirmek olan bu ocağın kurucuları arasında devrin ünlü kişilerinden Mahmut Şevket'le Mahmut Muhtar Paşalar vardı. Bu kişilerin bu spor dalını desteklemeleri, halk tarafından da ilgi görmüştü.

Bizde edebiyat tarihi 1888'de yazıldı

Bizde ilk edebiyat tarihi örnekleri, 1888'de Abdülhalim Memduh'un, 1910'da da Faik Reşat'ın kitaplarıdır, ikisinin de adı Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'dir; ki Osmanlı Edebiyat Tarihi anlamına gelir. Ancak, birer ders kitabı niteliğinde yazılmışlardı.

Bisiklete 40 yıl geç bindik

Türkiye'ye bisiklet sporunun girişi, dünyada bisiklet yarışmalarının yapılmasından tam kırk yıl sonra oldu. Meşrutiyetten önce İstanbul'da Tepebaşı'nda bulunan bir iki bisiklet satıcısı, satış sağlayabilmek amacıyla gösteriler düzenledilerse de ilgi çekmedi. Bisikletin yurdumuza kesinlikle ilk girişi ve yayılması 1910 yılındadır, ilk uluslararası bisiklet yarışması da İstanbul'da 1927 yılında Bulgarlarla yapıldı. Türkiye'de ilk bisiklet federasyonu 1924 yılında kuruldu. İlk Türkiye bisiklet birinciliği yarışması da yine o yıl Ankara'da Muhafızgücü spor alanında düzenlendi. Yarışmayı Cavit Cav kazandı.

1924 yılında Paris'te yapılan olimpiyat oyunlarına bisiklet dalında katılmak üzere giden Fahri Ağabey, Cavit Cav ve Raif

Beyden kurulu milli bisiklet takımımız, Paris'te yarışmaya girebilmek için satın alabilecek bisiklet bulamadıklarından geri döndüler. Bisiklet sporunda olimpiyat oyunlarına ilk katılışımız, 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunları'ndadır.

İlk doğum kliniğimiz 1892'de açıldı

İlk doğum kliniğimiz 1892 yılında İstanbul Demirkapı'da açıldı. Adı Seririyatı Vilâdiye'ydi (Çocuk kliniği). Burada ebelik ve kadın hastalıkları bilimleri, hem gelen hastalar üzerinde uygulanır, hem de öğrencilere uygulamalı olarak öğretilirdi. Özel olarak açılmıştı.

Tarihimizin ilk biyografi çalışmaları

Türkiye'de ilk biyografi ya da biyografya örneklerine tarihler, menakıpnameler (tarihe geçmiş ünlü kişilerin yaşantılarından örnekler), tezkerelerde (pusula, betik) rastlıyoruz. Hoca Dehhanı'nin Selçuklular Şehnamesi, Mustafa Darir'in Tercemei Sîret-ün Nebî, Bursalı Lâmiî'nin Peygamberlik İşaretleri, Baki'nin Kesin Bilginin İzleri adlı biyografileri o çağın önemli ürünleridir.

Düşüncemiz 1924'ten bu yana özgür

Düşünce özgürlüğü deyimi ilk kez 1924 Anayasası'nda yer almıştı. Söz konusu Anayasa'nın yetmişinci maddesi, "vicdan, düşünce, yazma ve yayımlama hak ve özgürlükleri, Türklerin

doğal haklarıdır," demekle kişinin düşünce özgürlüğüne olan saygısını açıklamıştı. Düşünce özgürlüğü, kişinin dilediği gibi düşünebilme olanağının bulunması, düşünce ve inançlarından dolayı kınanmaması ve bunları yine özgürce açıklayabilme haklarıdır.

Boksörler ringe 1919'da çıktı

Ülkemizde boks sporu 1919 yılından itibaren yapılmaya başlandı. Türk boksörlerinin boks minderlerine ilk çıkışı ise 1922 yılında oldu. Sabri Mahir, Mazlum Kemal, Ziya Boyner, İngiliz Kemal, Tıbbiyeli Ali Sami, İsmet Uluğ ilk Türk boksörleridir, ilk milli boks takımımız Galatasaraylı Necmi, Beşiktaşlı Rauf, Fenerbahçeli Rıza, Sıtkı ve Selâmi'den kuruludur. İlk milli karşılaşmalar 1928 yılında Ruslarla Moskova'da yapıldı.

İlk boks kulübü 1919-1920 yıllarında Akşiyani Efendi adlı bir Musevi vatandaşımızın uğraşıyla kurulmuştu. İstanbul'da, Taksim'deki Şantekler salonunu tutan ilk boks kulübünün giderleri, Fransa Boks Federasyonunca karşılanıyordu.

Türkiye'de İlk Boks Federasyonu da 1923 yılında kurulan Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı'ndan hemen sonra kurulmuştu. İlk Boks Federasyonu Başkanı da Eşref Şefik Atabey'di. Bağımsız bir federasyondu ve bir süre sonra boksun gereken ilgiyi görmeyişi nedeniyle kapatıldı.

Eczaneden ilaç almaya 1802'de başladık

Ülkemize ilk eczane 1802 yılında, İstanbul'da, Taksim caddesinde açıldı. Türkiye'de ilk eczacılık öğrenimine 1839 yılında

başlandı. Okulu ise Tıp Okulu'na bağlıydı. Eğitim süresi üç yıldı. Amacı, ordunun eczacı eksikliğini gidermekti. Bitirme sınavları padişahın önünde yapıldı. İlk askeri eczacı 1840 yılında diploma aldı.

Borsayla 1873'te tanıştık

Tarihimizdeki ilk borsa 2 Aralık 1873 günlü tüzükle çalışmaya başlayan Dersaadet Tahvilat Borsasıydı. Türkiye'de on altı ve on yedinci yüzyıllarda sanat ve ticaretle uğraşanların lonca örgütleri, ilk borsa kuruluşlarıysa da resmî bir nitelik taşımazlar.

İstanbul'da yapılan ilk namazgâh

29 Mayıs 1453 Salı günü İstanbul'un düşmesi üzerine Fatih Sultan Mehmet Topkapı mevkisinden maiyeti ile İstanbul'la girmiş ve 'Secde-i şükür'e kapanmıştı. Fatih'in her zaman yanında yer alan satırı (koruması) olan Kanlı (Kıllı) Yusuf'un sultanın secde ettiği yerde namazgâh inşa etmek istemesi üzerine, Fatih'in izniyle Suriçi'nde ilk fetih namazgâhı inşa edilmişti.

Bu namazgâh, günümüz Topkapı Semti, Beyazıt Ağa Mahallesi'nde, Kalaycı Ali Sokağı ile Aydın Sokağı'nın kesiştiği köşede şimdi mescid olarak yer almaktadır.

İstanbul'un ilk Osmanlı eserleri

Osmanlı mimarisinin İstanbul'daki ilk örnekleri Üsküdar (1471-1472) Rum Mehmet Paşa Camii, 1459 yılında Eyüp Sultan

Camii, Beyazıt'taki Eski Saray, Fatih Külliyesi (ilkyapımı, 1463-1471 yılları arasında) Patrikhane ve eski imparatorlar türbesinin yerine, Mimar Atik Sinan'a yaptırılan Fatih Camii (ilk yapı) ve medreseleri, 1472 yılında Gülhane Parkı yanında, ön yüzündeki renkli çiniler yüzünden çinili adı verilen Çinili Köşk, Topkapı Sarayı ve Tophane'deki top dökümhanesi'dir.

Fatih Sultan Mehmet'in, Üsküdar'da Rum Mehmet Paşa'nın yaptırdığı cami dışında yaptırdığı eserler depremler sonucunda yıkılmıştır. Yerlerine değişik dönemlerde yenileri inşa edilmiştir.

İstanbul'da ilk sistemli mimari eğitim Süleymaniye Külliyesi'nde bulunan Darülhendese'de başlamıştır.

Fatih Sultan Mehmet 1478 yılında Yeni Saray'ı (Sarayı Cedit, Topkapı Sarayı) yaptırdı. Bu sarayın ilk kapısı 'Bâb-ı hümayun' Sultan III. Ahmet çeşmesinin önünde olup, 1478 (Hicri 883) tarihinde yapıldığı kitabesinde yazılıdır. Bu sarayda ilk önceleri harem kısmı bulunmadığı için saraylı kadınlar Eski Saray'da (Sarayı Atik) otururlardı.

Topkapı Sarayı'nın ilk binaları 1453 yılından itibaren 25 yılda yapılabilmiştir. Sonraları 4 asırda 25 Osmanlı padişahının oturduğu bir saray olarak binalar eklene eklene bugünkü durumuna geldi.

İstanbul'u sarsan ilk deprem

1464 yılındaki yer sarsıntısı İstanbul'da bir buçuk ay devam etmiş ve birçok yeni Türk eserini harabeye çevirmişti. Temeli yeni atılan Fatih Camii'nin yapımı durdurulmuş, İstanbul'dan kaçan Bizans halkının yerine İstanbul'un azalan nüfusu, Anadolu'dan getirilen Türk ve Hıristiyan halk ile tamamlanmıştı.

Boza içmek pek eski gelenek

Türkiye'de ilk bozanın Anadolu'nun doğusunda, dördüncü yüzyılda yapılıp içilmeye başlandığı sanılmaktadır. Böyle bile olsa bozanın buluş yerinin Orta Asya olduğu, yani Türklerin bunu çok önceleri bildiği de bir gerçektir. Boza, Osmanlılarda özellikle kış aylarında yapılır, uzun kış gecelerinde çene çalınıp içilerek zaman öldürülürdü.

Yelkenlilerden buharlı gemilere 1827'de terfi ettik

Tarihimizde ilk buharlı gemi 1827 yılında getirildi. Böylelikle yelkenliler, yerlerini makineli taşıtlara bırakıyorlardı. Bu tür deniz araçlarıyla deniz ticaretinin başlaması ise 1843 yılında Bahriye Nezaretinin, İzmit-Gemlik-Tekirdağ iskeleleri arasında Seyribahri adlı bir gemiyi bu amaçla çalıştırmasıyla olmuştu. Türk deniz ticareti de bu olayla başladı. Yine o yıl bir gemi daha çalıştırılmış; ayrıca, Boğaziçi'nde de Eserihayr adlı bir vapur işletilmeye başlanmıştı.

Köy enstitüleri 1940'ta açıldı

Türkiye'de ilk köy enstitüleri 1940 yılında, İsmail Hakkı Tonguç'un yönetiminde eğitime başladı. Köy Enstitüleri, köy çocuklarının gerek tarım alanında, gerek köyün her çeşit kalkınmasında yardımcı olabilecek biçimde meslek edinmeleri, öğretmen yetişmeleri amacıyla kurulmuştu. Enstitülerin kendilerine özgü çalışma yöntemleri vardı. Her öğrenci, köyünün ekonomik ve toplumsal hayatını ayrıntılarıyla saptamak zorundaydı.

Çalışmalar ona göre düzenleniyordu. Amaçlanan, "iş içinde, iş yaparak öğrenmek" olduğundan, enstitülerin kurulduğu yerler köylerin yakınında, uygulamanın yapılabileceği en verimli kesimlerdeydi.

Havacılığın kısa tarihi

Uçma isteği Türklerde çok eski yıllara dayanır. Geçmişimizde uçma konusunda bilinen iki olayı anlatalım: Birinci olay, on birinci yüzyılda İsmail Cevheri adında bir uçma meraklısının, kollarına taktığı özel kanatlarla bir caminin şerefesinden aşağıya inmesidir. İkinci olay, çeşitli biçimde anlatılmaktadır. Ansiklopedi ve bazı tarihçilere göre, Hezarfen Ahmet Çelebi, on yedinci yüzyılda kollarına kanatlar takarak Galata Kulesi'nden süzülüp Üsküdar'da, Doğancılar'a indi. Evliya Çelebi, ünlü Seyahatname adlı kitabında bu olayı bir başka türlü anlatır: Osmanlı sultanı IV. Murat'ın kızı Kaya Sultanın doğum gecesi düzenlenen şenliklerde, Lagarî Hasan Çelebi uçuş gösterileri yapmıştı. Hasan Çelebi kendi buluşu olan, elli okka macun doldurulmuş yedi kollu bir fişeğe binmiş ve öğrencilerinin fişeği ateşlemeleriyle gökyüzüne savrulmuştur. Fişeğin barutu tükendiğinde, Hasan Çelebi önceden hazırladığı kartal kanatlarını açarak Sinan Paşa Sarayı önünde denize inmişti. Sultan IV. Murat bu başarısından dolayı Lagarî Hasan Çelebi'yi kutlamış ve Sipahi Ocağı'na yazdırmıştı.

Anlattığımız bu olaylar ilkel havacılık çabalarından ileri gidememişti. Türkiye'de havacılık konusunda ilk gerçek adım, 1911 yıllarında atıldı. Havacılık konusunda ilk direnen kişi de, Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşaydı. Balon ve uçak alımı ve bunların durabileceği özel alanların yapımı, Hava Kurulunun hemen kurulması, hava örgütünü sağlamak hep onun ürünle-

riydi. Mahmut Şevket Paşayı buna iten neden de, İtalyanların Trablusgarp'a saldırmaları ve on iki adanın düşman eline geçişiydi. Çünkü donanma yetersizdi, yitirilen adalarla Kuzey Afrika'da gerekli bağıntı kurulamamıştı, 1 Haziran 1911, Türk ordusunun havacılık alanında ilk örgütlenme tarihidir.

Türkler haltere 'gürz'le başladı

Ülkemizde halter sporunun bugünkü biçim ve kurallarla yapılmaya başlanması 1890-1900 yıllarında oldu. Türklerde çok önceleri de ağırlık kaldırma denemeleri yapılmış, Osmanlı ordusunda gürz, ağır kalkan gibi savaş araçlarıyla çalışmak günlük dersler arasına girmişti. Gerçek halter sporu Türkiye'ye ilk kez Galatasaray Lisesi beden eğitimi öğretmeni Faik Üstünidman'ın kişisel çabalarıyla girmiştir.

Kantonun silik tarihi

Türkiye'de kantonun yayılışı, on dokuzuncu yüzyılın başında oldu. Okunana kanto, kanto söyleyerek gösteri yapana da kantocu denirdi. Kanto, giderek İstanbul eğlence hayatının bir parçası oldu. Türkiye'de ilk kantocunun Aramik olduğu söylenir. Gayrimüslimler tarafından söylenirdi. Kadıköy'deki Yoğurtçu Çayırında "Muhaciriz, biçareyiz. Ama ne bahtı kareyiz" kantosunu ilk onun okuduğu söylenir. Kanto sanatının en ünlü ismi Kamelya Hanımdır. Ünlü kantolardan Alegro, Bülbül, Çoban, Güvercin, Çingene, Efe, Gemici Dansı, Kedi, Külhanbeyi, Küçüksün Pek Şirinsin, Hovarda, Oryantal adındaki kantoları sayılabilir. Bugün kanto unutulmuş bir türdür.

Kalyoncu Örgütü 1682'de kuruldu

Tarihimizde Kalyoncu Örgütü 1682 yılında Kalyoncu Kulluğu adıyla kuruldu. Kaptanpaşalar, kendi görevlerinin dışında Kasımpaşa, Galata bölgelerinin kolluk işlerine de bakıyorlardı. Bu yüzden bu bölgelerin önemli yerlerinde dirlik ve düzeni sağlamak amacıyla karakollar kurulmuştu. Karakollarda kalyoncu denilen deniz erleri görev alırdı. Kalyoncu erleri, karakollarda sürekli olarak oturduklarından bunlara kalyoncu kulu adı verilirdi. Kalyoncu kulluğunun merkezi İstanbul'da, Galata'daydı. Merkez, Galata başağası denen kalyoncu kulunun yönetimindeydi. Öbür kalyoncu kulluklarında görevli kalyoncular, kalyoncu çavuş denirdi. Kalyoncuların özel elbiseleri vardı. Bir metre boyunda yatağan bıçaklar ve özel tabancalarla donanmışlardı. 1826 yılında II.Mahmut, yeniçeri ocağıyla birlikte bu örgütü de ortadan kaldırdı. Bunların yerini tersane tüfekçileri aldı.

İlk kadastro çalışmalarını 1912'de yaptık

Türkiye'de ilk kadastro çalışmaları 1912'de yürürlüğe giren "Emvali Gayrı Menkulenin Tahdit ve Tahriri Hakkındaki" yasayla başladı. Türkiye'de kadastro çalışmalarının geç başlamasının nedeni, Osmanlı Devletinin çok dağınık bir yerleşme yolu seçmiş olmasıydı. İlk kadastro yasasının uygulanmasını savaşlar engelledi. 1925'te çıkartılan bir yasayla bir kadastro örgütünün kurulması öngörüldü. 1934'te çıkarılan "Kadastro ve Tapu Tahriri" yasası, günümüzde kadastro işlemleri konusundaki tek dayanaktır.

Türkiye'de ilk kez, 1934 yılında yürürlüğe giren 2613 sayılı yasayla "Kadastro mahkemeleri" kurulduysa da 5572 sayılı ya-

sayla bu mahkemelerin görevleri genel mahkemelere devredildi. Türkiye'de kadastro işlemleri, "şehir ve arazi kadastrosu" diye iki bölümde yürütülür. Bunlar, ayrı yasalarla, ayrı biçimde düzenlenir ve ayrı müdürlüklere bağlıdır.

Özetle ilk kadastro çalışması; Defteri Hakanı Nazırı Mahmut Esat Efendinin zamanında, 5 Şubat 1912 günü yürürlüğe giren "Emvali Gayrı Menkulenin Tahdit ve Tahriri Hakkındaki Kanunu Muvakkat"tı.

Fotoğrafçılık 1937'den beri ders olarak okutuluyor

İlk fotoğrafçılık dersi 1937 yılında Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsünde açılan resim bölümlerinde verildi. Fotoğrafçılık dersi, 1945 yılında Ankara Polis Enstitüsünde de ders programlarına alındı. 1947 yılında İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nde grafik sanatlar bölümünde fotoğrafçılık dersine özellikle yer verilmişti.

İlk fotoğraf dergisi ise 1945'te Ankara'da çıktı. Sorumluları Safter Sürel ve Şinasi Barutçu'ydular. Bu ilk fotoğrafçılık dergisi Profesyonel ve Amatörün Foto Dergisi adıyla yayına başlamıştı.

İlk fotoğrafçılık kitabı da Fransızcadan çevrilmişti. Fotoğrafçılık konusunda ilk yerli kitap, Risale-i Fotoğrafya'dır (Küçük Fotoğrafçılık Kitabı). Yüzbaşı Hüsnü Efendi yazmıştı.

İlk fotoğraf sergisi 1942'de açıldı

Türkiye'deki ilk fotoğraf sergisi 1942 yılında Gazi Orta Öğretmen Okul ve Eğitim Enstitüsünde açıldı. İlk fotoğraf ya-

rışması ise Ankara Halkevi yetkilileri aracılığıyla 1933 yılında düzenlendi.

İlk hekimimiz Kutubüttin Efendiydi

Tarihimizde ilk Hekimbaşı Kutubüttin Efendiydi. Sarayın ve ülkenin sağlık işlerini yöneten hekimbaşılar, Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı "Baş Lala" kulesinde otururlardı. Hekimbaşılar, başta padişah olmak üzere herkesten saygı görürlerdi.

İlk havagazı şirketimiz 1891'de kuruldu

Ülkemizdeki ilk havagazı şirketi 1891 yılında işletmeye açıldı. Şarl Jorji adlı bir Fransız mühendisi, havagazı işletmesini elli yıl süreyle Kadıköy Ganz Şirketiyle işletmek hakkını hükümetten aldı. Yedikule gazhanesi de 1926 yılında yine bu şirket tarafından satın alındı.

Hava işletmelerimiz 1933'ten beri var

Türkiye'de ilk havayolları örgütü 20 Mayıs 1933 yasasıyla, Milli Savunma Bakanlığına bağlı olarak, "Havayolları Devlet İşletme İdaresi" adıyla kuruldu. Ankara-Eskişehir arası uçak seferleri düzenlendi. Bu dönemde ikisi iki, ikisi beş, biri de on koltuklu olmak üzere topu topu beş yolcu uçağı vardı. Hava Yolları İşletme Dairesi 1935 yılında Bayındırlık Bakanlığına devredildi. 1938 yılında çıkarılan yeni bir yasayla Ulaştırma Bakanlığına bağlandı ve adı da "Devlet Havayolları" olarak değiştirildi.

İlk köylü kadın vekilimiz

Türkiye'de ilk köylü kadın milletvekili Satı Çırpan'dı. Satı Kadın diye anılır. 1934 yılında Atatürk, Ankara'nın Kazan köyüne bir gezi yapmıştı. Bu gezide, çeşitli yeteneklerini beğendiği bu zeki Türk köylü kadınının 1935-1939 döneminde Ankara milletvekili olmasını sağladı. Doğduğu Kazan köyünde muhtarlık da yaptı. 1956 yılında öldü.

Kadınlar 1934'ten beri seçmen

Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1934 yılında verildi. Bu tarihe gelininceye değin bu hak yalnız erkeklere tanınmıştı. 1924 Anayasasının, seçme ve seçilme hakkını düzenleyen 5 Aralık 1934 tarihli "Teşkilatı Esasiye Kanununun 10 ve 11. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun" ile kadınlara da erkeklerle eşit koşullarla "seçme ve seçilme" hakkı sağlanmış oldu.

İlk kadın vekil Nakiye Hanım

Siyaset tarihimizde ilk kadın milletvekili Nakiye Elgün'dü. 1919'da İstanbul'un işgalini protesto etmek amacıyla Sultanahmet alanında yapılan toplantıda Halide Edip'in yanı sıra yaptığı ateşli konuşmalarla dikkati çekti. İstanbul Kız Öğretmen Okulunu bitiren Elgün, aynı okulda müdür yardımcılığı yaptı. Vakıf okullarının bir düzene konulmasını sağlamaya çalıştı. Cumhuriyetten sonra liselerde müdürlük, yararlı kurumlarda üyelik ve başkanlık yaptı. Üç dönem Erzurum milletvekili seçildi.

İlk kadın artistlerimiz Bedia Muvahhit ve Neyyire Neyyir

Türkiye'de ilk kadın film oyuncuları "Ateşten Gömlek"te oynayan Bedia Muvahhit'le, Neyyire Neyyir (Ertuğrul)'dir. "Ateşten Gömlek", Kurtuluş Savaşı sırasında, bir hastabakıcıya karşı iki kişinin aynı zamanda duyduğu, kendileri için "Ateşten bir gömlek" olan sevginin öyküsüydü.

İlk kadın pilotumuz Sabiha Gökçen

Havacılık tarihinde ilk kadın pilot Sabiha Gökçen'di. Atatürk, Bursa'ya geldiğinde, Sabiha Gökçen on iki yaşındaydı. Onu "manevi evlat" edindi. Gökçen, öğrenimini Çankaya İlkokuluyla İstanbul Üsküdar Kız Koleji'nde yaptı. 1935'te Türk Kuşu sivil havacılık okuluna girdi. Rusya'da yüksek planörcülük eğitimi gördü. 1936 yılında Askeri Hava Okulunda özel eğitim görerek askeri pilot oldu. Ege ve Trakya bölgelerinde yapılan büyük savaş denemelerine katıldı. Balkan ülkelerinin konuğu olarak 1938 yılında uçağıyla Balkan turu yaptı.

Anayasa Mahkemesi 1962'de kuruldu

İlk Anayasa Mahkemesi, 25 Nisan 1962 günü yürürlüğe giren 44 sayılı yasayla kuruldu. Yasalarla Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin anayasaya uygunluğunu denetlemek için kurulmuş en büyük yargı organıydı. Anayasa mahkemesi on beş asil, beş yedek üyeden oluşmuştu. Türkiye'de ilk kez, yasaların anayasaya uygunluklarının "yargı yoluyla denetimi". Anayasa Mahkemesi adlı özel mahkemeyle sağlanabildi.

İlk cam fabrikamız Paşabahçe

Ülkemizde çağın gereklerine uygun anlamda kurulan ilk cam fabrikası, İstanbul Paşabahçe'deki, "Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası" adlı kurulmuştu. 1934 yılında çalıştırılan bu fabrika büyük gelişme göstererek eski Türk işlemelerinden yararlanarak yapılan cam ürünler Batı ülkelerinde alıcı bulmuştu.

Türklerde camın geçmişi aslında çok eski yıllara uzanır. Selçuklu Türkleri camdan çok çeşitli biçimde yararlanmışlardı. İstanbul'un alınmasıyla Osmanlı Türklerinde camcılık büyük çapta gelişti. On yedi ve on sekizinci yüzyıllarda Eğrikapı-Tekfur sarayı arası, bir camcılık sitesi durumuna geldi. 1848 yılında Çubuklu'da kurulan ilkel cam yapımevinde "çeşm-i bülbül" (bülbül gözü) denen ünlü kristaller yapılmaya başlandı. Bugün Beykoz işi denilen bu kristaller, ışıkta kırmızı renkte yansırlar.

Bu da kısa casusluk tarihimiz

Casusluk, her ulusta olduğu gibi Türklerde de ilk kuruluşlara, ilk topluluklara değin uzanır. Osmanlılarda casusluk, devletin kuruluşuyla başlamıştı. Araştırmalar, Osmanlı Devletinin kurucusu I. Osman'ın beyliği çevresindeki bey ve tekfurlara (Bizans'ın bağımsız valileriyle, Hıristiyan beylerine verilen ad) karşı casuslar kullandığını gösterir. Tarihimizde belirli ilk casusluk örgütünü İstanbul'u almayı aklına koyan Fatih Sultan Mehmet kurmuştu.

İlk Cedit altınını II. Mustafa çıkardı

Tarihimizde ilk Cedit altını (yeni altın) 1696 yılında padişah II. Mustafa tarafından bastırıldı. Cedit altını bastırılmasının

nedeni, değeri çok yüksek olan İstanbul altınının dışarıya gitmesini önlemekti. Buna rağmen para darlığı önlenemedi, 1715 yılında tuğralı bir altın para daha çıkarmak zorunda kalındı.

1827'den beri cerrah yetiştiriyoruz

İlk Cerrahhane, 14 Mart 1827'de Sultan II. Mahmut'un dileğiyle, Cerrahhane-i Âmire adıyla kuruldu. İstanbul'da Şehzadebaşı'nda açılan bu kuruluşun yönetimi ve eğitimi, bir Macar asıllı olan Mehmet Necati Efendi tarafından yapıldı. Yirmiye yakın cerraha (operatör) meslekle ilgili bilgiler verildi. Cerrahhane, 1832 yılında Topkapı Sarayı duvarlarının dışına taşındı. Yaşı küçük erlerden cerrah yetiştirmek amacıyla öğrenciler alındı. Cerrahhane'nin başına ünlü Fransız cerrahı Sad dö Kaliyer müdür olarak getirtildi. Çok sıkı bir eğitim biçimi uygulandı. Öğretim Türkçe ve öğrenim süresi dört yıldı. Tıp ve cerrahlık öğrenimi ilkin ayrı okullardaydı. Bu kurum, 1838 yılında Tıp okuluyla birleştirildi. Cerrahhane'nin bilinen en eski mezunları hekimbaşı ve cerrah İsmail Paşa, Kâmil, Ali, Hüseyin, Şerif, Nuri ve Veli efendilerdir.

Akordeonun kısa tarihi

Türkiye'de akordeonun ilk kullanılışı yirminci yüzyıl başlarına rastlar. Artvin yöresinde, akordeona benzeyen ve firmargon denilen el armonikalarının kullanılışı ise epeyce eskidir. Firmargon, Alman çalgılarından fizarmonika adlı müzik aracının dilimizde değiştirilmiş adıdır. 1827'de Büfe'nin geliştirdiği akordeon, günümüzde son biçimini almıştır.

İlk okur anketimiz

Ülkemizde okurları arasında ilk anket düzenleyen dergi "Mektep"ti. Mektep, 1891 yılında Karabet Efendi tarafından çıkarılmaya başlanan ve ilkokul öğrencilerine çeşitli bilgiler veren bir çocuk dergisiydi. İki yıl sonra özelliğini değiştirerek edebiyat dergisi oldu. Cenap Şehabettin, Hüseyin Suat Yalçın, Hüseyin Siret Özsever, Faik Âli Ozansoy, Tevfik Fikret, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Süleyman Paşazade Sami, Hüseyin Cahit Yalçın, Rıza Tevfik gibi devrin ünlü yazarları bu dergiye yazıyorlardı.

İlk ceza yasamızı Sultan Fatih koydu

Tarihimizde ilk ceza yasalarının yapımı Fatih Sultan Mehmet'le, Kanuni Sultan Süleyman'ın devirlerinde olmuştu. İlk genel ceza yasası ise, 1840 yılında yürürlüğe giren Genel Ceza Yasası'ydı.

İlk cihat I. Kosova Savaşı'nda oldu

Tarihimizde ilk cihat ilanı, 1389 yılında başlayan I. Kosova Savaşları sırasında olmuştu. Cihadın ilanı ardından Aydın, Germiyan, İsfendiyar, Menteşe, Saruhan beylikleri bütün güçleriyle Sultan (hüdavendigâr) I. Murat'ın yanında savaşa katıldılar. Bu savaşın sonuna doğru I. Murat öldürülmüş, yerine oğlu Yıldırım Bayezit geçmişti. I. Kosova savaşı sonunda Sırplar, Osmanlılara vergi verip, birlikte bütün savaşlara katılmayı kabullenmişti.

İlk cülus bahşişini Yıldırım Bayezit verdi

İlk cülus bahşişi (padişahların tahta geçişlerinde dağıtılan para) verme geleneği, Osmanlı padişahlarından Yıldırım Bayezit'le başladı. Bu da Kosova Savaşından sonra, 1389 yılına rastlar. Bahşişin dağıtımına başlamak, padişahın yazılı özel izniyle olurdu. Padişah, "Kullarımın bahşiş ve terakkisi makbulümdür, verilsin," der demez hemen keseler halinde hazırlanmış bahşişlerin dağıtımına geçilirdi. Bu iznin ardından yeniçeriler bir çember yaparlar, ölmüş padişah, ocak, başçavuş ve yeniçerilerin ruhlarına; baştaki sultanın da sağlık, mutluluk ve başarısına dua ederlerdi. Bu gelenek, 1774 yılında padişah I. Abdülhamit devrinde kaldırıldı.

Eskiden pazar değil cumaları tatildi

Osmanlı İmparatorluğunda, Tanzimat'a kadar hafta sonu dinlenme tatilinin belirli bir günü yoktu. Müslümanlar, Medine kentinde diledikleri biçimde ibadet etme haklarını kazanınca, ilk kez bir cuma günü topluca ibadet ettiler. Hazreti Muhammet'in Medine'ye göç edip ilk cuma namazını kıldığı yere bir mescit yaptırıldı. Adına da cuma günü kılınan namazın anısına uygun olarak Mescid-ül Cuma denmişti. Cumanın Osmanlı Türklerince tatil günü olarak seçilmesi 1839 yılındadır. Cumhuriyet yönetimi 1935 yılında çıkardığı bir yasayla pazarı tatil günü sayarak Batı ülkeleri örnek alındı.

İlk eğitmenler onbaşı ve çavuşlardı

Köylerde yeterince öğretmen bulunmayışının, eğitmen gereğini duyurduğu bir dönemde askerliklerini çavuş ya da onbaşı

olarak bitirmişlerden yararlanmak istenildi. Bu köyden yetişme çocuklar, özel bir biçimde eğitilip sınavdan geçirildiler. Üç sınıflı köy okullarında ders verme yetkisi kazananlara köy eğitmeni adı verildi. Eğitim ve tarım bakanlıklarının işbirliği de bu yolda olumlu sonuçlar verdi. İlk eğitmen adayları, Eskişehir dolaylarındaki Mahmudiye devlet çiftliğinde öğrenim gördüler. Amaçları, gittikleri köyün tarım ve eğitim hayatına katkıda bulunmaktı.

Teşrinievvel'den Ekim'e...

Türkiye'de "ekim" deyiminin ilk kez takvimde geçmeye başlaması, 15 Ocak 1945 günü yürürlüğe giren yasayla oldu. Ekim ayının adı. Ekim ayının eski adı "teşrinievvel"di. Ekmek mastarından türetilmiştir.

Çayımızı 1878'den beri biz üretiyoruz

Ülkemizde ilk çay üretimi Japonya'dan 1878 yılında getirilen tohumların örnek çiftliklerinde ekimiyle başlandı. Bu ilk denemenin olumlu sonuç verdiğini gören Halkalı Tarım Okulu Müdürü Ali Rıza Ertem, Rize ve Artvin dolaylarında çay üretmek için büyük çaba gösterdi. Çayın işlenip kullanılabilecek duruma gelmesini sağlamak amacıyla ilk kez Rize'de yapımevleri açıldı. Çayın günümüzdeki teknikle işlenip ambalajlanması ancak 1947-1948 yıllarında gerçekleşebilmiştir.

İlk elçimizi Venedik'e gönderdik

Tarihimizde ilk elçi, Çelebi Mehmet'in Gelibolu ve Eğriboz savaşları sonunda, yani 1417 yılında yapılan antlaşmanın bir eşini Venedik'e götüren ve adı bilinmeyen elçisidir.

Bilinen ilk elçi, Uygurlar zamanında görev almıştır. On sekizinci yüzyıl sonlarına değin Osmanlı Devletinde yabancı ülkelere elçi; padişahın tahta çıkışını bildirmek, dostluk ilişkisi olan yabancı hükümdarların taç giyme törenlerinde padişahı temsil etmek, anlaşma yapmak, sınır anlaşmazlıklarını çözümlemek, padişah armağanlarını iletmek, önemli haberleri ulaştırmak için geçici olarak yollanırdı. İlk sürekli elçilik Sultan III. Selim devrinde kurduruldu. İlk sürekli elçimiz de, 1792 yılında Londra'ya atanan Yusuf Agâh Efendidir. Bunu, Paris'e gönderilen Seyit Ali Efendiyle Berlin'e gönderilen Aziz Efendi izledi. II. Mahmut devrinde bir süre aksayan sürekli elçi gönderme işi, saltanatının son yıllarında bir düzene sokuldu. 1834 yılından sonra, "fevkalade büyükelçi, büyükelçi, ortaelçi" adlarıyla Berlin, Londra, Petersburg, Tahran ve Viyana'da da yeni elçilikler kuruldu.

Türkiye'ye ilk elçi de Çelebi Mehmet devrinde Venedik'ten gelmişti. Osmanlılarda gelen elçilerin, devlet sınırlarından içeriye girip çıkıncaya değin yaptığı bütün harcamalar devlet tarafından karşılanırdı. Osmanlı Devletinde yabancı ülke elçilerini büyük törenlerle karşılayıp ağırlama bir gelenekti. Elçiler İstanbul'da, Çemberlitaş'taki Elçi hanında konuk ve bir süre sonra da sultan tarafından kabul edilirlerdi. Elçi hanı, 1510-1512 yıllarında Atik Ali Paşanın vakıflarına ek olarak yaptırıldı. Avrupalı gezgin ve elçiler burada konuklanırdı.

Hesap makinesi ülkemize 1960'ta girdi

Türkiye'de elektronik hesap makinesi ilk kez 1960 yılında Karayolları Genel Müdürlüğünde kullanılmaya başlandı. Üniversitelerimizde ilk elektronik hesap makinesi ise 1964 yılında İstanbul Teknik Üniversitesinde kullanıldı.

Tarihimizde ilk çeki 1885'te kullandık

Tarihimizde para yerine çek kullanmayı ilk öneren Kazazyan Agop Paşaydı. Agop Paşa, Osmanlı maliye bakanlarındandı. Batı ülkelerinde ödemelerde çek kullanmak on yedinci yüzyılda başlamış, on sekizinci yüzyılda iyice yaygınlaşmıştı. Alışverişte büyük kolaylık sağlayan çek kullanımını, Agop Paşa 1885 yılında getirmişti.

Çimentoyu 1911'den bu yana üretiyoruz

Su ya da tuzlu bir eriyikle birleşince döküldüğü yerin biçimini alan çimento, ilkin İngiltere'de yapılmıştır. Hava etkisiyle sertleşen toz halinde bir maddedir. Bütün yapılarda kullanılır. Yurdumuzda ilk çimento üretimi 1911 yılında Danca'da kurulan çimento fabrikasıyla başlamıştı.

Çikolatanın tadı 1924'ten beri damaklarda

Ülkemizde ilk çikolata fabrikası 1924 yılında İstanbul'da çalışmaya başladı. Avrupa'ya ilk kez İspanyollar aracılığıyla giren çikolata, fabrika kurulmadan önce Türkiye'ye dışardan gelirdi.

Enfiye ilk defa 17'inci yüzyılda çekildi

Tarihimizde enfiye ilk kez on yedinci yüzyıl başlarında kullanılmaya başlandı. Tütün gibi alışkanlık yapan enfiye, keyif veren bir nesnedir. Genellikle kentsoylularca kullanılırdı. Günümüzde alıcısı kalmamıştır.

Balkan Oyunları 1932'de İstanbul'da yapıldı

İlk Balkan Oyunları 1932 yılında İstanbul'da yapıldı. 1929 yılında başlayan ve kuruluşunun asıl amacı atletizm olan karşılaşmalar; binicilik, basketbol, boks, eskrim, futbol, güreş, kros, motosiklet, tenis, yelken ve yüzme gibi spor dallarının eklenmesiyle daha çekicilik kazandı.

Çocuk edebiyatına ilk ürünü Şinasi kazandırdı

Ülkemizde çocuk edebiyatıyla ilgili ilk ürünün, Şinasi'nin La Fonten'den çevirip yayınladığı "Kurtla Kuzu Masalı" olduğu söylenir. O zamana dek çocuk edebiyatı olarak bütün bildiğimiz, gelenek yoluyla ağızdan ağza aktarılarak söylenen masallardı. Çocuklarla ilgili hiçbir yazılı ürün yoktu. Ali Ekrem Bolayır, Mehmet Âkif Ersoy, Mehmet Emin Yurdakul, Süleyman Nazif, Samih Rıfat, Tevfik Fikret, çocuk edebiyatı konusunda başarılı ürünler verenlerdi.

Bahriye Nezareti 1867'de kuruldu

Tarihimizde ilk Bahriye Nezareti 19 Mart 1867'de kurularak çalışmalara başladı. Bahriye Nezareti, Osmanlı Devletinde deniz kuvvetlerinin barışta ve savaştaki yönetim, denetim ve hazırlanmasından sorumluydu. Bu kuruluştan önce deniz kuvvetlerinin işlerine kaptan paşalar bakardı. İlk Bahriye Nazırı, Hakkı İsmail Paşa'dır.

İlk çocuk romanımız "Bağrı Yanık Ömer"

Türkiye'de ilk çocuk roman Mahmut Yesari'nin yazdığı Bağrı Yanık Ömer'di. 1930'da Mahmut Yesari tarafından yayımlanan bu romanın konusu şöyleydi: Hiç anlaşamayan ve geçinemeyen Bakır Efe ailesini birbirine bağlayan tek bağ, oğulları Ömer'dir. Ömer, anne ve babasını aynı güçle sevmektedir. Ama Emine'yle Bakır Efe'nin geçimsizliği en çok Ömer'i üzmektedir. En sonunda karı-koca birbirlerinden ayrılırlar. Ömer iki yılını, babasının Bozpınar'daki çiftliğinde kendisini kediler, köpekler ve bir an yanından ayrılmayan Hacı Hafız'la avutmaya çalışmakla geçirir. Fakat bir gün babası ve anası başkalarıyla evlenirler. Ömer, bundan sonraki günlerini üvey anne ve üvey babasına yaranmak için uğraşarak geçirirse de, bu işi başaramaz. Küçük kalbi bu büyük acılara dayanamaz ve çocuk ölür.

İlk çocuk dergisi 1869'da çıktı

Türkiye'de ilk çocuk şiir kitabı İbrahim Alaattin Gövsa'nın 1911 yılında yayımladığı "Çocuk Şiirleri"ydi. İlk çocuk yayını 28 Temmuz 1869 yılında Sıtkı Efendiyle arkadaşları, "Mümeyyiz" adında, cuma ve pazar dışında her gün çıkan bir siyasi günlük gazete çıkarmaya başladılar. Sıtkı Efendi ve arkadaşları, bunun ardından aynı adla 10 Ekim 1869 günü haftalık bir çocuk dergisi yayım-

ladılar. Türkiye'de çıkan ilk çocuk dergisi budur. Çağına göre ilgi çekiciydi. 1 Kasım 1870 yılında kapandı.

Çocuk tiyatromuz 1935'ten beri var

Ülkemizde ilk çocuk tiyatrosu temsilleri 1935 yılında, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda verildi, ilk oyun da, M. Kemal Küçük'ün yazdığı. Çocuklara Tiyatro Dersi, Gülmeyen Çocuk'tu. Büyük ilgi gördü. Bu nedenle 1947'de Devlet Tiyatrosu İzmir Şehir Tiyatrosunda, çocuk tiyatrosu bölümleri açıldı. Özel tiyatrolar da çocuk oyunlarına önem vermeye başladılar.

İlk dağcımız Ali Vehbi Türküstün

İlk Türk dağcısı Profesör Ali Vehbi Türküstün'dü. 1877-1937 yıllarında yaşamıştı. Monbılan dağının tepesine Türk bayrağını ilk diken dağcımızdı. Öğrenimini Fransa'da yapan Türküstün, Türkiye'nin çeşitli dağlarında ilk bilimsel incelemelerini yaptı. Türküstün'ün adı, Türk dağcıları tarafından Niğde'deki Aladağlar'ın yüce bir doruğuna verilmiştir. Dağcılık, Türkiye'de onunla başlamıştır.

İlk Enderun Mektebini Hüdavendigâr Murat kurdu

Tarihimizde ilk Enderun Mektebi Hüdavendigâr Murat tarafından açıldı. Sarayda çalışacak görevliler yetiştirmek amacıyla Edirne'de, Eski Sarayda kurulmuştu. Birinci sınıfa Seferli, ikinci sınıfa Kiler, üçüncü sınıfa da Hazine Koğuşu denirdi. Üç sınıflı olan bu okulda Kur'an-ı Kerim, ilmihal, akaid gibi konularda dersler okutulurdu. II. Murat devrinde bunlara tefsir, fıkıh, hadis, miras hukuku, şiir ve inşa, heyet, hendese, coğrafya, ilmi kelam, siyeri nebevi, mantık, belagat ve felsefe dersleri eklendi. Bu nedenle, çeşitli İslam ülkelerinden öğretmenler getirildi.

Sanatçılarımız 1882'de akademili oldu

Ülkemizde ilk Güzel Sanatlar Akademisi 1882 yılında bugünkü akademinin başlangıcı olarak Sanayii Nefise Mektebi adıyla Osman Hamdi Beyin uğraşılarıyla kuruldu. Okulun ilk Müdürü de, yine 2 Kasım 1882 günü göreve atanan Osman Hamdi Beydi. Akademi, 30 Nisan 1969 günü yürürlüğe giren yasayla, bilimsel bağımsızlığı olan, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, yüksek dereceli öğretim, araştırma ve inceleme kurumu olarak tanımlanarak Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adını aldı. Bugün Akademide mimarlık, dekoratif sanatlar (iç mimarlık, seramik, grafik sanatlar, tekstil desenleri, tiyatro dekoru), resim ve heykelcilik konularında öğrenim yapılmaktadır.

İlk kadın yazarımız Fatma Aliye

Türkiye'de ilk kadın yazar tarihçi Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye'ydi. 1862 yılında İstanbul'da doğup 1924'de ölen Fatma Aliye, özel bir eğitim görmüş, İslami dersler almıştı. Roman, tarih, felsefe türünde ürünler vermişti. Kadın Yardım Derneği'nin de ilk kurucularındandı.

İlk belgeselimiz: Hitit Güneşi

Gerçek anlamda ilk belgesel Türk filmi, Mazhar Şevket İpşiroğlu'yla Sabahattin Eyüboğlu'nun birlikte düzenledikleri Hitit Güneşi'ydi. Uluslararası Berlin Film Şenliklerinde 1956 yılında Gümüş Ayı armağanını, yani ikinciliği kazandı. Siyah-beyaz olarak çekilmişti. "Avrupalı ve Türk arkeologlarının ortaya çıkarttığı eserleri, bulundukları toprağın özelliklerine ve geleneklerine bağlayarak ve dünya uygarlığındaki yerlerini saptayarak tanıtmak amacıyla" yapılmış başarılı bir filmdi.

İlk Hazine Dairesi'ni Fatih Sultan Mehmet kurdu

Tarihimizde ilk Hazine Dairesi'ni kuran padişah, Fatih Sultan Mehmet'ti. Hazine dairesini oluşturanların başına "hazinedarbaşı" denilirdi. Rütbeleri, sancakbeyine eşitti, yani bir çeşit tümgeneraldiler. Ayrıca, sarayda iki bine yakın işçinin çalıştığı çeşitli yapımevlerini de denetlemekle yükümlüydüler. Hazinedarbaşının yanında beş yüksek rütbeli subay bulunurdu. Hazine dairesinin en önemli görevi, dört büyük salonu kaplayan Enderun hazinesini korumaktı. Hazine dairesinde milyonlarca parça değerli mücevher, sandıklar dolusu altın, gümüş paralar, kürkler, halılar, kumaşlar, tarihi değeri çok büyük çeşitli armağanlar, kitaplar, savaş sonunda elde edilen yüksek değerdeki mallar titizlikle saklanırdı. Saray görevinden ayrılan hazinedarbaşı, Beylerbeyi olurdu. Her padişahın en az bir kat elbisesinin hazinede saklanması, gelenek gibi bir şeydi.

İlk hazine pulu 1880 yılında basıldı

Türkiye'de ilk hazine pulu 1880 yılında çıkarıldı. Hazine pullarının ne zaman, ne için çıkarılacağı, nerelerde kullanılacağı yasalarla belirtilir. İlk hazine pulu Düyunu Umumiye'nin isteğiyle bastırılmıştı. Meşrutiyet döneminde Hicaz demiryolunun yapımına yardım amacıyla bir hazine pulu çıkartıldı, postada kullanılmadı. Postada kullanılan ve geliri hazineye kalan pullar 1915'te evladı şüheda, 1937'de tayyare müdafaa ve 1941'de milli müdafaa pullarıdır.

1848'den bu yana krom çıkarıyoruz

İlk krom madenimiz 1848 yılında Bursa dolaylarında bulunup işletilmeye başlandı. Kısa bir süre sonra Türkiye'deki krom üretimi, dünya krom üretiminin yüzde altmışını karşılar oldu. Türkiye'deki krom, dünyanın birçok ülkesinde değer buldu.

Yabancı kuruluşlar yeni yataklar aramaya başladılar. 1927 yılında yabancılar Fethiye'de buldukları krom yataklarından büyük ölçüde krom elde ettiler. Türkiye'de krom üretimi hem devlet, hem özel kuruluşlarca yapılır.

İlk renkli filmi 1953'te çektik

Sinema tarihimizde ilk renkli film 1953 yılında Muhsin Ertuğrul'un yönettiği Halıcı Kız'dı. Fotoğraf yönetmenliğini de Ahmet Cezmi Ar yapmıştı. İçinde renkli bir parça bulunan ilk Türk filmi, 1949'da çevrilen Çıldıran Kadın'dı. Filmde, İstanbul'daki Kız Kulesinin çok az süren bir görüntüsü yer almıştı.

İlk resim dersi 1793'te verildi

Tarihimizde ilk resim dersi 1793 yılında kurulmuş olan "Mühendishane-i Berriyi Hümayun"da verilmişti. Türkiye'de on sekizinci yüzyıl sonuna dek, ressam yetiştirecek ve resim sanatını Batılı anlamda öğretecek bir okul yoktu. 1835 yılında "Mektebi Fünunu Harbiye"de ilk kez resim dersleri de programa konuldu. Askeri rüştiyelerde, idadilerde resim öğretimi yapıldı. Sonra askeri ve sivil okullarda resim dersleri kabul edildi. Avrupa'ya öğrenciler gönderildi ve bunların dönüşüyle Türkiye'de resim sanatı gelişmeye başladı.

1963'ten bu yana kalkınma planı yapıyoruz

Türkiye'de ilk kalkınma planı uygulamasına 1963 yılında başlandı. Yurdumuzda, Cumhuriyetin kurulmasından sonra özellikle devletçilik ilkesinin Anayasaya girmesiyle bazı planlama denemelerine girişildiyse de ilk adım, 30 Eylül 1960 tarihli ve 91 sayılı Devlet Planlama Örgütünün kurulmasını öneren yasayla atıldı. Bundan önce 1933 yılında uygulanan plan döneminde, demir-çelik, kâğıt ve selüloz, çimento, pamuklu ve yünlü mensucat sanayii kuruldu ve devletin olan bütün maden alanlarıyla yabancılardan alınabilen

maden işletme hakları bir devlet bankası niteliğindeki Etibank'a devredildi. Yurdumuzda ilk kez gerçek anlamda, yani yurttaşların hayat düzeylerinin artırılmasını, ülkemiz kaynaklarının belli bir amaç ya da kullanım göz önüne alınarak elverişli ve yöntemli bir biçimde düzenlenmesini sağlamak amacıyla "kalkınma planı" uygulamasına 1963 yılında geçilebilmişti.

Ülkemizde ilk göçler 1935'te başladı

Türkiye'de nüfusun gitgide çoğalması, geçim zorluğu; hayatlarını sürdürecek kadar toprağı olmayan birçok vatandaşımızı etkiledi. Doğdukları, büyüdükleri toprakları bırakıp büyük kentlere iş aramaya çıktılar. 1935 yılında olan bu ilk iç göçü 1960'taki iç göç izledi. İç göçler en çok İstanbul, İzmir, Adana, Zonguldak gibi büyük kentlere yapıldı. Göç edenlerin çoğunluğu Karadeniz bölgesi yurttaşlarımızdı. İç göçün bir başka türü de geçici iç göçtür. Adı halk ağzında gurbetçiliktir. Yeterli yaşama kaygıları, geçici bir süre için Anadolu halkını gurbetçiliğe yöneltir. Bunlar büyük kentlerde yapı, fabrika işçiliği, ayak satıcılığı, hamallık gibi çeşitli işlerde çalışıp köylerine dönerler.

İlk grafikerimiz Aliye Berger

Türkiye'de ilk Gravür ve Grafik sanatçısı Aliye Berger'di. 1906 yılında İstanbul'da doğan Berger, sanatını İngiltere'de geliştirmiş ve dönüşünde ürünlerini sergilemişti. Yabancı ülkelerde de sergiler açan sanatçı, 1955 yılında bir bankanın resim yarışmasında birincilik ödülü almıştı. Tarihçi, diplomat ve hattat Şakir Paşa'nın kızıydı.

1540'tan bu yana 40 yıllık hatırı var

Ülkemize ilk kahve 1540 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Habeşistan Beylerbeyi Özdemir Paşa tarafından getirildi. Kısa sürede halkın sevdiği içecekler arasına girdi.

İlk kahvehane ise 1554 yılında İstanbul'da açıldı. Bu ilk kahvehaneyi açanların biri Şamlı, öteki de Halepliydi. Kısa sürede sayıları çoğaldı. Halk, kahvehanelere büyük ilgi gösterdi. Kanuni Sultan Süleyman'ın doktoru Bedrüttin Kusuni, kahvehane açılmasının sağlık yönünden sakıncası olmadığını belirten bir rapor verince yüksek görevli devlet memurları bile kahvehanelere gelmeye başladılar.

İlk hakemlerimiz atletizm dalındaydı

Türkiye'de ilk hakemlik atletizm dalında başladı. Spor hakemliğinin kurucusu da ilk Atletizm Federasyonu Başkanı, gazeteci Burhan Felek'ti. Uluslararası Atletizm Federasyonunun el kitabını Türkçeye çevirterek, yetişecek Türk hakemlerine ışık tuttu.

Tütünle 400 yıl önce tanıştık

Tütünün ülkemizde kullanılmaya başlanması 17. yüzyılın ilk yıllarına rastlar. İstanbul'a bir İngiliz donanması ile gelen tütün Sultan 1. Ahmet döneminde (1603-1617) iyice yayılmaya başladı. Bazı kaynaklar bu tarihi 1606, bazıları 1605 olarak göstermektedir. Tütünün kahve ile birlikte içilmesi kahvehanelere halkın gitmesine yol açtı.

İlk kafeteryalar
II. Dünya Savaşından sonra açıldı

Ülkemizde ilk kafeteryalar II. Dünya Savaşından sonra İstanbul, İzmir ve Ankara'da açıldı. İtalyanca "caffetteria" sözcüğünden dilimize aktarılmıştı. Herkesin bir tepsiyle, seçtiği yemekleri alarak masasına götürdüğü bir tür lokanta anlamına gelen kafeterya, ilk kez Amerika'da açıldı. Yemek bekleme gibi zaman alan durumları önlemek amacıyla kurulmuştu. Rahat, çabuk ve kullanışlı bir doyum yeri olduğundan bütün dünyada tutuldu.

Askeri liselerimiz 1846'dan bu yana var

Tarihimizdeki ilk Askeri Lisesi, İstanbul'da, Maçka kışlasında, 1846 yılında, "Mektebi Fünunu İdadi" adıyla öğretime başladı. 1872 yılında II. Mahmut'un yaptırdığı Çengelköy'deki binaya taşındı. Araya Osmanlı-Rus Savaşı girince burası hastane olarak kullanılacağından okul Harbiye kışlasında eğitim ve öğretimini sürdürdü (1877-1879). Savaş sonunda bir ara yine Çengelköy'e taşındı. Balkan Savaşı, I. ve II. Dünya Savaşları sırasında çeşitli yerlerde (II. Dünya Savaşı sırasında Konya'da) eğitim yaptı.

1924 yılında "Kuleli Askeri Lisesi" adını aldı. Kara Harp Okuluna öğrenci yetiştiren bir kuruluştur. Kuleli adını, binanın iki yanında bulunan kulelerinden alır.

Bu da Danıştay'ın kısa tarihi

İlk Danıştay, 1837 yılında Meclisi Vâlâyı Ahkâmı Adliye adıyla padişah II. Mahmut'un desteğiyle kuruldu. Bu olay, Osmanlı İmparatorluğunda benimsenmeye başlanan batılılaşma eğilimlerinin sonucuydu. Devleti ilgilendiren konuları görüşmek, yasa tasarılarını hazırlamak, bugünkü anlamıyla bakanlar kurulunun yapmayı tasarladığı işleri inceleyip bir düzene koymak amacıyla kurulmuştu.

Balık üzerine 1914'te kitap yazıldı

Türkiye'de Balık bilimiyle ilgili ilk çalışma, 1914 yılında Balıkhane müdürü olan Karakin Deveciyan'ın, Balık ve Balıkçılık adıyla yazdığı bir kitapla başladı. Deveciyan'ın kitabı, bugünkü balık bilimi ölçüleriyle bağdaşmıyorsa da, bu konudaki ilk adım ve araştırma olarak çok önemlidir.

İlk damga pulunu 1873 yılında bastık

Tarihimizde ilk damga pulu 1873 yılında damga tüzüğünün yürürlüğe girmesiyle kullanılmaya başlandı. Bundan önce damga pulu yerine varak-ı sahiha denilen damgalı kâğıtlar kullanılırdı. Damgalı kâğıtların İlk kez kullanılmaya başlanışı da, Telmas adlı bir İspanyol'un devlete gelir sağlamak için verdiği öneriyle olmuştu.

Bu da hokkabazlığın tarihi

Hokkabazlık ülkemize 1492 yılında Portekiz ve İspanya'dan kaçıp İstanbul'a gelen Yahudilerin getirdiği bir sanattı. Eski Türk temaşa oyunları içinde en çok meraklısı olan hokkabazlıktı. Çünkü bir yandan el çabukluğu, gözbağcılığı gibi hüner gösterisi olur, öte yandan usta ile yamağı arasında uzun güldürücü konuşmalarla oynanan oyunlar sergilenirdi.

Yapılan ilk barok camimiz

Nuruosmaniye Camii 18. yüzyılın ortalarından itibaren iyice nüfuz etmeye başlayan Avrupa mimari üslubunun bariz etkilerini taşır. 0 dönemde Avrupa'da hâkim olan Barok üslubu Türk mimari üslubu ile kaynaştırılmış ve bu yeni mimari zevki gözler önüne seren ilk büyük eser olarak Nuruosmaniye Camii inşa edilmiştir.

İlk renkli belgeseli 1953'te çektik

Ülkemizdeki ilk renkli belgesel film 1953 yılında Ali İpar'la İlhan G. Arakon'un hazırladıkları "Bir Şehrin Doğuşu" adlı filmdi. İstanbul'un Bizans döneminden bu yana geçmişini yansıtan ve kentin çeşitli yönlerini canlandıran bu renkli belge-reklam filmi, Berlin Uluslararası Film Şenliklerine katıldıysa da derece alamadı.